ערשטער נומער פון ניינטן יאָרגאַנג

בית יעקב

ליטעראַרישער פאַמיליען-זשורנאַל

יאָרגאַנג 9

אָרגאַן פאַר די אינטערעסן פון די בית-יעקב-שולן
און אָרגאַניזאַציעס בנות-אגודת-ישראל אין פוילן
רעדאַקטאָר: א. ג. פרידמאַן

נומער 76-75

ב"ה, לאָדזש-קראָקע-וואַרשע, תשרי תרצ"ב

תוכן פון הייַנטיקן נומער:

א) באַרג אַרויף . . . . שמואל אסטערזעצער
ב) אונדזערע הכנות צום יום-הדין . . . שרה שענירער
ג) דער יום-טוב פון פרייד. . . . הרב ד"ר א. קאַן
ד) די „בני ישראל" אין אינדיע . . . בנימין מינץ
ה) האָסנקרייצלער . . . . שמואל נאַדלער
ו) טעות און רייפקייט . . . . וו. לייכטער
ז) ביים ים (ליד) . . . . איש לוי
ח) יום כיפור אין פייער . . . . אליעזר שינדלער
ט) דער פילאָזאָף פאַסקאַל . . . בנימין קנאָפּלעוויטש
י) למען השם אַ חשבון! . . . . משה צעכאַוואַל
יא) די קליינע שוועסטער (ליד) . . . בן אי"ש
יב) דעם זיידנס ווינטער-סוכה . . . יצחק שפּירא
יג) די וואונדערלעכע קמיע . . . איש ימיני
יד) צען טויזנט לאָמפּן (אין די פיש-האַליס אין טריעסט) ב. יעבץ
טו) בריוו צו אַ פריינדין . . . . רחל בת טובים
טז) אַ גיראַטינע אַרבעט . . . . ד"ר שלמה בירנבוים
יז) אַ יידישע נשמה קאָן מען נישט שאַצן . . א. ז. פרידמאַן
יח) מיר האָבן זיך דערוואַרט . . . . ש. ראָטשטיין
יט) אַ מתנה פאַר אונדזערע קינדער . . . הרב ש. ד. לאַסקי
כ) הבטחה און עלי'... . . . . ד"ר נתן בירנבוים
כא) ליטעראַרישע נאָטיצן . . . . איל"ה
כב) נוצט אויס די חול-המועד טעג!!!
כג) פון צענטראַלן סעקרעטאַריאַט
כד) פראַגן און ענטפערס כה) מודעות.

בילדער:

1) דער אַריינגאַנג צו דער מערת המכפלה
2) די זומער-קאָלאָניע פון דער לאָדזשער „בנות"
3) אַ יידישער פויער אין אינדיע
4) די וואונדערלעכע קמיע פון רבי ר' יונתן

אין דעם קבר
פון די אָבות און אִמהות

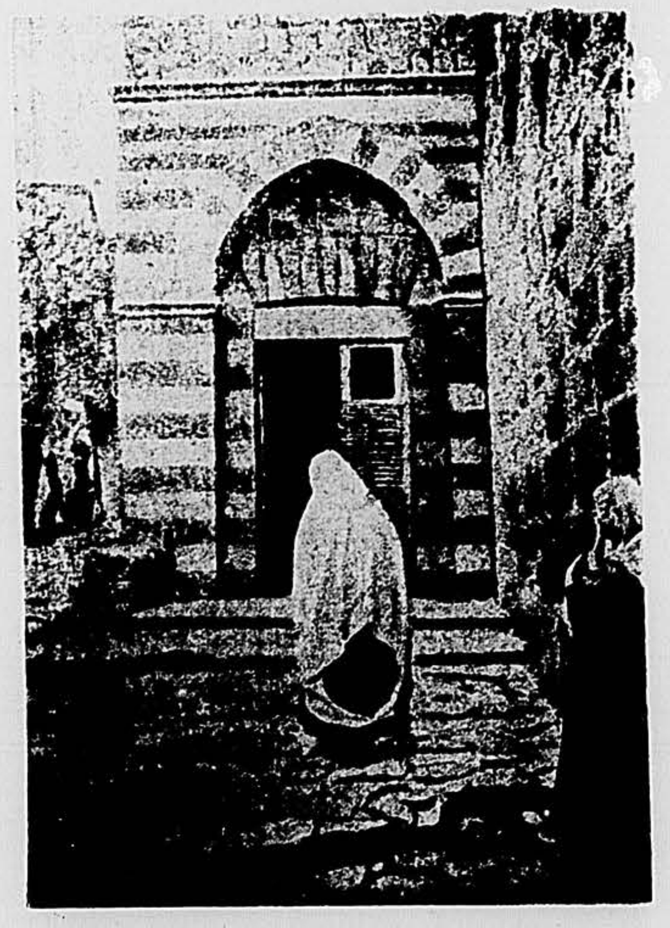

דער אַריינגאַנג אין דער מערת המכפלה

איפּן קבר גיפינט זיך אַ מסגשעט. ווי באַוואוסט איז שוין יידן לאַנג נישט דערלויבט אַריינצוגיין אין מעטשעט. נאָר בלויז אַרויפצוגיין ביז צום זיבעטן טרעפּ, ווי עס ווייזט דאָס בילד. מערקווירדיק, אַז די שטיינער פון די טרעפּ זענען שטאַרק ענלעך צו די שטיינער פון כותל-מערבי...

באַרג אַרויף!

די איצטיקע טעג זענין טעג פון ווידוי. אַ יעדער ייד מאכט אַ שטיקל חשבון הנפש, אַ שטיקל בילאַנץ. — אַפגירעכנט איז האַלב באַצאָלט. זאָגט אַ חסידיש ווערטל — איז זיך מתוודה אויף זיינע הטאים, האט חרטה מיטן גאַנצן האַרץ און נעמט זיך פיר, זיך צו בעסערן אינים עתיד, אינים נייען יאָר. דאָס הייסט, ער קוקט זיך צו צו זיינע מעשים פונים עבר מיט אַ קריטישן קוק. וועגט אָפּ דעם שכר און דעם הפסד און קומט טאַקי באַלד צו דער מסקנא: ס-האט אַ סך נישט גיטויגט, מ-מוז אַנדערש מאַכן און אַ סך מתקן זיין. און מ-הייבט טאַקי אָן צו קלערן וועגן אַ שינוי לטובה אינים עתיד. אט דאָס איז טאַקי דער גרויסער אויפטו פון די הייליקע טג, פון די ימים נוראים.

ווידוי איז אבער אַ גוטע זאַך. נישט נאר פאַרן יחיד. אויך דעם כלל וואלט זי גיקאנט אַ סך ניצן. אויך דער כלל וואלט גידאַרפט מאַכן צייטנווייז אַ שטיק חשבון-הנפש, נעמין די מעשים פונים עבר אונטערן קריטישן שפאקטיוו און זיך נישט שעמין צו קלאַפן אין האַרץ אַריין: חטאתי, עויתי פשעתי. דעמלט וואלט מין זיכער גיקומין צו דער מסקנא, אַז מ-מוז דאָס אדער יענץ בעסער מאַכן, דאָ אדער דארט עפּיס מתקן זיין און אַז מ-וואלט גידארפט פרואוון צו ברענגין אַ שינוי לטובה אין די מעשים פונים עתיד.

און ווען ד"ר כלל פון די פרומע יידן וואלט היינט מתוודה גיוועָן, וואלט די ווידוי אט אַזאַ פנים גיהאַט: מיר זענין אין עניני יידישקייט שטאַרק אָפּגילאזט גיוועָן; מיר זענין גיוועָן מסופקים במועט הן פאַר זיך אַליין און הן פאַר אַנדערע; מיר האבן אַ סך גיזינדיקט אַקעגן דעם יינגן דור: מיר האָבן צוגיקוקט מיט פאַר-לייגטע הענט ווי כל המיני צרות פון אפיקורסות און כפירה רייסן פון אונדז שטיקער. רייסן אַוועק אונדזערע קינדער, אונדזערע בעסטע כוחות און פאַרפירן זיי אין פרעמדע מחנות. מיר האבן גאָרנישט גיטון דערנאָך, כדי זיי ווידער אַרויסצוראַטעווין. אמת, מיר האבן גיקרעכצט, נאר האבן מיר דען נישט גיוואוסט, אַז מיט קרעכצן אַליין ווערט מין גאָר נישט פּועל'ן? פאַרוואָס צושפּרייט און צוואוּאַקסט זיך כפירה און אַפּיקורסות און כל-צרליי הפקרות אויך אין אונדזער וועלט און מאַכן אָן חרבנות און דער אמת מיט דער אמונה. די קדושה און דאָס צניעות ווערט וואָס אַמאָל ווייניקער און קלענער? האבן זיי זייער אייביקן כוח פאַרלוירן? זענין מיר נישט אפשר אַליין שולדיק אין דעם, ווייל מיר האבן זיך גישעמט מיט אינדזער קדושה און מיטן צניעות, מיט אונדזער אמונה און בטחון און אַליין אַרויסגיוויזן אַנ-אומגיהיירן דרך-ארץ פאַר יענע, וואָס פאַרשפּרייטן דעם שקר, די כפירה מיטן הפקרות? איז נישט אפשר דער אומ-גילומפּערטער אייגינער ביטול כלפי יענע גיוועָן דער גורם, אַז זייער דרך זאל ווערן אַנ-אידעאַל פאַר אונדזערע אייגינע קינדער? האבן מיר נישט דער-פאַר פאַרלוירן אונדזערע קינדער, ווייל מיר האבן גיהאַט אַ גרויסן דרך-ארץ פאַר יעדן אפיקורס, אים גיהאַלטן פאַר אַ גאַנצן חכם און אַ פילאזאף און יעדן פרומען יידן, יעדן תלמיד-חכם פאַר אַ בטלן? איז אונדזער התנהגות הן אין ענינים שבין אדם למקום, הן אין ענינים שבין אדם לחבירו און הן אין ענינים שבין אדם לעצמו איז אַזוי גיוועָן, אַז די כופרים און די פושעים זאלן נישט האבן, וואָס אונדז אָפּיר-צואווארפן? אמת זיי זענין אין די אַלע זאכן בשום אופן נישט בעסער גיוועָן, אבער מעג דאָס זיין אַ תירוץ פאַר אונדז? אבער מודה ועוזב ירוחם!

מיר זענין מודה ומתוודה, מיר האבן גיזינדיקט, אבער מיר ווילן נישט ווייטער זינדיקן. מיר ווילן מתקן זיין און אַנדערש ווערן אינים עתיד. מיר ווילן אַרביטן און טון אונדזער חוב פון היינט אָן און ווייטער. מיר וועלן אין עניני יידישקייט זיך נישט מער מסתפק זיין במועט נישט פאַר אונדז אַליין, — וואָרן מיר וועלן פרואוון צו פאַרבעסערן און מתקן צו זיין אונדזערע אייגינע מעשים — און נישט פאַר אַנדערע — וואָרן מיר וועלן אַרביטן כדי מתקן צו זיין ביים כלל, וואָס ס-איז נאר מעגלעך אויפן יסוד פון אונדזער חוב פון עַרבות — מיר וועלן זיך נעמין בויען אַ פעסטע מויער אַרום אונדזערן יינגן דור, אַ מויער גיבויט אויף אַ פעסטן יסוד פון אַנ-אמת יידישן חינוך. מיר וועלן קומין צו אונדזערע קינדער און מיט פייערדיקע רייד אַריינגיסן אין זייערע הערצער דאָס ליבשאַפט צו ג-ט, צו דער תורה און צו יידישקייט, אַנצינדן אין זייער נשמה דאָס אייביקע פייער פונים סיני זיי זאלן דערקענין דעם אמת מיטן גאַנצן כוח פון זייער הכרה און זיך דערווייטערן פונים שקר. מיר וועלן זיי אויפווייזן דאָס גרויסקייט און הייליקייט פון די דרכי התורה און פון די פון תורה גיפאַרמטע דרכי הקדושה והצניעות מיט אַלע זייערע גדרים וסיגים. מיר וועלן זיי צו פאַרשטייען געבן, ווי טיף זיי פאַלן אויב זיי זענין זיך מרחק פון דער תורה און זיך מתקרב צו כפירה און הפקרות. מיר וועלן מלחמה האַלטן מיט אַלע כוחות קעגן אַלע שונאים, וואָס ווילן אונדז אַוועקרויבן אונדזערע קינדער, וואָס בויען אונדזער עתיד. און נישט נאר מלחמה האַלטן צו פאַרהיטן ווייטערדיקע חרבנות. נאר מיר וועלן אַריין אין זייערע מחנות, כדי פון דארט אַרויסצוראַטעווין, וואָס ס-איז נאך מעגלעך צו ראַטעווין, מיר וועלן אָפּטרייסלין פון אונדז די חרפה פונים אייגינים ביטול און דער הכנעה פאר די עובי ד'. וואָרן הכנעה פאַר זיי הייסט הכנעה פאַר זייער שיטה און אַחוץ דעם עצם חטא איז די עבירה גוררת עבירה און פאַרפירט אונדזערע קינדער אין זייערע הענט. מיר החרדים לדבר ד', מיר שומרי תורה ומצווה, מיר טאָרן נישט פירן קיין מחלוקתן צווישן אונדז, ט רן נישט דערלאזן קיין פירוד בין הדבקים, ווייל דאָס שוואַכט אָפּ אונדזער כוח און שטאַרקט דעם כוח פון אונדזערע געגנער. אַחוץ וואָס דאָס מחלוקת איז גורם דעם גרעסטן חטא, דעם חטא פון חילול השם. ניין, מיר מוזן זיין אַנ-אמתע אגודה אחת לעשות רצון ד' בלבב שלם. און דעמלט וואלטן מיר גיקאנט עפּיס אויפ-טון, דעמלט וואלטן מיר גיקאנט פאַרשאַפן דער תורה און דעם יידישקייט דעם גיהעריגען כבוד או דעם גיהעריקן מצב אין לעבן און גיקאנט מחנך זיין אונדזערע קינדער עפּ י דרכי התורה והיראה. אַז קיין שום בייז אויג זאל איבער זיי קיין שליטה נישט האָבן. ווידער ווילן מיר וועקן דאָס התלהבות און דאָס דביקות אין ג-ט, זיך סטאַרין צו דערהייכן אונדז אויף אַ מעלה עליונה אין דעת און הכרת ד'; מיר ווילן אַרביטן, מתקן צו זיין אונדזערע מידות, מקיים צו זיין מה הוא רחום אף אַתה רחום און טון אונדזער חוב אקעגן די אַנדערע מענטשן. מיר ווילן זיך סטאַרין מתקן צו זיין וואָס מיר האבן פוגם גיוועָן אין דער קדושה הון צניעות און אין דער מידה פון תפארת. וואָס זי איז דער יסוד פון אַ הייליק. שיין, ריין און ציכטיק לעבן. אט אויף דעם אַלימין וועלן מיר זיך סטאַרין צו אַרביטן און דעמלט — ויהי נועם ד' אלקינו עלינו.

אט אַזוי וואלט אַ פנים גיהאַט די ווידוי פונים כלל און די גרויסע ח-טה מיט דער שטאַרקער תשובה. גאָר ווייט זענין מיר איצט פון דעם נישט. ס-האבן זיך שוין אָנגיהויבן צו הערן קולות אין אונדזער מחנה, וואָס וועקן און לאזן נישט שלאָפן.

נתן בירנבוים בלאָזט שוין שופר זייט עטלעכע יאָר פאַרן פרומין יידישן ציבור און דער שופר שרייט דייטלעך: עורו ישנים מתרדימתכם! באַזונדער האט זיך אָנגיהויבן צו וועקן פונים שלאָף די פרומע יוגנט. אין מאנכע ישיבות האבן זיי זיך שוין אָנגיהייבן צו זאַמלען-צו טראַכטן און צו אַרביטן. און מיר האפן, אַז זייער אַרביט וועט בע"ה נושא פירות זיין. באַזונדער וויל איך דאָ אָנווייזן אויף דער נייער בראשור פון אליעזר שינדלער -נתן בירנבוים און זיין מלחמה פאַר עלי'", וואָס איז אַרויס אין בית-יעקב כּאַרלאַג. יי איז גישריבן אין אַ התלהבותדיקער שפּראַך און מיט אמתער איבערגעבנקייט און גיט אַ קלאָר בילד פון די עלי' רעיונות און פּ"ענער פון ד"ר נתן בירנבוים. ס-איז כדאי גילייענט צו ווערן פון יעדן פרומין יידן.

אבער דאָס איז אַלץ נאר אַנ-אַתחלתא דגאולה. אַ סך שלאָפן נאך און די בני עלי', דאָס הייסט, די מענטשן וואָס שטרעבן צו עלי', צו זען דעם מצב פון תורה און יידישקייט אויף אַ שענערער און בכבודער מדריגה, זענין נאך ווייניק. אַזוי לאַנג ס-וועלן נישט אַלע פרומע יידן אדער לכה"פ אַ גרויסער רוב פון זיי אויפשטיין פונים שלאָף און זיך נעמין צו דער עבודת התיקון, וועט מען נישט קיין סך פועלן.

איצט אין די אלול-תשרי טעג, אין די טעג פון תשובה און ח-טה פון עזיבת החטא און תיקון המעשים, איצט איז די צייט צו דערהערן דעם קול שופר און פון זיך אָפּצוטרייסלין דעם שינת האיולת, וואָס האט גורם גיוועָן אַלע חרבנות און צרות, איצט איז די צייט זיך צו נעמין צו דער אַרביט און אָנהייבן צו גיין באַרג אַרויף. און אַז מ-וועט אַרביטן, וועט הקב"ה מסייע זיין צו דערגרייכן דעם שפּיץ באַרג, דאָס אמת יידישע ציל, דעם אַחרית הימים פון די יעודי הנביאים, ווען דער אמת וועט גובר זיין דעם שקר, לתקן עולם במלכות ש-י.

שמואל אסטערזעצער ויסבורג.

אונדזערע הַכנות צום יום-הַדין

פון שרה שעניִרער

זינט ר"ח אלול אָן רופט יעדן טאָג דער קול שופר צו אונדז: שטייט אויף! דערוואַכט איר שלאָפנדע! דער יום-הדין איז דאך אַזוי נאָענט!

מיט שרעק פרעגן מיר זיך: וואָסאַרע הכנות האבן מיר שוין גי-מאַכט צו דעם פאַרכטיקן יום-הדין?

די ערשטע תפלה, וואָס מיר הייבן אָן אין דער ראש-השנה-דיקע שמונה-עשרה איז: זכרנו לחיים, מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלקים חיים.

זכרנו לחיים, השי"ת זאל אונדז געבן כוח דאָס ערדישע לעבן צו פאראייניקן מיט די מעשים, וואָס זענין נוצלעך פאַר דער מענטש-הייט. למענך, ווייל זיי זענין פאַר דיר כדי שנעשה רצונך, און דעמלט איז דאָס אַ ריכטיק לעבן, מלך חפץ בחיים, ווי דער מלך-המלכים ווינטשט דאָס זיך.

ווי אַרום קומט מען אבער צו אַזאַ לעבן? מיט וואָס קען מען זיך פאַרברייטן דערצו?

אין ספר „תפארת שלמה" גיפונין מיר:

דער עיקר הכנה צו ר"ה איז, אַז ס-זאל הערשן צווישן יידן אַחוה וריעות, ווי אונדזער גרויסער משורר זאָגט אין תהלים (לד) „מי האיש החפץ חיים, אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה. סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו". מיר זעען, ס-שטייט נישט: החפץ בחיים ווער ס-זוכט פרייד אין לעבן, נאר — החפץ חיים ווער וויל דאָס לעבן, צו דערגרייכן דעם אמתן ציל. אוהב ימים לראות טוב — וועלכער האט ליב די טעג, און יעדן אויגנבליק צו זען גוטס. פריילעכקייט און לעבנסלוסטיקייט ס-שטייט נישט ביי אונדז, ווי ביי די נישט-יידישע אנשויאונגין, אין קעגנזאַץ צו יראת השם, נאר פונקט פאַרקערט, מיט די זאַכן קען מען גיכער דערגרייכן צו יראת השם.

דאָס דערגרייכן קען מען קודם-כל מיט „נצור לשונך מרע". מען מוז דאָס ווארט און דאַדורך דעם גידאַנק זען צו באַהערשן. נישט רעדן לשון-הרע אויפן צווייטן. און דאָס פאַרלאַנגט פון אונדז שטענדיק אכטונג צו געבן אויף זיך. דאָס דאַרף זיך אָנהייבן מיטן באַהערשן די צונג.

„ושפתיך מדבר מרמה" — דער אמת דאַרף שטענדיק זיין אין אונדזער רעדן דארט וואו מיר ווילן קיין גוטס נישט זאָגן זאלן מיר זיך לערנין די נישט-לייכטע קונסט פון שווייגן (הירש).

דער צווייטער וועג בכדי צו דערגרייכן יראת ד' הייסט: סור מרע. האַלט דיך ווייט פון שלעכטן, היט דיך פון אַלעם, וואָס קאן דיך ברענגין דערצו. מאַך דיר גדרים און אַפילו אין דערלויבטע זאכן און — ועשה טוב. פאַרזוים נישט קיין שום גילעגנהייט און דו קענסט עפּיס גוטס טוען. עשה — נישט גינוג אַ בלויזן רצון, נאר טאַקי ממש בפועל טו גוטס.

צונערשט מוז זיין „סור מרע" און דערנאַך

די לאדזשער בנות-קאלאניע אין סטרוזשעוו היינטיקן זומער

ערשט „ועשה טוב". מ-טאָר נישט די עבירות גוט מאַכן דורך מצוות, פון איין זייט זינדיקן און פון דער צווייטער טוען מצוות. עבירות ווערן נאָר דעמלט פאַרגעבן, בעת זיי קומען אין דער האַנט אַריין און מ-טוט זיי נישט, אבער נישט דורך מצוות.

ערשט דעמלט. ווען מיר האָבן אונדזער פליכט קעגן באַשעפער דערפילט איז „בקש שלום ורדפהו". דאַרף מען אויך זוכן דעם שלום מיט מענטשן — אים נאָכיאָגן. אַפילו ווען ס-זאָל קאָסטן קרבנות. מיר טאָרן אבער בשום-אופן נישט דעם „סור מרע ועשה טוב" אַ קרבן ברענגען פאַר דעם שלום, מיר מוזן גרייט זיין אַפילו מיט דער גאַנצער מענטשהייט אין פיינטשאַפט צו לעבן, בעת זיי שטערן אונדז מיטן גרויסן און הייליקן באַשעפער אין שלום צו בלייבן...

אין ספר „תפארת שלמה" ווערט ווייטער וועגן דעם גיבערענגס: בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ד' (תהלים צח. ו.) — הריעו איז פון לשון „ריעות" ליבשאַפט, אַז איר וועט האָבן אהבה ריעות אין דער צייט ווען ס-הערט זיך דער קול פון שופר, וועט איר זוכה זיין צו זיין לפני המלך ד', און קיין שום קטרוג וועט דאָ נישט שאַטן:

„חצוצרות" איז אַ אינסטרומענט, וואָס רופט מענטשן צו מענטשן, מיטן שופר רופט השי"ת דעם מענטש, און דער מענטש רופט ווידער אין ג-טס נאָמען צו אַלע זיינע מיטמענטשן צו פאָלגן אים און דינען גיטריי.

דער יידישער אמת דאַרף לערנען די פעלקער, אַז די חצוצרות, מיטן רוף צו מענטשן דאַרף מען פאַרבינדן דעם קול שופר. דעם רוף פון באַשעפער.

ווילן מיר אַז השי"ת זאָל אונדזער רוף הערן, און אונדזערע ערדישע ענינים העלפן, מוזן מיר צוערשט זיין רוף הערן, אַלע אונדזערע ענינים לויט זיין רצון, אונטערן שופר-קול אויפן בארג-סיני. איינצוריכטן זאָל ער אונדזער העלפער זיין, מוז ער פריער אונדזער קעניג ווערן לפני מלך ד'.

אַז מיר האָבן שוין די ריכטיקע הכנות צום גרויסן יום-הדין גי-מאַכט, טאָרן מיר נישט פאַרגעסן אַז עס איז גלייכצייטיק פאַר אונדז אַ יום הזכרון, אַז אַלע אונדזערע גידאַנקען, ווערטער און מעשים פון אַ גאַנץ יאָר ווערן אויבן דערמאָנט, ער איז אויך אַ יום הזכרון, אַז איין ייד זאָל גידענקען פאַרן צווייטן צו בעטן ווי ס-זאָגן אונדזערע חכמים: „אַז מ-בעט פאַרן צווייטן, ווערט מען אַליין פריער גיהאָלפן".

אויף וואָס דאַרף מען אַממייסטן בעטן?

„אַחת שאַלתי מאת ד' אותה אבקש, שבתי בבית ד' כל ימי חיי". דעם פסוק זאָגן מיר מיט באַגייסטערונג פון ר"ח אלול ביז שמיני עצרת יעדן טאָג נאָכן דאַווינען.

מיר פאַרשטיין, אַז דוד המלך האָט נישט גימיינט ווערטערלעך אַ גאַנצן טאָג צו זיצן בבית ד', אַפילו די כהנים זיצן דאָך אויך נישט דאָרט אַ גאַנצן טאָג. ער האָט גיוואָלט, אַז אומיטום, אויף יעדן אָרט, וואו ער וועט זיצן, זאָל זיין הייליק ווי אין בית ד'. ווי ס-שטייט אין דבר ם: כי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחניך והי' מחניך קדוש! אונדזער גאַנץ לעבן דאַרף זיין קדוש, אַן-אָפּשפּיג-לונג פון דער קדושה בבית ד'.

אין יום הזכרון דאַרפן מיר אויך אַנדערע גידענקען. מיינע בנות בתי', און בית יעקב טעכטער דאַרפן זייער ליבשאַפט און פריינט-שאַפט צו זייערע שוועסטערן באַווייזן מיטן ווייזן זיי דעם אמתן וועג צו יראת שמים, צו תשובה, צו וועלכע מ-קען ערשט דורך ווידוי, חשבון-הנפש. חרטה, צוקומען צונערשט, אבער מיר מוזן זיך אַליין באַאַרביטן, אַ גאַנצע אמתע תשובה טון, און דעמלט צו דער אַרבעט!

צו דער אַרבעט מיט אונדזער דערוואַקסענער שוועסטערן, און פריער נישט רוען, ביז מיר ווען זיי אַלע אונטער אונדזער תורה-פאָן איינזאַמלען.

דערביי טאָרן מיר נישט פאַרגעסן אויך אָן גידרוקטן וואָרט, וועלכעס טוט אונדז אַ סך העלפן. דערפאַר איז אַ הייליקער חוב אויף אַלע אונדזערע בנות בתי' און ב"י — קינדער אונדזער איינציקן אָרגאַן „בית יעקב" און „קינדער גאָרטן" אין אַלע יידישע שטובן צו פאַרשפּרייטן.

און דעמלט, ווען דאָס וועט אונדז גילונגען, וועלן מיר זיכער אין יום כפור די גאַנצע טה"ה און כפרה דערגרייכן און מיר וועלן מיט אמתער שמחה די סוכה בויען און די מצווה „והיית אַך שמח" מיטן גאַנצן האַרצן מקיים זיין.

און אונדזער בנות-דעוויז! „עבדו את ד' בשמחה" וועט דער דעוויז פון אַלע יידישע טעכטער און פונים גאַנצן יידישן פאָלק ווערן.

וויכטיק צום נייען שול-יאָר פאַר אַלע בית-יעקב-שולן!

בכדי מעורר צו זיין די ברייטע יידישע מאַסן, אָפּצוגעבן זייערע קינדער אין די בית-יעקב-שולן האָבן מיר אַרויסגיגעבן

אַ גרויסן פּראָפּאַגאַנדע פּלאַקאַט:
פאַרשרייבט אייערע קינדער אין דער בית-יעקב-שול!

אַ גרויסע טובה און אַ סך נוצן וועלן האָבן די ב"י שולן, וואָס וועלן דעם פּלאַקאַט אויסקלעבן אין זייערע שולן, בתי מדרשים און שטיבלעך!

גידרוקט אין גאָר אַ גרויסן פאָרמאַט, גרויסע אותיות און אַ האַרציקן טיף אַריינדרינגנדן תוכן.

פּרייז: 10 שטיק 4.50 זל. 20 שטיק 7.50 זל.

געלט מוז מען שיקן פריערויס!

אַדרעס:

Red. „B js Jakow" Łódź Kilińskiego 44
P. K. O. 67.795

אַ בשורה טובה פאַר אונדזער לייענער-עולם!

פון קומידיקן נומער אָן, וועט זיך דרוקן כסדר אין יעדן נומער „בית יעקב" אַ גרעסערע אָפּהאַנדלונג אין פּרקים **„הבטחה און עלי"** פונים וועלט-באַרימטן גרויסן יידישן פירער, פילאָזאָף און שריפטשטעלער

ד"ר נתן בירנבוים

די דאָזיקע אָפּהאַנדלונג איז צונערשט אַרויס אין דייטש אין אַ באַזונדער בוך („אים דינסטע דער פערהייסונג") און אַנגימאַכט אַ גרויסן רושם אין דער יידישער וועלט אין מערב-אייראָפּע. אצינד האָט דער מחבר אַליין איבערגיזעצט אין יידיש דאָס טיפזיניקע ווערק ספּעציעל פאַר די יידיש-לייענער און בפרט פאַר אונדזער זשורנאַל!

דער יום־טוב פון פרייד

פון הרב דר. א. כהן ז"ל.

א.

ווען די בני ישראל זענען אַרויסגיגאַנגען פון מצרים האָט זיי ג-ט גיפירט 40 יאָר דורך דער מדבר, אין אַ לאַנד פון גרויסע וויסטינישן און ברענינדע היצן אין זיי האָבן די גאַנצע צייט גיוואוינט אין סוכות; קיין גרעזל איז דאָרט נישט גיוואַקסן און קיין וואַסער צום טרינקן איז נישט גיוועזן; און ג-ט האָט פאַר זיי גילאָזט פאַלן דעם מן פונים הימל און פון אַ קיזלשטיין האָט ער זיי גיגעבן וואַסער.

די דאָזיקע שווערע נסיונות האָט גימוזט דורכמאַכן דאָס פאָלק ישראל, כדי זיי זאָלן פאַרשטיין און איינלעבן זיך מיטן גידאַנק, אַז דאָס גליק נעמט נישט דער מענטש זיך אַליין, נאָר אַלץ קומט פון ג-ט. ג-ט איז דער, וואָס גיט אונדז די טעגלעכע שפּייז און באַשירעמט אונדז פון די פאַרשידינע סכנות און גיפאַרן. דאָס איז די ערשטע און וויכטיקסטע לערע פון דער סוכה. די דאָזיקע לערע שפּיגלט זיך אָפּ אין דער גאַנצער יידישער גישיכטע. ג-ט האָט אונדז גיפירט דורך אַ גרויסער מדבר אַרומגירינגלט פון אַלע זייטן מיט שונאים, וואָס טראַכטן נאָר, ווי אַזוי אונדז אויסצוראָטן און אומצוברענגען פון דער וועלט, אַז „דער יידישער נאָמען זאָל — חלילה — שוין מער נישט דערמאָנט ווערן". אָבער ג-ט איז תמיד גיוועזן אונדזער העלפער און באַשיצער און דער האָס פון אונדזערע שונאים, איז צוזאַמינגיבראָכן גיוואָרן און אונדז נישט גיקענט פאַרניכטן.

די יידישע רעליגיע באַניצט זיך שטענדיג מיטן פּעדאַגאָגישן אַנ-שויאונגס-מעטאָד. דעריבער האָט זי אונדז באַפוילן אין יעדן יאָר צו פאַרלאָזן זיבן טעג אונדזערע וואוינונגען און זיך צו באַזעצן אין שוואַכע צייטווייליקע סוכות, גישיצט נאָר מיט אַ ביסעלע סכך איבערן קאָפּ. די תורה לערנט אונדז דערמיט, אַז מיר זאָלן זיך נישט פאַרלאָזן אויף אונדזער הויז, נאָר אויף ג-ט. וויל ער דיר העלפן, קאָן ער דיך אויך אַפילו אין אַ שוואַכער סוכה באַשיצן; נעמט ער אבער פון דיר אַראָפּ זיין חסד, העלפן דיר נישט דיינע הייזער און פּאַלאַצן. וואָס-זשע שטאָלצירסט דו — מענטש אַזוי מיט דיין פאַרמעגן און באַזיץ, אַז אַלץ איז אין ג-טס האַנט און פון דיין עשירות קאָן אַ תל ווערן צו יעדער מינוט.

ב.

די סוכה טאָר נישט זיין נידריקער פון 10 טפחים און נישט העכער ווי 20 איילן. אין דער דאָזיקער פאַרשריפט ליגט זייער אַ וויכטיקע לעבנס-פילאָזאָפיע. דער ייד דאַרף זיך נישט אָפּזאָגן פון אַלע תענוגים אויף דער וועלט. ער דאַרף זיין לעבנס-שטייגער נישט בויען צו נידריק, נאָר לויט דער הויך וואָס עס פּאַסט פאַרן מענטשלעכן כבוד. ער טאָר אבער אויך נישט בויען זיין לעבנס-ניוואָ צו הויך. קוק נישט מיט קנאה אויף דעם הויז פון דיין שכן, וואָס איז שענער פון דיינם. קוק בעסער אויף די, וואָס זענען נישט אַזוי גליקלעך ווי דו און זיי צופרידן מיט דיין גורל. וואָס באַשיידינער עס זענען דיינע פאָדערונגען פונים לעבן אַלס גרעסער זענען דיינע אויסזיכטן זיי צו דערגרייכן.

ווי גוט וואָלט גיוועזן, ווען מיר וואָלטן געקענט צוריקקערן צו דעם אַמאָליקן, איינפאַכן לעבנס-שטייגער פון אונדזערע עלטערן. זיי האָבן גיפירט אַ פּשוט און איינפאַך לעבן און דאָך זענען זיי גיוועזן גליקליכער פון אונדז.

אַן-אַריסטאָקראַטישער רוימער איז אַמאָל גיקומען צום תנא רבי אליעזר און אים ערקלערט זיין גרייטקייט איבערצוגיין צום יידנ-טום. מיט אַלע זיינע חוקים און מצוות פון דער תורה איז ער שוין אַדורכגיקומען, נאָר איין זאַך האָט אים אבער נישט גיפאַלן, אים האָט גיאַרט דער פּסוק פון דער תורה: „ג-ט האָט ליב דעם ייד און גיט אים ברויט און אַ מלבוש אויפן לייב". „ברויט און אַ מלבוש" — האָט גיזאָגט דער רוימער, גיב איך אַפילו אויך דעם נידריקסטן פון מיינע שקלאַפן. די הבטחה פון ברויט און אַ מלבוש קען דעריבער נישט זיין אַזאַ שטאַרקע צוציאונגס-קראַפט צום יידנטום.

דערויף האָט אים רבי אליעזר געענטפערט. ווען דו שטעלסט דיך נישט צופרידן מיט דער בקשה פון יעקב אבינו, וואָס האָט גיבעטן צו ג-ט אַז ער זאָל אים געבן „לחם לאכל ובגד ללבוש", ווען דיין קוק אויפן לעבן איז נישט באַשיידן, איז טאַקע פיל גלייכער, אַז דו זאָלסט נישט איבערגיין צום יידנטום. יעקב אבינו איז מיט זיין פירונג און התנהגות גיוועזן אַ פאָרבילד און מוסטער פאַר אונדז יידן. ווי גליקלעך וואָלטן מיר גיוועזן, ווען מיר וואָלטן זיך אויך אים פאַרקוקט און זיך נישט שטענדיג גייאָגט נאָך רייכטום און לוקסוס „עס וועט קומען אַ צייט" — זאָגן די הייליקע חכמים — ווען עס וועט קומען אליהו הנביא און אונדז צוריק ברענגען דאָס פלעשל מיט מן, וואָס איז פאַרלוירן גיוואָרן. דער מן איז דאָס בילד פון איינפאַכקייט און פּשטות, וואָס שטעלט מיט זיך פאַר דעם ערשטן און וויכטיקסטן באַדינג פון גליק און מנוחה...

ג.

אין דער סוכה מוז גימאַכט ווערן אַ טיר. די טיר שטעלט מיט זיך פאַר די פאַרבינדונג פון דעם וואָס גיפונט זיך אין דער סוכה מיט דער אויסערלעכער וועלט. די דאָזיקע פאַרשריפט לערנט אונדז אַז מיר זאָלן נישט זיין קיין עגאָאיסטן. אַרביט נישט בלויז פאַר דיר אַליין און פאַר דיין פאַמיליע, זאָרג דיך אויך פאַר אַנדערע און זיי אויך אַ נוצלעכער מיטגליד פון דער מענטשלעכער גיזעלשאַפט. גידענק שטענדיק אין דעם עראַבינים מאמר פון פּרקי אבות: „כשאני לעצמי — מה אני" און ווען איך לעב נאָר פאַר מיר אַליין, וואָס בין איך דען? דאָס העכסטע גליק פונים מענטשן איז צו ברענגען גליק פאַר אַנדערע. די אמתע פרייד איז צו ברענגען פרייד פאַר אַנדערע. דער רמב"ם האָט אַמאָל גישטעלט די פראַגע: וואָס איז אייגנטלעך בעסער? נעמען אַ גרויסע סומע און זי איינמאָל אַוועקשענקען אויף אַ גוטן צוועק, אָדער זי גלייכער פונאַנדערצוטיילן אויף פיל קלענערע טיילן. דער רמב"ם ענטפערט תיכף, אַז דער צווייטער פאַל איז בעסער, וואָרום עס איז פיל בעסער, אַז דער מענטש זאָל געבן קלענערע נדבות און [illegible] צוגיוויינין זיין האַרץ שטענדיק גוטס צו טון, איידער אויף איינמאָל אַוועקצושענקען אַ גרויסע סומע געלט אויף אַ וואוילטעטיקן צוועק און צו אַלעם איבעריקן בלייבן שטום און טויב?

סוכות איז אַ יום-טוב פון פרייד און די תורה דערמאָנט אונדז: „ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבודך ואַמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך". די דאָזיקע ווערטער פון דער תורה האָבן אונדזערע חכמים צוגיגעבן זייער טרעפלעכע באַמערקונגען: „ארבעה שלי כנגד ארבעה שלך, אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך" — מיינע פיר אַנטשפּרעכן דיינע פיר — אויב דו וועסט דערפרייען מיינע פיר, וועל איך דיינע פיר אויך דערפרייען. דורך דעם גוטס וואָס מיר טון מיט אונדזערע מיט מענטשן ווערט דער סוכות פאַרוואַנדלט אין אַן-אמתן יום-טוב פון פרייד און אַ זמן שמחתנו!

האָסט שוין גיקויפט פאַר דיינע קינדער און דיין משפחה דאָס אינטערעסאַנטע בוך:

„די יידישע נשמה"?

פּרייז במשך אַ חודש נאָר 2 גילדן.

די „בני ישראל" אין אינדיע

פון בנימין מינץ (תל אביב)

(פון דער סעריע: יידן אין גאר דער וועלט)

ווייט שלמנאסר, דער מלך פון אשור האט חרוב גימאכט דאס מלכות ישראל און פארטריבן די עשרת השבטים אין די ווייטע פארבארגינע לענדער לחלח און חבור—הייבט זיך אן פארן יידישן פאלק די טרויעריקע און לאנגע תקופה, וואס ציט זיך ביזן היינטיקן טאג, די תקופה פון גלות אין פיזור. ביסלעכווייז זענען אפגיריסן גיווארן טיילן פון פאלק פון ארץ־ישראל און פארשפרייט גיווארן איבער שבעה ימים און קאנטינענטן. אין ווייטע פארבארגינע לענדער האבן זיי גילעבט דורך די יאר-טויזנטער, צווישן ווילדע פעלקער פון כל-ערליי שטאמין און קאלירן אפגיריסן פון יידישן צענטר. האבן זיי פארגעסן א סך יידישע דינים און מנהגים נישט מיטגימאכט די גראנדיעזע אנטוויקלונג פון תלמודישן יידנטום. זיך איינגילעבט צווישן די איינגיבוירינע עקזאטישע שבטים, אנגינומען זייערע שפראכן און לעבנס-פארמין און מיט די יאר-הונדערטער אפילו גיווארן ווי זייערע שכנים געל, ברוין אדער גאר שווארץ...

אבער אפילו ביי די פארגעסנסטע טיילן פון יידישן פאלק האט דאך נאך גיטליעט דער יידישער פונק, באדעקט מיט פארגרעבטע אבערגלויבנס און ווילדע שטותים האבן דאך נאך ביי אלע יידישע שבטים ארויסגישיינט די פארגעסינע יידישע עיקרים, ווען אויך אין פארענדערטע משונהדיקע פארמין.

טויזנטער יאר זענען זיי גיווען פון אונדז פארבארגן. די פארגעסינע טיילן פון אונדזער פאלק. א טייל צו די שבטים יהודה און בנימין — אלע האט אבער פון אונדז אפגיטיילט די ווייטקייט און א נעפל פון ראמאנטיק, פאנטאזיעס און גוזמאות-דיקע מעשיות פון די מיטלאלטערלעכע רייזנדער. ערשט די לעצטע הונדערט יאר, די עפאכע פון אנטדעקונגען און פארשונגס־רייזעס, ברענגען אונדז גינויע ידיעות פון אונדזערע פארשטויסינע ברידער, ברענגען זיי נעענטער צו אונדז און לאמיר האפן, אז בקרוב וועלן זיי אלע ווערן גיטרייע קינדער פון צושפרייטן פאלק.

• • •

איינער פון די משונה-דיקסטע יידישע שבטים, וואס האט זיך אין זיין אויסטערלישקייט דערהאלטן ביזן היינטיקן טאג זענען די „בני ישראל" אין אינדיע. פופצן טויזנט נפשות אינגאנצן האבן זיי זיך אפגיזונדערט אויפגיהאלטן, כמעט אין זייער גאנצער ריינקייט, צווישן די איבער דריי הונדערט מיליאן אינדיער. א וואונדער, ווי א וואונדער עס איז דער קיום פון גאנצן יידישן פאלק אין משך פון טויזנט-יעריקן לאנגין גלות.

וועגן די „בני ישראל", די איינגיזעסינע יידן פון אינדיע זענען ארומגיגאנגען מאסן פאנטאסטישע מעשיות. טייל האבן אין זיי גיזעען אייניקלעך פון די „עשרת השבטים", אנדערע האבן גאר גיזאגט, אז דאס זענען אינדיער, וואס האבן זיך מגייר גיווען מיט הונדערטער יארן צוריק אויף א אונדז אומבאקאנטן אופן. דער באַרימטער יידישער רייזנדער פון צוועלפטן יארהונדערט ר' בנימין פון טאלעדא האט וועגן זיי גיהערט חי וועגן פאנטאסטישע יידן. מא־קא פאלא, דער וועלט-וואגדערער דערמאנט זיי אויך אין איינים פון זיינע ביכער. טייל רייזנדער האבן דערציילט, אז זיי זענען „שווארצע יידלעך", טייל, אז זייערע פנימער זענען פון שאקאלאדע קאליר און אנדערע גאר, אז זיי זענען העל־ברוין, אזעלכע מעשה־לעך זענען ארומגיגאנגען וועגן זיי, און מען האט נישט גיוואוסט יעדער זיי זענען, פון וואניט זיי שטאמין און ווי אזוי זיי זעען באמת אויס.

מיט א הונדערט יאר צוריק בערך, איז אינדיע איינגינומען גיווארן דורך ענגלאנד און די טויערן פון דעם מיסטעריעזן לאנד האבן זיך גיעפנט פאר דער ברייטער וועלט. דער ערשטער, וואס האט באשריבן גינוי אן גוזמאות דאס לעבן פון די „בני ישראל" איז גיווען דער בארימטער ירושלימער משולח ר' יעקב ספיר און נאך אים האבן א גאנצע רייע פארשער דערגענצט זיינע ידיעות. לעצטנס מיט עטלעכע יאר צוריק. האט זיי באזוכט דער באקאנטער ציוניסטישער משולח ד"ר אלכסנדר גאלדשטיין.

לויט דער מסורה, וואס איז פארשפרייט צווישן די „בני ישראל" גופא, זענען זייערע אור-עלטערן נישט גיווען קיין איינוואוינער פון אינדיע, נאר גיקומען אהער מיט בערך צוויי טויזנט יאר צוריק פון „ווייטן צפון", ווי אנטלאפינע. צוליב גרויסע פארפאלגונגען אדער גרויסן פאלקס-אומגליק. נישט ווייט פון מערב־ברעג פון אינדיע איז זייער שיף צובראכן גיווארן און נאר עטלעכע מע-נער און פרויען זענען גיראטיוויט און פארווארפן גיווארן קיין נאיואגאאן, א דארף אין דער פראווינץ קאנקאן, ווי עס גיפונט זיך נאך ביזן היינטיקן טאג דער אור-אלטער בית-עולם פון די „בני ישראל". אין א ווינקל פון בית-עולם קענט איר נאך היינט זעען צוויי בערגלעך שטיינער, וואס זאגן עדות, אז אונטער זיי גיפונין זיך די קברים פון די אנטרינינע פון שיפס-ברוך.

די גיראטיוויטע האבן זיך באזעצט אין קאנקאן וואו זיי פארנעמין זיך ביז היינט מיט לאנדווירטשאפט און אייל־פרעסן. די אינדיער האבן זיי אנגירופן „שאנוואר-טעלי" דאס הייסט: שבת-רו-דיקע אייל-פרעסער זיי אליין האבן זיך אבער פון די עלטסטע צייטן אנגירופן „בני ישראל".

הונדערטער יארן, זענען אריבער אויף זיי אין די אינדישע דער-פער אין קאנקאן, אין אָרימקייט און אין שווערער ארבייט און איינציקווייז האבן זיי זיך אויסערלעך אויסגימישט מיט די אינדיערין זיי האבן פארגעסן לשון-הקודש און אנגיהויבן רעדן „מאראטי" די שפראך פון זייערע שכנים. און כאטש זייערע נעמין זענען גיבליבן יידישע האבן זיי דאך אנגינומין אינדישע פארמין: משה — מוסאיאי, יצחק—איסאיאי, דוד—דאוודאי, שמואל—סאמאאי, צפורה —צפוראבאי, דינה—דינאבאי, („א"—צום סוף פון נאמין איז דער סייטש הערה; „באי"— מא אם אדער פריילין). זיי האבן אויך אנגינומין די מאלערישע טראכטן און אין משך פון יאר-הונדערטער זייענדיק אפגיריסן פון יידישן שטאם, זיך פארוואנדלט, אפילו מיט דער הויט-קאליר אין פולקאמע אינדיער.

און פונדעסטוועגן איז דא אויך גישעען דער נס פון שטאנדהאפטיקייט פון דער יידישע ראסע. א קליינער טראפן אין ים פון אינדיענס שבטים, האבן זיי זיך דאך דערהאלטן ווי א אפגיזונדערטער גאנצער רעליגיעז־נאציאנאלער צבור, זיי האבן צוליב פארגעסנקייט און אפגיריסנקייט פון תלמודישן יידנטום, נישט אפגי־היטן אלע מצוות פון דער תורה, דאך אבער ביז היינט דערהאלטן די יסודות פון דער יידישער אמונה. זיי זענען מקיים מצוות מילה, היטן שבת, ווי א אבסאלוטן רו-טאג און כאטש זיי האבן אינגאנצן פארגעסן די העברעאישע שפראך און דעם קיום פון תנ"ך, איז דאך א פלא, גיבליבן ביי זיי אין אריגינאל. אין לשון-הקודש, איין פסוק. דער פסוק, וואס פאראייניקט אלע יידן פון ערד־קויל: שמע ישראל ד' אלקנו ד' אחד! חוץ דעם פסוק האבן זיי נישט קיין שום אנדערע תפלות און זיי חזרן אים איבער אומצעליקע מאל, ביי יעדער גילעגנהייט: ביי בריתן, חתונות, לוויות און ימים טובים. אין א פארגרעבטער און פראס-טער פארים היטן זיי נאך אפ א מין כשרות: זיי עסן נאר הויז-עופות, שעפסן און קאזיס און היטן זיך פון עסן בלוט. „סואר קאהו!" (חזיר-עסער!) איז ביי זיי די שווערסטע באליידיקונג. א פלא, וואס כאטש זיי קליידן זיך פולקאם, ווי די אינדיער, טוען זיי די טויטע אבער אן אין „ווייסע תכריכים" פונקט ווי מיר בא-גראבן זיי אין דער ערד און פארברענין זיי נישט, ווי עס טוען די אינדיער.

דוד רחבי, א ייד פון קאכין-כינא, איז גיווען דער ערשטער, וואס האט מיט א צוויי הונדערט יאר צוריק „אנטדעקט" פאר דער ברייטער וועלט די „בני ישראל". ער האט זיי גיוואלט פרואוון צי זיי זענען אמת-ע יידן און ער האט זייערע פרויען גיגעבן צו קאכן כשרע און טריפינע פיש. די פרויען האבן די טריפינע פיש גילאזט ליגן און ערקלערט, אז זיי האבן קיינמאל נישט גינוצט קיין פיש. וואס האבן נישט קיין שיפן און פליס־פעדערן. די יידן האבן אויך גיטראגן פיאות (ווי עס טראגן נאך היינט די דארטיגע דארפס-יידן) און אפגיהיטן, חוץ אויך אין א אייגנארטיגער פארם, א סך תעניתים און ימים טובים.

בערך אין אונדזער ראש השנה פייערן זיי דעם יום-טוב „נא-וויאך סאן" און צען טאג דערנאך, בערך אין יום כפור, פאסטן דעם „תענית פון פארשלאסינע טירן".

אינטעריסאנט זענען די מנהגים פון דאזיקן תענית, ערב דעם תענית, זענען זיי זיך טובל און עסן ארום צען אין דער פרי איין סעודה און ארום פיניף פארנאכט די צווייטע סעודה, ווען זיי הייבן אן פאסטן ביז צומארגנס זיבן א זייגער אין אוונט. דעם דאזיגן גאנצן טאג האלטן זיי פארשלאסן די טירן פון זייערע הייזער, רירן נישט אן קיין גויים און רעדן נישט מיט זיי. זיי טוען זיך אן אין ווייסע מלבושים און האלטן, אז ג—ט איז זיי דעמלט מוחל די עוונות, ווי האבן אויך אנדערע ימים טובים, וואס דערמאנען אונדזער סוכות, פורים און פסח, כאטש יציאת מצרים איז פון זיי אינגאנצן פאר-געסן גיווארן. אינטעריסאנט, אז ס-גיפונט זיך נישט ביי זיי קיין יום־טוב, וואס זאל דערמאנען חנוכה. דאס ווייזט, אז זיי זענען גיקומען קיין אינדיע, נאך פאר דער חשמונאים־תקופה.

א יידישער פויער אין אינדיע

דוד רחבי האט גיעפנט א ניי בלאט אין דער גישיכטע פון די „בני ישראל". ער האט זיי באקאנט גימאכט מיט די יסודות פון יידישן דת, זיי דערציילט פון דער עקזיסטענץ פון א גרויס קולטורעל יידיש פאלק און זיך באמיט אויסצוווארצלען פון זיי די נארישע אינדישע אבערגלויבנס. ער האט אויפגישטעלט צווי תלמידים, וועלכע זיי רופן אן „קאציס" און וועלכע האבן פארטגיזעצט זיין ווערק. אבער איין מענטש קען נישט אויסרייסן קיין גאנצן לעבנס-שטייגער, וואס איז אלט טויזנטער יארן. און אין די פארווארפינע דערפער פון די „בני ישראל" איז גיבליבן כמעט ווי גיווען.

אין אנהייב פון נייגצנטן יאר-הונדערט קומט אריין א ראדיקאלע ענדערונג אין לעבן פון די בני ישראל. אינדיע ווערט עראבערט פון די ענגלענדער, די בני ישראל טרעטן מאסנווייז אריין אין מיליטערישן דינסט, פארלאזן זייערע דערפער און באזעצן זיך אין די גרויסע שטעט ווי באמביי, קאראטשי א. אנד. זיי קומען צום ערשטן מאל אין בארירונג מיט אייראפעאישע און באגדארער יידן, וואס באזעצן זיך אין יענער צייט אין אינדיע, און ווערן פון זיי אין א גרויסער מאס באאיינפלוסט.

און פונדעסטוועגן כאטש די „בני ישראל" האלטן זיך פאר פול-קאמע יידן, ווילן די אייראפעאישע ווי די באגדארער יידן זיך מיט זיי נישט מישן און מתחתן זיין. זיי האבן טאקי דעריבער, כאטש דאס טוט זיי וויי, באזונדערע קהלות און ארגאניזאציעס. די גרעסטע קהלה פון די „בני ישראל", ארום זעקס טויזנט נפשות, גיפונט זיך אין באמביי (בערך פערציק פראצענט פון זייער גאנ-צער צאל). אויך אין א סך אנדערע גרויסע שטעט אין אינדיע גיפונין זיך „בני ישראל" קהלות. אין די שטעט האבן זיי זיך בא-קענט מיט די אנדערע יידן און גיוואר גיווארן פון די גרויסע יידישע קולטור אוצרות, יידישער תורה און אמונה און צושפרייטן פאלק. זיי זענען קולטורעל זייער גישטיגן, באמיען זיך צו לעבן לויטן שלחן ערוך און פאראן שוין צווישן זיי דאקטוירים אדוואַ-קאטן און הויכע באאמטע. זיי האבן אויך אויפגיבויט שיינע שולן, באזונדערס צייכנט זיך אויס מיט איר פראכט זייער שול אין באמביי.

אין די דערפער אבער אין פארווארפינים קאנסאן, זענען זיי נאך פארבליבן אזוי פארגרעבט און אומוויסנד ווי מיט טויזנט יאר צו־ריק. ווער ס-וויל זיך דעריבער באקענען מיט זייער אריגינאל לעבן זאל אריינדרינגען אין זייערע באהאלטינע דערפער. אריינצוקומין אין די ווייטע דערפער פון קאנקאן איז אבער נישט אזוי לייכט מ-דארף זיך פריער שיפן מיט א פאר מבולדיקע לודקע, דערנאך זיך אויסשאקלען די גידערים אין א צובראכן „פערדל" און צום ערשט גיין צו פוס, נאך א נסיעה פון עט־לעכע שעה פון באמביי פאלט מען אריין, פון צוואנציגסטן יאר הונדערט אין ערשטן... פאר די אויגן שפרייט זיך אויס דאס אלטע אינדיע, מיט אירע שווער ארבייטנדיקע, הונגער ליידנדיקע פויערים, אירע ברוין-הויטיקע, שמוציקע נאקעטע קינדער, מיאוסע פארקריפלטע בעטשקיס, מיט אירע פאקירן און כישוף־מאכערס און פארשטויסינע ארימע פאריער-קאסטע. און צווישן די אלע משונה-דיקייטן זענען דא און די דארט צושפרייט עטלעכע „בני ישראל" פויערים אדער אייל-פרעסער.

ד"ר אלכסנדר גאלדשטיין דער ציוניסטישער משולח איז דאכט זיך דער ערשטער אייראַ-פעאישער ייד, וואס האט באזוכט אט די ארימע דארפס-בני ישראל. ער דערציילט, אז אויפן ערשטן אנבליק איז זיי שווער אפצושיידן פון די אינדיער. זיי טראגן די זעלבע מלבושים, וואוינען אין די זעלבע ארימע ליימינע הייזלעך, קענען נישט ליינען און שרייבן, רעדן נאר „מאראטי" און זייערע קינדער לויפן ארום פונקט ווי די אינדישע מוטער נאקיט. דער רוב יידישע מצוות און מנהגים איז זיי אומבאקאנט און פון קיין יידישע פראבלעמין ווייסן זיי אינגאנצן נישט.

און פארט זענען ביי זיי פארבליבן מנהגים, וואס קענין ווארפן א ליכט אויף זייער פארגאנגנהייט. צווישן זיי גייען נאך ארום די אלטע לעגענדיס וועגן זייער שטאם און דער אלטער בית הקברות פון פאר צוויי טויזנט יאר דינט זיי נאך היינט אויך.

גירעכט איז ד"ר גאלדשטיין, אז ס-איז די העכסטע צייט צו שיקן אן-אויספארשונגס עקספעדיציע אין די ווייטע דערפער פון קאנקאן, צו דערגיין דעם שטאם פון די בני ישראל, ווארום זיי וואנדערן אויס אין די שטעט, און ווער ווייס, אויב אין נאך עטלעכע יאר, וועט פון זיי דארט בלייבן א שפור.

א כאראקטעריסטישער עפיזאד האט זיך גיטראפן מיט ד"ר גאלד-שטיין אין א פארווארפינים „בני ישראל" — דארף. ער האט זיי דערציילט, אז ער איז פון לאנד פון „ווייטן צפון" (דאס מיינין זיי ארץ ישראל פון וואנין זיי זענען פארטריבן גיווארן) און אז יידן קומין היינט אהין פון דער גאנצער וועלט און נעמין צוזאמין אומיסום געלט פאר דעם לאנד, די ידיעה, אז ער איז פון „לאנד פון ווייטן צפון" האט גימאכט אויף די בני ישראל א גיוואלטיקן רושם, און ווי אינסטינקטיוו האבן זיי, אלע גרויסע ארימע לייט, זיך גיבעטן מיט נדבות פארן „ווייטן צפון"...

זיי האבן אים גיהאלטן פאר א גרויסן רב און איינער האט אים גיפרעגט אזא שאלה: ער האט צוויי קאזיס, איז אבער אין זיין סביבה נישטא קיין פאשע און ער פירט זיי אויף יענער זייט טייך יעדן אין דער פרי, ווייס ער נישט צי מעג ער עס אויך טון אין שבת.

און ד"ר גאלדשטיין, דער ציוניסטישער משולח האט שטארק מיט אים „רחמנות" געהאט און מתיר גימאכט אריבער צו שיפן זיך שבת..

האַקנקרייצלער

פון שמואל נאַדלער

1.

דער שנעל - פאַרנדיקער אויסטראַ - דיימלער האט זיך פלוצים פאַרהאַלטן ביים טראַטואַר, ווי דעם מאַטאָר וואלט גי־טראָפן אַ האַרץ-שלאַג.

— סערוואוס, ליצי!

זי איז אַ רגע געבליבן שטיין פאַרוואונדערט און אים גיגעבן די האַנט, וועלכע ער האט אריינגינומען אין זיינע ביידע.

א, פריץ! פון וואַנען קומסטו דאָס?

— פון זאַלצבורג. פון רײנהאַרטס-פעסטשפּילן. נעכטן האט מען אונדז באַפוילן: מיר מוזן דעמאנסטרירן געגן זיי. ריינהאַרט איז אַ ייד. אַ באָלשעוויק. און דאָ איז צוועלף אַ זייגער. זייגער פיניף הייבן זיך אָן די פאַרשטעלונגען. האבן מיר גיכאַפּט די „מאַ־שינדלעך" און אַוועקגילייגט צו אכציק קילאמעטער און אַ שעה. דערפאַר האבן מיר אבער דאָרט פאַרקאַכט אַ קאַשע! האַ, האַ!

איך האב צו אים נישט קיין שום טענה. אבער דאָס אָרטאָדאַק־סישע יידנטום וואו איז? גאַנצע טיילן פון יידנטום אין אַלע עקן וועלט, גאָרן נאָך ג—טס וואָרט. ווער זאָל עס צו זיי ברענגען אויב נישט מיר?

* * *

פון וואַנען עס נעמען זיך די בני ישראל, איז, ווי איך האב שוין אויבן געזאָגט, אַ מחלוקה צווישן די פאָרשער.

טייל האַלטן, אַז די „בני ישראל" שטאַמען פון די „עשרת השבטים", וואָס זענען אַנטלאָפן פון גלות אשור קיין אינדיע דורכן פערסישן ים-אויסגוס. אַ ראיה צו זייער מיינונג ברענגען זיי זיך אין נאָמען „בני ישראל" אין געגנזאָץ צו אַלע איבריגע יידן, וואָס הייסן יידן טאַקי ווייל זיי שטאַמען פון שבט יהודה. כאַראַקטעריסטיש, וואָס אין אַלע זייערע תנ״ך נעמען גיפונט זיך נישט דער נאָמען יהודה. נאָך אַ ראיה, וואָס ביי זיי גיפונען מיר נאָך גאַנצע אַלטע מנהגים, ווי ברענגען ווייראיך (קטורת), גיסן בעכערס ווײַן אויף דער ערד (ניסוך היין) און נדרי נזירים. עס קען אבער מעגלעך זיין, אַז זיי שטאַמען פון שבט יהודה און זענען אַנטלאָפן פון ארץ ישראל אין די צייטן פון אַנטיוכס עפּיפאַנוס גזירות. דערמיט דערקלערט זיך אויך דער פאַקט, פאַר וואָס עס גיפונט זיך נישט ביי זיי קיין יום טוב. וואָס זאָל אַנטשפּרעכן אונדזער חנוכּה און בכלל קיין שום דין און מנהג פון תלמוד.

ד״ר אַרטור רופין אין זיין לעצט בוך „סוציאָלוגי' של היהודים", וואָס איז ערשינען ערשט מיט אַ חודש צוריק, האַלט אַז די „בני ישראל" זענען גאָר אינדישע גרים. ער וויל זיך אַ ראי' ברענגען פון זייער הויט קאָליר. אבער די „בני ישראל" אַליין וואַרפן מיט צאָרן אָפּ די דאָזיקע השערה, זיי ווייזן אויף, אַז כמעט אין אַלע לענדער וואו יידן וואוינען, טרעפן מיר צווישן יידן, טיפּן, וואָס זענען ענלעך צום פאָלק וואָס באַוואוינט דאָס באַטרעפנדע לאַנד. דאָס איז אַ פועל-יוצא פון הונדערטער יאָרן וואוינען אין דעם קלימאַט און אַטמאָספּערע. אָבער דער שטאַרקסטער אַרגומענט קעגן דער השערה, איז די עקזיסטענץ פון די „קאַלאַ ישראל" ד. ה. די שוואַרצע יידן, וועלכע וואוינען אויך אין אינדיע, און וועלכע שטאַמען טאַקי פון גרים. די „בני ישראל" זענען זיך מיט די „קאַלאַ ישראל" נישט מתחתן און האַלטן זיך שוין לאַנגע הונ־דערטער יאָרן פון זיי פון דערווייטנס. דאָס ווייזט, אַז זיי זענען ריכטיקע יידן.

דער שלאָגנסטער אַרגומענט זענען אבער די „בני ישראל" אַליין. שוין איבער צוויי טויזנט יאָר ווי זיי עקזיסטירן צווישן הונדער־טער מיליאָנען געצנדיגער און דאָס איז נאָר אין זכות פון זעל־טענים מיסטעריעזן כּוח פון אייביקן יידישן פאָלק, פון דער נצחיות־דיקער יידישער ראַסע.

פון דער ריינגס-גאס האט זיך דערהערט אַ גירויש פון קולות און אַ גיטופּעריי פון פיס. באַלד האט מען דערזען טראנספאַראַנטן און די ערשטע שוואַרצע שורות פון אַ מאַרשירנדער דעמאנסטראַ־ציע. מ״האט שוין דײַטלעך פאַרשטאַנען די גישרייען, וואָס איי־ניקע שטימען האבן גיפרעגט און טויזנטער האבן גיענטפערט ווי אַ דונער:

— וואָס האבן מיר?

— הונגער!!!

— וואָס ווילן מיר?

— אַרבייט!!!

פריץ האט זיי דערקענט. — דאָס זענען אונדזערע — האט ער זיך אָנגירופן. מיר שליסן זיך אָן?

— דו ווייסט נישט, אַז „אַנשלוס" איז פאַרבאָטן? — האט ליצי גילאַכט.

ער האט אַ וואונק גיטון זיין שאָפער, אָנצופירן זיין אויטאָ אַהיים. און מיט ליצין אונטערן אָרעם איז ער פאַרשלונגען גיוואָרן אין דער פאַרשידנפאַרביקער, באַוועגלעכער מאַסע, וואָס האט זיך גי־וויגט און גירוקט פאָראויס, ווי אַ טאַנק, קעגן דעם שטאָט - ראָט־פּאַלאַץ. ווילדע קולות האבן גישטורימט די לופט, אַז די פייגל פונים שטאָט-פּאַרק זענען זיך צופלויגן און דער אַספאַלט האט גיציטערט אונטער די פיס. די פאַסאַדן פון די הייזער — האט אויסגיוויזן — כוואַליעווען און גייען מיט.

— ווער האט אונדז פאַרראַטן?

— סאָציאַל־דעמאָקראַטן!

— ווער מאַכט אונדז פריי?

— היטלעריי!

ליצי האט זיך גיפילט לוסטיק - באַרוישט, ווי אויף אַ באַל און מיטגישריגן:

יודע —

פּערעקקע!

דויטשלאַנד –

ערוואַכע!

היטלער —

הייל!

הייל! הייל!

2.

ס-איז גיוועזן אַ רעגנדיקער זומער טאָג. דער נאַסער אַספאַלט האט גיבלישטשיט און אויף די טראַטואַרן און אין די רינוויס האבן גיזונגען די קלאַפּנדיקע, לעבידיקע שטראָמען, ווי יינג בלוט אין די אָדערן פונים זומער. די ווייטע איינטאָניקע מוזיק פון רעגן האָט גיציטערט און באַרואיקט, ווי די פרייד פון אַ קלאַפּנדיק האַרץ.

אין רעגן-מאַנטל און מיטן קאַשקעט אין דער האַנט האט זיך פריץ גידרייט אויף דער גאַס אַהין און צוריק, אַרויפקוקנדיק צום פּענצטער אויפן צווייטן שטאָק וואו „זיין" ליצי האט גיוואוינט.

ענדלעך האט ער זי דערזען אין טויער. אַ שמייכלדיקע ווי תמיד. די פולע מאַסע האָר האט זיך נישט גילאָזט באַהאַלטן אונטערן רעגן — מיצל און פאַרטראַכט אַרויסגיקוקט מיט וואוילינגערישע לאָקן.

ער האט זי אָנגינומען און זיי זענען גיגאַנגען אין דער רעגנדיקער גאַס, וואָס איז פול גיוואָרן מיט אַ פלאַטערדיקן נעפל.

— דו נאַריש קעצל, אַזוי לאַנג לאָזט מען וואַרטן דיין פּריצל?

— ביסט אַליין אַ נאַר, און אַ קאַץ און אַ אָקס און אַ קאַלב און דער גאַנצער טיערגאָרטן!

— דו ביסט דאָך דריי „בל."!

— וואָס הייסט דאָס?

— בלוי, בלאָנד, בלעעד!

— ניין, נישט אמת, איך האב דאָך נישט קיין בלויע אויגן.

— וואָס? — ער האט איר טיף אַריינגיקוקט אין איר צושמייכלטן בליק און מיט אַנטוישונג גימוזט מודה זיין, אַז זי איז גירעכט.

— ווייסט, איך האב דאָס ביז היינט נישט באַמערקט.

— ווייל דו ביסט פיר „בל." בלוי, בלאָנד, בלעעד און בלינד!

— בראַוואָ, קליינינקע' בראַוואָ!

— וואו גייען מיר איצט?

— ווייסט, לי, כ-האב אַ טרויעריקע בשורה פאַר אונדז ביידע. מיר מוזן זיך אויף אַ קורצער צייט שיידן. כ-האב באַקומען פון דער קליניק אַן-אויפטראַג צו פאָרן קיין יאָאַכימסטאַל און ברענגען ראַדיום-פּרעפּאַראַטן. ס-וועט גידויערן אַ וואָך-צוויי.

— מיין טייערער פריץ, פאָרסט שוין ווידער אַוועק?

— ווייסט וואָס, לי? לאָמיר איינמאָל פּראָווען גיין גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין. אָן אַ „וואוהין". אָהן אַ ציל. היינט גיזעגינען מיר זיך דאָך. וועלן מיר גיין אַט אַזוי. נאָר גלייך פאָראויס; גאַס איין, גייס אויס. גוט?

— יאָ, יאָ. ביז מיר וועלן איינמאָל צוקומען צו אַן-אומבאַקאַנטער געגנט, צו אַן-אָרט וואו מיר זענען נאָך קיינמאָל נישט. וועגן אונדזער אָפּשייד וועלן מיר פייערן מיט אַ שפּאַציר אָן אַ סוף, ביז צום פאַלן פון די פיס. אויף אַ נייען וועג! אַ יאָ, פריץ?

3.

דער רעגן האט אויפגיהערט; גרויסע הויפנס וואָלקנס האבן זיך גיוואַלגערט אויפן הימל און בלויע זיינע גרובער האבן אַרויסגישיינט מיט אַ האָפנונג אויף זון; אַ בלישטשנדיקער ווייס-רויטער טראַמוויי האט אַלעמאָל דורכגישניטן די לופט מיט אַ קלינג און אַ זשום פון די שינעס. זיי זענען אַריין אין צווייטן באַצירק.

ס־איז גיוואָרן די ערשטע רגע נאָכן גאַס, ווען די לופט איז ריין, די גאַס איז ליידיק און די מענטשן האבן זי נאָכנישט אָנגיפולט מיט זייער רעש און אומרו. זיי זענען גיבליבן שטיין אַ מינוט צו כאַפּן דעם אָטעם און זיך איינגיהערט אין דער אָרומיקער שטילקייט.

— טו, טווווו......

אַ לאַנג־אויסגיצויגינער פייף האט דורכגישניטן די קילע, קלאָרע לופט. ס־איז גיוועזן די ערשטע תקיעה פון אַ שולעכל, וואָס האט זיך גיהערט פון אַן-אָפן פענצטער. באַלד דערנאָך האבן זיך גי־לאָזט הערן ווייטערע קולות: תרועה, שברים, תקיעה.....

— וואָס איז דאָס? — איז ליצי גישטאַנען פאַרחידושט.

— „יידישע שווינערייען". — האט פריץ גיהאַט אַ פאַרטיקע צו אַלץ גילטנדיקע תשובה.

אבער ליצי האט אים נישט גיהערט. פונים נאָנטן טויער איז אַרויס אַ שוואַרצער, דאַרער, אַ ביסל איינגעבויגענער ייִנגערמאַן, וואָס האט אויף אַ ברעטל גיטראָגן אַ סך קליינינקייטן צו פּעדלין. לוצי איז צוגיגאַנגען צו אים:

— וואָס איז דען דאָס, אַט דאָס וואָס מיר הערן?

— אַזאַ... שופר, אט אַזאַ האָרן... וואָס מ-בלאָזט אין אים אויפ־צואוועקן די יידן, זיי זאָלן זיך אומקערן... — האט גישטאַמלט דער ייִנגערמאַן אַ צוטומלטער.

— וואוּהין? צו זייער לאַנד?

— ניין... ס-הייסט, צו זיך... אפשר וועט איר עפּיס קויפן, כ־האָב נאָך היינט גאָרנישט גילייזט... שרייפּענדלעך, קאַמעלעך, מעסער־לעך, זאָקן, אָדער אפשר אַזאַ טאַש פאַר אייך, גינעדיקער הער!!

— נעם דעם טאַש, פריץ.

— משוגע ביסטו? ביי אַ ייד?

ליצי האט נישט גיענטפערט, נאָר איר בליק האט גיוואָרפן בלי־ציקע פונקן. פריץ האט זיך אומגיקוקט צי קיינער זעט נישט, שנעל באַצאָלט פאַרן טאַש און זיי זענען אַוועקגיגאַנגען.

אבער דער „שפּאַציר אָן אַ סוף" איז גיוועזן גיענדיקט. זיי האבן מער גאָרנישט גירעט; ווי אַ גיהיימע מאַכט וואָלט זיי גיצוואונגען צו שווייגן. זיי האבן זיך אומגיקערט אַ היים.

4.

די פעריעס האבן זיך גיענדיקט. ליצי האט צוריק אָנגיהויבן צו גיין אין דער אוניווערזיטעט אַריין. מיט ליבע האט זי באַגריסט די אַלטע באַקאַנטע מאַרמאָרינע טרעפּ און איז אַריין אין זאַל.

אבער איינמאָל האט זי תיכּף ביים אָנקומען באַמערקט, אַז עפּיס איז היינט נישט ווי גיוועגלעך. אומיטום, אויפן הויף, אין די קאָרידאָרן, אויף די טרעפּ זענען גישטאַנען גרופּיס סטודענטן און האבן הויך גישריגן אין אַ היציקער דעבאַטע. אירע חברים האַקנקרייצלער, האבן זיי היינט אפילו נישט באַמערקט, פאַרטון אין אייגינים רעש. ס-האבן זיך גילאָזט הערן אייניציקע אויסרופן: ס-אַ שאַנד, דער רעקטאָר איז שולדיק, הונט, ס-אַ חוצפּה, ס-אַ גימיינהייט אָן אַ גלייכן... אַא״וו.

ענדלעך האט זי זיך דערוואוסט פון איינער אַ חברטע אין וואָס דאָ האַנדלט זיך:

מאָרגן האט גיזאָלט זיין אַ פּראָוואָקאַציע. און אַזוי ווי מאָרגן איז ביי די יידן יום כּפּור, האבן אַ גרופּע יידישע סטודענטן אויסגיפועלט ביים רעקטאָר, אַז אנשטאָט מאָרגן זאָלן זיי גיפּרואווט ווערן היינט. האט דאָס אויפגיבראַכט דעם גרימצאָרן פון דער גאַנצער אַקאַדעמישער יוגנט; ס-איז דאָך אַ סקאַנדאַל! וואָס איז דאָ? ווין צי ירושלים?!

און אין ליציס קאָפּ האט דורכגיצוקט ווי אַ בליץ, אַ שאַרפע שניידנדיקע אַנטדעקונג: אט האט צון איר גיזאָגט ערשט נישט לאַנג איר מאַמע:

— היינט, לי, אין אָוונט זאָלסטו נישט גיין אין ערגיץ נאָר אין דער היים זיצן. ווייל איך מיט פּאַפּאַ גייען אין טעמפּל אַריין צו כּל נדרי.

כּל נדרי... זי האט נישט פאַרשטאַנען דעם עקזאָטישן קלאַנג פונים וואָרט און אויך נישט גיפרעגט וואָס דאָס מיינט מען. ביי אירע איינאונצוואַנציק יאָר האט זי וויכטיקערע דאגות אויפן קאָפּ ווי דאָס גיבעט פון טאַטע-מאַמע. נאָר איצט האט זי ווי דורכגישאָסן מיט אַ קאַלטער קויל דער גידאַנק: אט דאָס ענין האט אַ שייכות צון איר, אַ גאָר נאָענט שייכות, ביז צום אינערווייניקסטן קערן פון איר נשמה.. כּ—ל—נ—ד—ר—י...

ס-איז איר אבער נישט גיבליבן קיין צייט אויף קלערינישן. צוויי יידישע ייִנגלעך זענען אָנגיקומען מיט די טעקיס־אונטער די אָרעמס. מאָמענטאַל איז גיוואָרן שטיל, אַ היציקע, אויפגירעגטע שטילקייט. איין האַקנקרייצלער איז צו און ביי אַ יונגל אַרויסגיוואָרפן די טעקע. ווען ער האט זיך אָנגיבויגן זי אויפצוהייבן, איז מען אַרויף אויף אים און אויף זיין חבר, וואָס האט אים גיוואָלט העלפן און זיי אָנגיהויבן מערדעריש צו שלאָגן. ווי אויף אַ סיגנאַל האט זיך די גאַנצע צווישעטע באַנדע גיוואָרפן אויף זיי מיט די פויסטן, מיט די פיס, מיטן גאַנצן קערפּער.

— נידער!

— שלאָג!

— אַ טויט דעם ייד!

— הונט! חזירים!

ליצי האט שוין נישט גיוואוסט וואָס מיט איר טוט זיך. ווי אַ משו־געגנע איז זי אַריין אין דער קופּע קערפּערס. מ-האט גימיינט, אַז זי וויל אויך צופאַלן צום ייד און מקיים זיין מצוות האַקנקרייץ. אבער זי האט אָנגיכאַפּט איינעם פון די שלעגערס און מיט אים אַ שליידער גיטון, אַז ער איז אַראָפּגיפאַלן פון אַלע טרעפּ. אַ האַקנקרייצלער האט זי אָנגיכאַפּט ווילד ביים אָרעם:

— וואָס ווילסטו?!

— אויך איך... איך בין אַ — יידין.

פון אַ שטאַרקן זעץ אין קאָפּ האט זי פאַרלוירן דאָס באַוואוסטזיין.

— — — — — — — — — — — — — —

ווען פריץ איז צוריקגיקומען האט ער גיטראָפן ליצין אין שפּיטאָל, וואו ער האט פּראַקטיצירט, אין אַ גוססדיקן צושטאַנד.

נאַ, זעסט... — האט ער איר גיוויזן ווי ער רייסט אָפּ דעם האַקנ־קרייץ און וואַרפט אים אַרויס דורכן פענצטער.

אבער זי האט מער נישט גיזען.

ווי אַ משוגענער הונט האט ער זיך אַרומגידרייט אין יידישע גאַסן. אבער ווען עס האט זיך איינמאָל דערהערט אַ תקיעה פון אַ שופר האט ער זיך פאַרשטאָפּט די אויערן מיט די פינגער.

ס-האט אים אויסגיוויזן ווי אַ טריאומף-שאַל...

פראַגמענט פון „גאמבינער“ טעות און רייפקייט

פון וו. לייכטער (תל-אביב)

חנן איז געבוירן געוואָרן ביי איטשע גאמבינער. ער איז געווען דער יינגסטער פון צווישן די ברידער און שוועסטער, זיי פלעגן שנעל פאַרגעסן ווערן — די לאַבוזאַוואַטע שטיק זיינע, מיטן דרייסטן קוק האָט ער אַלץ אויסגינומען, פון אונטערן היטל אַרויס-גילאָזט די צושויבערטע טשופרינע און ווי אַ רוח אַרויס דורך די טיר.

דעם טאַטן פלעגט חנן ווייניק זעען, דער טאַטע איז געווען פאַרטון אין מסחר, גיזעסן אונטער די גרויסע קאַנטאָר־שויבן, צווישן שטויסן דאָקומענטן, אדער וואָכן-לאַנג פאַרפאַלן געוואָרן אויף ווייטע ירידים.

חנן איז זיך גיוואַקסן ווי אַ ווילד געוויקס, אַליין פאַר זיך, אויפן באַראָט פון אייגינע, נאַטורלעכע פעאיקייטן, צולייגט זיך מיט די וואָרצלין אויף אַלע זייטן, דאָ אַנ-אויג, דאָ אַנ-אויער, און אַלץ אין זיך איינגיזאַפט.

די מאַמע האָט ווייניק השפעה גיהאַט אויף אירע קינדער-יינגלעך, און אפשר קאָן זי גאָרנישט ווירקן, די מאַמע... פון איין זייט — שרייט אַרויס פון איר דאָס חסידישע בלוט פון די זיידיס אין די קליינע שטעטלעך; אַלטע ניגונים און אַלטע קנייטשן, און פון דער צווייטער זייט — האָט די גרויס-שטאָט מיט איר פרעמדקייט באַווויזן צו פאַרכאַפן פלאַץ אין איר אינעווייניק.

על-פי-רוב האָבן די יינגלעך זיך גיהאַלטן אינים טאַטנס דרכים. בפרט האָט עס אַזוי גיהייסן פאַר די אויסן-וועלט, און דאָס מיינט: אַריסטאָקראַטיש-פרומער סביבה; דרייסטקייט; שנעלער „כאַפּ“; און שטשעזקיס צו ייִדישקייט, די יונגלעך האָבן זיך גוט גיפילט אין דער דאָזיקער סביבה, נישט דערפאַר וואָס שוין קליינערהייט האָבן זיי איינגיזעען און אויסגיפונען, אַז דער דאָזיקער וועג איז דער ריכטיקער, אַז א־דאָס איז עס! נאָר, וואָס אין דער חסידישער סביבה איז גיגעבן געוואָרן דער היתר פאַר שטיפעריש־ע און סקאָצעריש־ע איינפאַלן. אין די חסידישע „פיר-איילן“ האָבן קינדער גימעגט אַראָפּוואַרפן פון זיך די אַלע צוימין און גישפאַנין, וואָס דערוואַקסינע האָבן אויף זיי אָנגיטון; אין דער חסידישער סביבה האָט מען זיך גיקאָנט אויסשיילן, אָפּדעקן דאָס האַרץ...

אַ יינגל, אַ קינד, איז בטבע שטיפעריש, לעבידיק, און אַ יינגל פון אַ גביריש-חסידיש־הויז מוז, נעבעך, היטן דעם גלאַנץ פון די לאַקירטע כאַליוועלעך; נישט אָנלענען זיך אויף די ענלבויגנס, נישט וואַרפן זיך מיט היטלעך; נישט קריכן אין די סעדער אויף ביימער — כאָטש עס ווינקט אַראָפּ אַזאַ ליבלעכע קאַרש, און עס שמייכלט אַזאַ ברייט-בייכיקער עפּל, און שלאַנקע באַרן, צי גאָר בעז — ווייסער און פיאַלעטער, וואָס דערמאָנט אין מחותנתטער און כלות, אין ברענינדע זשיראַנדלין און אין קלימפערן פון טעלער, וואָס טראָגן אונטער קאַרפּן קעפּ מיט אָפינע מיילער, (נאָר וואָס אַ מעירל־פלעצל שטעקט דערין...)

דערפאַר איז דאָס „שטיבל“ געוואָרן דאָס דערלויבינישּ פאַר זייער קינדעריש איין־און-אויסלעבן ויך אינים קאַפּל און אין די גאַרטל, האָט אַזאַ בחורל גישפּילט די ראָלע פון אַ מענטשל, אַלנפאַלס — גימאַכט דעם אָנשטעל. ער האָט ווי פאַרנומען אַ פּאָזיציע אין דער מענטשן-אַרמיי. און דאָס האָט אימפּאָנירט. אַזוי דער טאַטע — און ער, דער זון, אויך, ס'איז כדאי צו „קנייטשן“ די שטיבל-באַנק, טוישן איר פון ווייכע פאַטעלן — אבי צו האָבן אָנזעען.

ס'איז עפּיס דאָס אַלץ נישט אַזוי וואַכנדיק, גרוי, אויסגיריבן ווי די צודרייטע קאַלאַשן.

און פאַרטאָג ווען חנן איז צוריק אַהיימגיגאַנגען פון די „שטיבל“-„וואַכנעכט“, האָט ער גיקוקט אויף דעם אַרומיגן פאַרשלאָפנקייט פון אויבן־אַראָפּ, ער האָט פאַרטראַכטערהייט גיקוקט אויף די אַראָפּגילאָזענע ראָלעטן: „מענטשן פאַרשלאָפן די יאָרן“... אַ באַזונדער הנאה האָט ער גיהאַט צו שפּרייזן דער ערשטער אויף די אָט-א־יעצט גירייניגטע גאַסן, עפּיס אַלץ אַזוי יום-טוב-דיק, ביי.

פלעגט ער זיך אָהערשטעלן אין מיטן גאַס, פון קיינים נישט גישטערט און קוקן אין ביידע ריכטונגין, פון איין עק שטאָדט ביז די צווייטע, די טראַמוואַי-שינעס פלעגן דעמלט שילן פון פרימאָרגן-טוי און מיט גראַדליניגקייט זיך פאַרלירן ביי אַ ראָג. דאָס זענין די איינציקע מינוטן, וואָס אַ מענטש פאַרלירט זיך נישט אין גרויס-שטאָדט, אדרבא, די שטאָדט ליגט ביי אים צופיסנס, ווי אַ גיצוימטער כלב.

• • •

די מיידלעך אבער, די שוועסטער, האָבן אַוועקגישפּרייזט אין אַנדערע ריכטונגין, פון דער שול האָבן זיי אַהיימגיבראַנגט די פרעמדע שפּראַך, און שפּראַך באַטייט: נשמה, און פון „קאַלעזשאַנקיס“ האָט מען גיבראַנגט פרייגייסט. און פרייגייסט האָט גיבראַנגט צום לויז-מאַכן דעם קניפּ צווישן טאַטע-מאַמע און טעכטער אייגינע, קינדער, און ערשט דאַן, נאָך גייסטיק צורינין ווערן, האָט מען זיך באַהעפט מיט פרעמדער גיזעלשאַפט.

די דאָזיקע מיידלעך פון חסידיש-גביריש־ע עלטערן, האָבן אויך דאָרט אַהין אַריינגיבראַכט דאָס גערישנטע חסידישע איידלקייט, סובטעלקייט, חן. און דאָרט דערמיט אויסגינומען, כאָטש זיך גימאַכט פאַרגעסן, אַז זייערע אויגן—פול פראַכט—זענין ירושה פון יענע ויידיס און באָבּיס, וואָס האָבן אין לאַנגע ווינטער-נעכט גיחיינט אויף גלות; און פיס—אַזעלכע שלאַנקע—ירושה פון עלטערן, וואָס אין שנייאיקע פרי־מאָרגנס זענין זיי גילאָפן אין בית המדרש און — אַ צייכן פון טענץ לכבוד התורה; אין גידיכטע שייער-האָר — אַ המשך פון קאַלטאַנאַוואַטע בערד, הייליק אָפּגיהיטע.

און מיט דער צייט האָבן זיי, די דאָזיקע מיידלעך, זיך איינגילעבט צווישן גויאישע הייזער, דאָרט האָבן זיי פרייער אָפּגיטעמט, „אַז ביי טאַטע-מאַמע איז ווי צו דערשטיקט צו ווערן פון ענגשאַפט“... האָבן זיי זיך איינגירעט. און די „קאַלעזשאַנקיס“ האָבן שפּעטער פאַרשאַפט קאַלעגן, גאַנצע און האַלבּע „אינטעליגענטן“. (דערפאַר אבער האָבן זיי אימפּאַנירט מיט אַ סך רעדן און אויפגיצוואונגינע גאַלאַנטעריע). און עס האָט גישפּאַרט אויף אַזאַ מיידל פון אומבאַקאַנטע וועלטן, נייע, רוישיקע, און פולס האָט גיקלאַפּט פון אינווייניק און אויסווייניק. און זי האָט זיך גיוויקלט אין זיך אַליין...

און פון דער צווייטער זייט האָט מען זיך אַליין אָנגיהויבן, שמייסן מיט שאָפּנהויער, ניטשע און-שפּעטער-ווייניגער, ס-הייסט אפילו אַליין זיך גישפּינן אין פּנים, אבער די הנאה איז גרויס...

און די דאָזיקע מיידלעך, זיי האָבן דאָרט גילאָזט אַרונטעררייסן שטיקער פון זייער וועזן. און „קאַלעגיס“ פלעגן זיך שטילן מיט אַזאַ באַהאַלטינים חן און שטיל־איידלקייט, וואָס נאָר זעלטן איז דאָס צו טרעפן ביי זייערע נישט-יידישע באַקאַנטע...

און עס איז זיי, די דאָזיקע יידישע מיידלעך, געוואָרן דאָרט אַזוי גוט, אָנציענד, היימלעך, אַז דער וועג צוריק צו דער אַלטער היים, צו טאַטע-מאַמע, צו ברודער, האָט זיי אויסגיוויזן אין סופּידיק, ביז נישט צוטרעפן אַהין.

• * •

חנן איז אויפגיוואַקסן פון צווישן אַזאַ צושפּאַלטנקייט, און דאָס דאָזיקע צושפּאַלטנקייט האָט אים גיטריבן צו באַזונדערע פאַרלאַנגין, עפּיס אַ שטענדיקער לך פלעגט אים גאַכגיין, נאָכשפּרייזן, טריט-ביי-טריט, און זיין אינעווייניק האָט זיך גיפירט עפּיס אַזאַ טאָפּלטע בוכהאַלטעריע פון גייסטיקע איינקינפטן און אויסגאַבן, באַזונדערע קאָנטיס פאַרן גיטן-ווילן און מעשים און ערלעכקייט, וואָס איבערגינומען פון טאַטע-מאַמע, און קאָנטיס פאַרן ברוטאַלן, וואָס האָבן זיך גיטראָגן פונים ויידנס און טאַטנס פאַבריקס קוימנס

און באַוועגלעכע טראַנסמיסיעס, און דאָס טעמפּקייט פון מאַשינין-רעדער, צאָן-רעדער, אויסגיריבינע אייל-קלעביקע.

אויך זיינע צוויי עלטערע ברידער האָבן נישט גיהאַט אויף אים קיין שום השפעה, צי ווייל דער מרחק פון די יאָרן איז געווען אַ שטאַרק ווייטער, צי ווייל זיי האָבן נישט גיהאַט קיין באַזונדערע תביעות צו וועלט — מיט חנן האָבן זיי ווייניק גיהאַט צו טון. אַ קליינער שמענדריק און אַנ-עק און פּטור, די דאָזיקע צוויי ברידער האָבן גיהאַט אַנ-אייגן וועלטל, זיי זענין ביידע געווען מוזיקאַליש אַנטוויקלט. די מוזיק האָט זיי גימאַכט ווי איינגיוויגט, זיי האָבן דאָס ווי תמיד גיהאַלטן ביי די האַלבע-פירטל-אַכטל טענער. ווייזט אויס, אַז זיי האָבן נאָך נישט דערגרייכט צום גאַנצן שלימותדיקן טאָן, זיי האָבן גישפּילט בעטהאָווען, אבער נישט גיפילט זיינע ליידן גיפּרוּוואוט זיך אויך אויף מאָצאַרטן אין בראַמסן. אבער נישט גיוואוסט מיט חבלי-לידה אַזעלכע ווערק זענין אַדורך גינומין.

דערפאַר איז חנן געווען אַ שטילער פריינט מיטן מוזיק-לערער זייערן. פאַגל האָט ער גיהייסן, ער האָט גיהאַט חוש פאַר לעבנס-שפּעקולאַציעס. ער איז געווען פון די גיציילטע קורץ-גיקליידיטע, וואָס האָבן גיהאַט פרייען צוטריט אין די גביריש-חסידישע הייזער אים האָט מען גיטרויעט, מיט זיין פידל האָט ער אונטערגיפירט דור-דורות חתן-כלהס, אָן זיין „אונטערפירעכץ“ איז זיך עפּיס ווי נישט דערגאַנגין צו דער חופּה. ער האָט דערפירט—צו הרהורי-תשובה, צום אויסבעטן זיך אַ מזלדיק צוזאַמינלעבן, אַזוי האָט מען גיזאָגט. פאַר לערער פאַגל האָבן אויך חסידישע „בטלנים“ דרך-ארץ גיהאַט. אַנ־ארענטליכער מענטש“ — פלעגן זיי זאָגן; „כאָטש אַ היינט-וועלטיקער, אבער גיבליבן מיטן פּינטעלע-ייִד“.

אַ הויכער איז ער געווען — דער דאָזיקער פאַגל, אַ דאַרער מיט איינגיפאַלענע באַקן, אַרויסשטאַרנדיגע אונטערשטע ליפּ. מיט אָנ-אונטערגיבויגינער גאַמבע, ווי ער וואָלט דאָס תמיד פילן אונטער איר די פידל מיט פינגער נערוועזע, באַוועגלעכע, ווי זיי וואָלטן דאָס תמיד פירן איבער די זייטן. און אַ גאַנג, ווי צוגיקלאַפּט צום טאַקט. ביי אַ גילעגנהייט, האָט ער נישט גיקאַרגט צו שפּילן אַ חסידיש „שטיקל“, מיט צובראַכנקייט און דבקות, מיט קנייטש און באַמ-קע... עס האָט זיך אויסגידאַכטן, אַז די פידל קרעכצט שווער אָפּ. און פלוצים גאָר, האָט זיך אויסגיפילט, ווי פרישע לופט און ווינטן האָבן זיך אַריינגיריסן אין שטוב.

טיף אין דער נשמה איז חנן געווען מער מוזיקער ווי זיינע ברידער. „צי איז דען דער עיקר דאָס קאָנין באַהערשן דעם אינסטרומענט? — פלעגט ער איינטענין מיטן לערער פאַגל, „אַז זיי הערן נישט אַפילו דאָס ריטמישע וואַסער-טריפן פונים קראַן — טאַ ווי אַזוי ווילן זיי הערן דאָס אינווייניקסטע לעבן?“ — פרעגט, אויב זיי האָבן שוין אַמאָל אויפגיכאַפּט דאָס גערויש פון אַריינבאַרן זיך — דורך שויבן-פענצטער,—אַ זונין־שטראַל; צי דעם קלאַנג זיינים, ווען ער ברעכט שאָטן; אדער דאָס קאַמפּגערויש פון טונקלקייט מיט ליכטיקייט? — — —“

לערער פאַגל האָט אים פאַרשטאַנין—חנינין. און צומאָל פלעגט ער זיך צורעדן מיט אים וועגן אַזעלכע זאַכן, וואָס עס איז שווער זיך פאַרצושטעלן, אַז זיי זאָלן רעדן דערוועגן.

די עלטערע ברידער זיינע האָבן גיוואוסט פון די דאָזיקע שמועסן האָט עס זיי אַביסל פאַרדראָסן. פלעגן זיי באַמבלין: — „אידיאָט!“ ס'איז ווי זיי וואָלטן דאָס מורא גיהאַט אַרויסצושטעלן די האַנט אויף דעם ווינט אין דעם קאָפּ אויף די קעלט.

און חנן שוין אַלס „שמענדיק“ האָט ער אַנערקענט גיוויסע ווערטן, און אינים דאָזיקן אַנערקענין האָט ער גיפונין זיין אַנלען.

און טעג זענין גילאָפן און יאָרן זענין פאַרביי, און מענטשן האָבן גיזוכט אין די טיפינישן, ווען אַלץ איז גילעגן אויבן אויף.

ביים ים...

פון איש לוי

שטיי איך אויף דיין גאָלד־זאַמדיקן ברעג, ים,
וואו עס לעקן מיר די פיס דיינע כוואַליעס,
אדער ס-איז גאָר אַ כּעסן זיך פון דיר
אויף פרעמד-צוחושטע בליקן, אַ כעסן זיך מיט יעלות.

• • •

קומין אָן וואַשן זיך אויף דיינע ברייטע וואַסערן,
קומין בין-השמשות, ווייסע מחנות מעווים,
חאַרפן זיך מיט חוצפה צו בייסן אין דיין פלייצע,
חערסטו ביין אַזוי, אַז טרייבסט זיי חי די פּלעווים.

טראַכטן קליין-פייגלשע קעפּעלעך אַזוי-אַט בשעת-מעשה:
„וואָסי דער ייחוס פונים גלאַנציקן מחותן – ער איז צומאָל נישט
פליישיק?..
באַשליסן זיי נקמה צו נעמין און גלייך דעם ים איינצושלינגין.
באַלד דערויף מיט צוועפּנטע פּיסקעלעך נעמין זיי זופן אים מיט
חשק...

• • •

פּיסט, אַ ים, עקסילענץ-חשובדיק ביז גאָר!
רופסט ביי דיינע אַגזעער מורא און אומבאַקאַנטן שטערבן;
דיין אָנבליק רופט אבער אויך צאַפּלדיקן פרייד אַרויס —
יינגין פריידי!—און קרעפּטיקסט פאַרלאַנגין צום לעבן.

מעכטיק ביסטו ים און קוקסט אָפּער כיטרע אויף קאָנטינענט,
ווי עס קוקן פאַרעלטערטע לייט גיזעטיקטע מיט יאָרן
אויפן קינדער-שפּיל: פאַרביסן מיט איינאויגיקן שמייכל;
ביסט סובל גאָר אַ סך ביז האַרץ צו פאַרשפּאָרן.

דאָך צום חדושן בלייבט דיין אייזערנער גידולד,
אַז דערלויבסט שווער-בייכיקע שיפן, פאַרשייט און מיט גיפילדער,
שניידן מיר בריענדע מעסערס דיין אַלטיטשקן רוקן.
שווייגסט און הייבסט קיין פויסט, ביסט גאָר אַ מילדער!
כ־האָב זיך אבער צוגיהערט צו דיין תהומות-ווילד־גימורמל:
„שפּילט אייך אָנשכלדיקע קינדערלעך כּל-זמן גידולד מיר סטאַיעט“,
האָט דיין גאַסט־פריינטלעכקייט זער מיך איבעראַשט
און גישראָקן האָט מיך ווייסער שוים וואָס האָסט גיקאַיעט...

• • •

לויפן כוואַליעס שטורמדיק... זענין עס רייטנדיקע פון דיין מלכות
ייגגע ריצערס,
וואָס איילן היציק—אומגידולדיק צו פאַרטיליקן אומבאַהאַלפינע ערד
נאָר עס פאַרהאַלטן זייער גאַלאָפּ גבורים-העגט פון מיושבדיקע
דיינע שומרים
ווייל זיי מיינין: דער שוואַכער ערד איז סיי-ווי קיין לאַנגער קיום
נישט באַשערט...

קאָן אויך גימאָלט זיין אבער, אַז מיט כּעס שליידערן עס דיינע וואַלן
פרעמדע קערפּערס, וואָס גינומין האָבן קריכן אָן רשות אויף
דיינע וועגן.
וואַרפסט עס זיי יעצט אַרויס מיט גיזידלעריי פון ווייטע, ווייטע מיילן
בייז טוסט עס, ים, ווי אַ קפדן אָן אַכזר קיינים גאָר צו פרעגן.

לויפן כוואַליעס מיט גישריי צום ברעג-אַנטלויפן אין אַנגסט אַוודאי
פאַר פאַרדינטע האַרבע שטראָפן אין דיין סודות-רייכן מלכות,
ווערן זיי דורך אומגיזעענע וואַכן שוין ביים סאַמע ברעג גישטערט
און גיצווינגין צוריקצוקערן היילן זיי: „ווער האָט ערוואַרט אַזאַלכיס“...

— — — — — — — — — — — —

אימהדיק מיט מרידה און דראָאונג מעוברת.
זענין דיינע תהום־פאַרבאַרגינע כוונות.
שטיי איך אין דיין פּנים אַ פאַרגאַפט-צוטרוימטער
און פרעג שעפּטשענדיק: „מה לך הים כי תנוס?“...

צאַפאַט, תרצ"א.

יום=כיפור אין פײַער...

מלחמה=זכרונות

פון אליעזר שינדלער

א

ערב=יום-כפור תרע"ד. חיסטע, זומפיקע פעלדער אויף דער רוסיש-פוילישער ערד, נישט ווײַט פון דער גאַליציאַנער גרעניץ.

פוילע קאַלטע לאַנד-רעגנס גיסן זיך שוין עטלעכע טעג אָן אַן אויפהער אָן אַ סוף, די תּשרידיקע הימלען זענען אײַנגיהילט אין שוואַרצע פינצטערע מרה-שחורה-וואָלקנס. מלאכי-שלום מר יבכּיון... די מלאָכים פון פרידן, וואָס זענען באַשאַפן גיוואָרן אָנצוזאָגן שלום אויף דער וועלט, וויינען און קלאָגן מיט ביטערע טרערן אויף דעם פחדימדיקן חורבן פון די פעלקער, אויף דעם מורא-דיקן איבוד - עצמו - לדעת פון דער משוגע - גיוואָרינער מענטשהײַט.

ווער ווייס, אפשר האָט ישעיהו-בן-אמוץ טאַקע אונדזער דור אונדזער תּקופה אין זין גיהאַט מיט זײַנע תּוכחה-רייד

וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת שִׂיד

קוֹצִים כְּסוּחִים בָּאֵשׁ יִצַּתּוּ...

ברענעדיקע קאַלעך-שרפות, וועט פון די פעלקער ווערן, ווי אָפגיהאַקטע דערנער, וועט אַ פײַער זיי צושטערן...

ב.

פון אונדזערע שוצגריבער זענען גיוואָרן זומפן. מיר שטייען אין וואַסער און בלאָטע. מיר גראָבן קאַנאַלן כּדי דאָס וואַסער זאָל זיך כאָטש אַביסל צו טײלן.

ווען ס-האָט אָנגיהויבן צו רעגינען האָבן מיר זיך אײַנגיהילט אין גראָע גיצעלט-פּלאַכטעס און קאַלדירעס. דאָס האָט אונדז אָבער ווייניק גישיצט קייגן נאַסקייט און קעלט. די מלבושים אונדזערע זענען צוריסן, און אַדורכגיווייקט גאָר אינגאַנצן, ווי שוואָמען האָבן זיי זיך אָנגיזאַפט מיט דעם רעגן - וואַסער. ווי אַ שווערע משא שטיקן און דריקן זיי אונדזערע אויסגיהונגערטע קערפּערס, אונדזערע, פון קעלט און אימת-מוות, אײַנגישרומפּינע גופים. די קליידער, דאַכט זיך אונדז, זענען פון בלײַ... אַזוי שווער זענען זיי גיוואָרן פון די רעגנס און בלאָטעס...

ג.

אונדזערע הערצער און נשמות ווערן גיקווײַלט און גיפּײַניקט, גישטאָכן און גימאַטערט פון הונגער און יאוש פון דחקות און בויט... דאָס עסן וואָס מיר באַקומען איז זייער ווייניק און זייער שלעכט. דאָס פלייש שטינקט ווי ס-וואָלט גיווען פון נבילות-טרפות, פון גיפּגרטע בהמות. און מען שמועסט טאַקע צווישן זיך, אַז דאָס פלייש וואָס מען גיט אונדז איז פון די גיפּגר-טע אָדער גישאָסינע פערד, וואָס ווערן דערהרגעט אויף די מלחמה-פעלדער... די זופּ איז זאַמדיק און נישט גיזאַלצן, די קאַווע איז נישט גיצוקערט און דאָס ברויט איז ביטער און פאַרשימלט... די אַפּיצירן און די חשבון-פעלדפעבלס וואָס ריגירן אין עטאַפּ, טון וואָס זייער האַרץ גלוסט, זיי פרעסן און זויפן, פאַרקויפן דאָס עסנוואַרג פאַר שווער געלט און די זעלנער אין פײַער, לאָזט מען לײַדן דוחק.

דאָס עסן ווער: צוטיילט איינמאָל אין מעת-לעת, שפּעט אויף דער נאַכט כּדי דער פײַנט זאָל נישט זען. די פעלד - קיך קען נישט צופאָרן נאָהנט צו די גריבער, מוז מען גיין נאָך דעם דאַזיקן עסן אַ מהלך-רב.

ד.

ס איז פינצטער און גליטשיק, לעכער, גריבער, קאַלושיס, דער-נער און קשאַקיס, טעלעפאָן-דראָטן, אויסגיצויגינע אויף דער ערד דער עולם פאַלט, און ברעכט שיר נישט האַלדז און נאַקן. ס-איז בנפשו--יביא לחמו. מען שטעלט זיך אײַן דאָס לעבן נאָך דעם ביסל עסן. דער גאַנג צו דער פעלד-קיך איז יעדעס מאָל בדרך-סכּנה. פאַרקניפּט מיט שרעק און גיפאַר. ס-דאַכט זיך מען זעט שוועבן די מלאכי-חבלה, און :ען הערט קלאַפּן די פליגל פונים מלאך-המוות... נישט אַלע וואָס גייען צו דער קיך קומען צוריק לעבידיקע.

אונטערוועגס כאַפּט מען אַ קויל, אַ פרעמדע וואָס קומט פון דער רוסישער זײַט און טיילמאָל אַן אייגינע און מען ווערט צוקאַ-ליטשיט אָדער- דערהרגיט... און יינגע נפשות לעשן זיך אויס אין דער פינצטערניש פון דער נאַכט...

ה.

נישט ווײַט פון אונדזערע גריבער איז די רוסישע פּאָזיציע, טײלמאָל הערט מען זיי רעדן. נעכטן האָבן זיי גימאַכט אַן אַטאַקע, גיוואָלט אונדז אַרויסוואַרפן פון אונדזערע שאַנצן. זיי האָבן אָבער שלעכט אָפּגישניטן, גיכאַפּט אַ שוואַרצן סוף. זיי זענען גילאָפן ביז צו די דראָטינע גראַטיס און איידער זיי האָבן זיך אָנגיהויבן אַריבער צו דראַפּין האָבן מיר זיי באַוואָרפן מיט קוילן, מקבל-פנים גיווען מיט אַ מוראדיק פײַער.

זענען זיי גיך צוריק אין זייערע אָקאָפּיס און איבערגילאָזט אַ סך טויטע. ליגן זייערע מתים אויף דעם אַקערלאַנד צווישן דער עסטרייכישער און רוסישער פײַער-ליניע... אַ מחיצה פון דראָטינע פּאַרקנס און גיהרגיטע מענטשן...

די רוסן לײַדן נישט קיין דוחק, זיי האָבן עסן לרוב. גוט גישמאַק ברויט און אַ גאָר גוטן צוויבאַק. אַז מיר קומען אַרײַן אין רוסישע אָקאָפּיס איז דאָס ערשטע וואָס מיר זוכן ברויט, און אַ סך מאָל גיפונט מען, גרויסע שיינע זעלנערישע ברויטן, אַזאַ רוסישע לחמא איז פאַר אונדזערס אַ זעלנער גיווען אויף צוויי דרײַ טעג.

מתּחלת האָבן מיר מורא גיהאַט צו עסן פונים רוסישן ברויט, וואָס מיר האָבן גיפונין אין זייערע גריבער, גיציטערט, דערפון אַפילו טועם צו זײַן. מיר האָבן גימיינט אַז די רוסן האָבן אין די ברויטן אַרײַנגיטון סם און אַז זיי לאָזן בכּיוון ליגן ברויט כּדי מיר זאָלן דערפון עסן און זיך פאַרסמין. אַז מיר האָבן גי-פאַנגין רוסן האָבן מיר בײַ זיי גיבעטלט ברויט און צוקער און זיי פלעגן זיך גערן מיט אונדז טײלן.

רוסישע העמדלעך און שטיוול איז פאַר אונדז אויך גיווען אַ טײַערע זאַך, די עסטרייכישע שיך און די אונטערוועש האָט נישט קיין סך גיטויגט. די זעלנער פון אונדז, וואָס זענען אַ לענגערע צײַט גיווען אין פעלד, זענען אַרומגיגאַנגין אין צוריסינע שיך אָן זוילן און די העמדער און אונטערהויזן זענען גיווען צופליקט פון שווייס און רעגן. פלעגט מען אַמאָל גיפונין אַ רוסישע רובאַשקע איז גיווען אַ מציאה, און רוסישע שטיוול גאָר אַ גליק. מען האָט זיך דערמיט גיפרייט ווי מיט אַן אוצר. שפּעטער ווען דער ווינטער האָט זיך אָנגירוקט און צווישן איז שוין קיין מפונק נישט גיווען, האָט מען גיזען ליגן אַ טויטן רוס האָט מען אים אויסגיטון די שטיוול און בײַ אים צוגינומען אַלץ וואָס ער האָט גיהאַט אין זײַן פלייצע זאַק... אַפילו דעם קליינים קאַטיאַל, דאָס קופּערנע קעסעלע, וואָס ער האָט בײַ זיך גיטראָגן...

ו.

באַלד נאָך דער אַטאַקע האָט זיך פון אונדזער גרוב אַרויסגי-כאַפּט דער יונגער רוטענער יעהאַר ברוזדאַ, אַ שיינער שוואַרצער שייגיץ, אויפן בויך איז ער גיקראָכן, פאַמעלעך זיך צוגישאַרט

צון אַ טויטן רוס גיוואָלט פון אים אַראָפּציען דעם פלייצע-זאַק. יעהאַר ברוזדאַ האָט שטאַרק חשק גיהאַט צו באַקומען אַ רוסיש ברויט, צוקער און קאָנסערוון. וואָרן די רוסישע קאָנסערוון זענען גאָר גיווען אַ מאכל מלכים. נאָר קוים האָט זיך ברוזדאַ דער-נענטערט צו זײַן ציל און שוין גילעגן בײַם טויטן און גיקלערט ווי אַזוי און וואָס-גיכער אַראָפּצונעמען דעם פּילן זאַק פון דעם בר-מינגס פּלייצים האָט ער באַקומען אַ קויל אין שטערן און גיבליבן ליגן .. די רוסן פון קייגנאיבער האָבן אים דערזען און דערשאָסן... ער האָט זיך אַפילו נישט קיין ריר גיטון. נישט קיין צײַט גיהאַט קיין קרעכץ צו געבן, גיהאַט אַ גרינגין טויט דער יינגער רוטענער יעהאַר ברוזדאַ... עטלעכע טעג דערנאָך זענען די רוסן אָוועק פון דער דאָזיקער פּאָזיציע, גימאַכט אַ „ריקצוג". דעם יינגין רוטענער האָט מען צוזאַמין באַגראָבן מיט די רוסן, מען האָט בײַ אים גיפונין אַ סך רוסיש געלט זילבערנע מטבעות. שווערע גרויסע קערבלעך, און שיינע צענער-רובלדיקע פּאַפּירלעך.. ער, ברוזדאַ, האָט שוין פריער גימוזט אַ סך מאָל „בודק זײַן" גיפאַלינע רוסן און אַזוי אָנגיזאַמלט אַ היפּשע אַפּוטיקי... אַ ניש-קשהדיקן סכום...

ז

צוויי זעלנער האָבן גיברענגט צו שלעפּן אַ פּלאַכטע מיט ברויט. מיט אַ באַגנעט האָט מען צושניטן די ברייטלעך אויף צוויי העלפטן, פאַר יעדן זעלנער אַ האַלב ברייטל. בשעתן טײלן האָט אַ סלאָווענישער סטודענט גיכאַפּט אַ קויל אין האַלדז אַרײַן. דאָס וואַרימע בלוט האָט זיך גיגאָסן און אײַנגישפּריצט די פּלאַכטע און די ברייטלעך און מיר האָבן דעמלט באַקומען ברויט מיט בלוט...

דער סלאָווענער ליגט אויף דער ערד אַ דערשראָקענער. ער זעט אויס ווי דער טויט. ער איז גאָך גאָר אַ יינגיטשקער, אפשר נײַנצן יאָר סך-הכּל, ער איז ערשט עטלעכע טעג אויפן שלאַכט-פעלד..

מען האָט אים יאַקאַש פאַרבונדין. מיר זענען נישט קיין „מבינים" אויף זײַן וואונד און מיר ווייסן נישט צי איז זי אַ גרינגע אָדער אַ גיפערלעכע, צי וועט ער בלײַבן לעבן, אָדער צי וועט ער שטאַרבן נאָך איידער מען וועט אים ברענגין צום דאָקטאָר...

דער סטודענט, אַ זון פון אַ סלאָווענישן דאָרפסלערער, איז גיווען אַ פאַרברענטער נאַציאָנאַליסט- אַ גיטרײַער זון פון זײַן פאָלק, ער האָט מיר אַ סך דערציילט וועגן דעם נאַציאָנאַלן קאַמף פון די סלאָווענער. ווי זיי מוזן זיך ווערן קייגן די דײַטשע מאַדיאַרישע און איטאַליענישע ש נאים און קייגן זייערע אייגינע בוגדים די „ניעמטשורס" סלאָווענער אַסימילאַטאָרן, וואָס ווילן נישט וויסן פון זייער אייגן פאָלק נאָר שטרעבן צו אַסימילאַציע מיט די דײַטשן... פאַרלייקינין זייער סלאָווענישן אָפּשטאַם און האַסן זייערע אייגינע שוועסטער און ברידער בתכלית השנאה...

פאַר מיר זענען די ידיעות פונים סלאָווענער גיווען אַ שטיקעלע טרייסט. האָבן ווייזט אויס נישט נאָר מיר יידן צרות פון משומדים און מהרסים, נאָר אַנדערע פעלקער האָבן אויך פון זייערע בוגדים צו זינגין און צו זאָגן...

ח.

איינער פון מײַנע „שכנים" איז דער אינפאַנטעריסט קאַרביניאַן ריעגעלשפּעק אַ ווינער פיאַקער אַ גראָבע טעמפּע בריאה, ער פּײַניקט מיך כּסדר מיט זײַנע שמועסן און מיט זײַנע קללות, ווײַל ער קען נישט אויסהאַלטן דעם הונגער. אַ גאַנצן טאָג אַ גאַנצע נאַכט, וווּ ער גייט און שטייט רק ער קרעכצט רק ער שעלט: דער הונגער! דער הונגער!... ער וועט דאָס נישט אויס-האַלטן ער וועט חסר-דעה ווערן, ער וועט זיך ס-לעבן נעמען, זאָ אַזוי האַלט ער כּסדר אין איין ברומין. ער איז נישט צום איינהאַלטן, נישט צום טרייסטן.

ווען ער באַגעגנט, בעטלט .. ער: קאַמעראַד! אַ שטיקל ברויט, האָב רחמנות קאַמעראַד שענק אַ שטיקל ברויט. דאָס איז זײַן שטענדיקער פּיזמון. גלײַך ווי אַלע וואָס זענען דאָ אויפן שלאַכט-פעלד האָבן עסן און טרינקין, קיינער לײַדט נישט קיין דוחק נאָר ער איינער שטאַרבט פון הונגער, ער דער ווינער פיאַקער, דער קוטשער קאַרביניאַן ריעגעלשפּעק...

ווען די מלחמה האָט זיך אָנגיהויבן איז קאַרביניאַן ריעגעלשפּעק גיווען אַ קאָכידיקער פּאַטריאָט. אָן דעם צאַרס קאָפּ, האָט ער גיזאָגט, וועט ער פון פעלד נישט צוריקקומען. די ערשטע פּאָר וואָכן נאָך דער מאָביליזאַציע האָט ער פאַרבראַכט בײַם קאָדער אין לינץ. דאָרט האָט ער גילעבט אַ גוטן כּאָג, און גישריבן פּאַטריאָטישע גידיכטן פאַר דער ווינער „קראָנענצײַטונג". היינט איז ער ווי איבערגיאַנדערשט. אַז ער איז זאַט „דיכטעט" ער ווייטער, מאַכט לידלעך, נאָר שוין נישט קיין „פּאַטערלאַנדישע" ער זינגט שוין נישט וועגן נצחון וועגן מאַכן אַ תּל פון אַלע ענגלענדער, רוסן, סערבן און פראַנצויזן. קאַרביניאַן ריעגעלשפּעקס גיזאַנגין זענען היינט סאַטירישע, כּמעט רעוואָלוציאָנערע...

זעלנער בראַווע זענען מיר

לעבידיק און פרײלעך,

דינין אונדזער פּאַטערלאַנד

פראַנצל אונדזער מלך...

עסן טרינקין האָבן מיר

אַ קרענק אין די גידערים...

פאַרדאָסו-טע כינים אָן אַ שיער,

פרישע גרינע ווערים...

ט

נאָר קאַרביניען ריעגעלשפּעק איז נישט קיין יחיד, אַ סך הייסע פּאַטריאָטן זענען אין פעלד גיוואָרן אָפּגיקילט. אַפילו די אָפיצירן צווישן זיך פירן אויך שוין נישט קיין פּאַטריאָטישע ש:ועסן... זיי איז שוין נמאס גיוואָרן זיך צו וואַלגערן אין די גריבער, הגם זיי קומט נישט אויס צו לײַדן קיין דוחק און סאיז נאָך קיין איינציקן פון זיי נישט אויסגיקומין אַפילו דאָ אין שלאַכט-פעלד כאָטש איינמאָל צו לײַדן פון די חמשה ענויים...

אט למשל דער הויפּטמאַן קראַשטאַ דער פירער פון דער פּיפטער קאָמפּאַניע לאָזט זיך גאָר נישט צו קיין שום עגמת נפש, הגם מיר דאָס עסטרייכישע חיל האָט שוין לאַנג אויפגיהערט צו זיגן... און מיר כאַפּן איין מפּלה נאָך דער צווייטער...

מיט אַ וואָך צוריק זענען מיר גישטאַנין אין אַ קליין דערפל נישט ווײַט פונים סאַן, האָט הויפּטמאַן קראַשטאַ גיגעבן אַ באַפעל זײַן קאָכמייסטער, אַז צו מיטיק וויל ער האָבן אַ גוט גענדזל אָדער אַ קאַטשקע, דער קאָכער – אַן אונגערישער ייד – איז אַרומגילאָפן אין גאַנצן דערפל, גיזוכט און גיזוכט און קיין עוף נישט גיקענט באַקומען. באין אופן נישט.

פון וואַניט האָט מען גיזאָלט באַקומען עופות, אַז דאָס דערפל איז גישטאַנין עטלעכע כאָל צווישן פײַער און אַלע הײַזלעך זענען גיווען בבחינת בוקה ומבוקה ומבלקה... אויסגילײדיקט אויסגילערט ון אויסגינישטערט...

י

די באַוואוינער פונים דערפל זענען על-פּי-רוב אַנטלאָפן אָדער זיך באַהאַלטן אין די וועלדער און די וואָס זענען גיבליבן אין ישוב האָבן אַליין נישט גיהאַט וואָס צו עסן. אַז מען האָט גיעפנט אַ טיר און מען האָט פון די דאָרפס-לײַט עפּיס גיבעטן: ברויט, קאַרטאָפל, האָבן זיי אַלע מיט גרויס הכנעה גיענטפערט: ניעמאַ ניץ פּאַניע, מאָסקאַלי זאַבראַלי... אַלץ האָבן די רוסן צוגינומען. ווי די היישעריקן האָבן זיי אַלצדינג אויפגיפרעסן...

און קראַשטאַ דער הויפּטמאַן וויל דווקא עופות... און אַז דער יידישער קאָכער האָט צום אָפיצירישן טיש אַרויסגיגעבן פלייש און נאָך מאכלים-מעדנים נאָר נישט קיין גאַנדז ווי הויפּטמאַן קראַשטאַ האָט גיוואָלט, האָט קראַשטאַ דעם ייד גילאָזט „אָנבינדן". צוויי שעה איז דער ייד גיהאַנגין. קראַשטאַ אַליין האָט אַכטונג גיגעבן אַז מען זאָל דעם ייד שטרענג צובינדין, און אַז די שטריק זאָלן חלילה נישט זײַן לויז...

דער ייד האט גיליטן מוראדיקע יסורים. גישריגן אויף דייטש און אונגעריש: אז אישטענעם. אז אישטענעם! א גאט, א גאט! דער ייד האט גיחלישט, נאר קראשטא האט קיין רחמנות נישט גיהאט נא־ בנעימות זיך גיזעסן פאר א פויעריש הייזל, ביים גידעקטן טיש און צוזאמין מיטן פענריך פראנק זיך גיגעסן זיין אפיצי־רישן מיטיק...

„ס-שאדט גאר נישט" האט קראשטא גיזאגט. הערנדיק די יסורים־קולות פון דעם יידישן קאכער. אז ער וועט שטארבן דער שמוציקער ייד וועט מען אים באגראבן מיטן גאנצן מיליטערישן כבוד... ער איז דאך א זעלנער! מיר האבן סיי ווי סיי שוין לאנג קיין יידישע לויה נישט גיהאט. אזוי האט זיך דער כלב שבכלבים, הויפטאן קראשטא גיוויצלט...

יא

אז מען קוקט זיך אום אין די שיס - גריבער, און מען זעט די זעלנער שטייען איינגיהילט אין זייערע פלאכטעס און קאלדירעס דאכט זיך אז א מחנה בר מינגס, אז גאנצע שורות מתים גי־שטראפטע מיט יסורי-גהינום, זענין ארויס פון זייערע קברים, און אט שטייען זיי איינגיהילט אין די ברודיקע תכריכים און טלתים און ווארטן... ווארטן מיט פחד, מיט אימה און ציטערניש אויף א פרישן גזר דין אויף א פינצטערן ביטערן עונש, אויף א כף-הקלעדיקן שאול-תחתית...

פון צייט צו צייט דערמאנט זיך פאניע... און קוילן, גראנאטן און שראפנעלן, פליען איבער אונדזערע קעפ...־ ווי ס-וואלט זיך קייגן איבער אונדז פלוצים צוגאסן א ווילדער סמבטיון און ער שפייט אויף אונדז איצטער מיט פייער, מיט סמאלע און שוועבל... ווארפט און שליידערט מיט אייזן און שטאל...

יב.

אט קומט איצט אן איינגיבויגינער צו קריכן, אונדזער ר' אלקנה, דער עלצטער ייד פון אונדזער, דער פיפטער קאמפאני. די רעגן־טראפנס טריפן פון זיין ברייטער מלכותדיקער בארד.

„אט דאס ברודער-לעב מיינט מען באש ובמים, מיט פייער און וואסער" זאגט צו מיר אלקנה.

„נאר פארדאס ווערן צוגילייגט און זיך ארייגלאזן חלילה אין עצבות? ניין, חס ושלום, היינט ערב-יום-כיפור, ווען פארנאכט צו כל-נדרי וועלן יידן זאגן:

אור זרוע לצדיק
ולישרי לב שמחה...

— — — — — — — — — —

פארטאג, קודם נץ-החמה איז ר' אלקנה צו מיר גיקומען און מיך גיבעטן איך זאל אכטונג געבן אויף זיין גיווער. מיר איבערגיגעבן זיין גאנץ כלי-זין, די ביקס, דעם באגנעט און די פאטראנין, און אוועקגיגאנגין ערגיץ צו א טייך זיך טובל זיין...

ר' אלקנה ווייס אז קוים רירט מען זיך ארויס פון גרוב איז מען אין א מוראדיקער סכנה, און פארט לויפט ער מיט מסירת-נפש, אויפצוזוכן אויף די דאזיקע שחיטה-פעלדער ערגיץ א וואסער כדי זיך מטהר צו זיין לכבוד דעם הייליקן יום-הדין...

ר' אלקנה האט זיך נישט נאר גיטובלט אין וואסער נאר ער איז איצט אדורכגיגאנגין אן אמתן נהר-דינור... זיך גיטובלט אין א מלחמהדיק פייער... אין א כבשן האש...

ארום און ארום פלאקערט א גיהנם די ערד ציטערט, קאכט ווי א קראטער און ר' אלקנה שטייט לעבן מיר און זאגט סליחות.

— — — — — — —

פני אדון בעצבון רוח
צפה בשברון לב...
קרוב אתה לרחוקים,
רוצה בתשובת רשעים
שדי המצא לדורשיך...

תאמר הנני למבקשיך
יבשרי סלחתי קוראי בשמך... ‑

רבון-כל-חעולמים! ווענדן זאלסטו זיך צו די טרויריקע גימיטער און זעען די צובראכינע הערצער... דו ביסט דאך נאנט צו די וואס זענין דערוויטערט... און ווילסט אז די רשעים זאלן תשובה טוען... באווייז דיך צו די וואס זוכן דיך, זאג אז דו ביסט דא צו דיינע באגערער וואס בענקין נאך דיר... צו די וואס רופן דיין נאמין זאג די בשורה „סלחתי" איך האב פארגעבן!...

יג

ביידע טעג ראש-השנה זענין שחיטה טעג גיוועזן... מיר האבן גאר נישט קיין צייט גיהאט צו גידענקין אז ס-איז דא א יום - הזכרון אויף דער וועלט...

אין פערציקסטן אינפאנטערי-רעגימענט – בשעת שלום איז דאס רעגימענט גישטאנין אין ריישא – זענין גיוועזן א היפשע צאל יידישע זעלנער. אין אונדזער קאמפאניע גופא זענין גיוועזן א צווי מנינים. האבן מיר גיהאפט אז יום-כיפור וועלן מיר האבן כאטש אויף עטלעכע שעה מנוחה. מיר האבן גימיינט אז די יידישע זעלנער וועלן ערגיץ אין א דערפל, נישט ווייט פונים פראנט, זיך קענין צונויפקומין צום דאווינין, אויב נישט א גאנצן טאג איז כאטש צו כל נדרי און צו נעילה. מין האט אפילו גישמועסט אז ס-וועט קומין דער פעלד - ראבינער פון צענטן קארפוס. פונים פשעמישלער קאר, ווייל דאס ריישער רעגימענט. דאס פערציקסטע איז גיוועזן צוגיטיילט צום צענטן קארפוס. נאר צו אונדזער צער איז דערפון גאר נישט גייוארן.

...און יום-כיפור תרע"ד זענין מיר גיוועזן אין די סאמע פארנטיקע גריבער.. גישטאנין אין בלאטיס און וואסער, אין קאכידיקן מלחמה-פייער...

פאר צאת-הכוכבים, האבן מיר יידישע זעלנער איינער דעם צווייטן אויפגיזוכט און גיווינטשן א כתיבה וחתימה טובה בספר חיים טובים.. מיר האבן ווידער גימוזט צוריק, יעדער אויף זיין ארט... צו זיין ביקס... יעדער האט פאר זיך גיזאגט כל-נדרי און זיך אויסגיוויינט ביחידות... מיר האבן זיך דערמאנט אן דער היים אן טאטע-מאמע שוועסטער - ברידער... זיך דערמאנט אן די קינדער-יארן... א קליין חסידיש יינגעלע גיוועזן... פאר כל-נדרי איז מען גיגאנגין צום זיידן ער זאל בענטשן... דער זיידע א שיינער הדרתדיקער זקן האט ארויפגילייגט זיינע הענט אויף דעם שווארצן קעפעלע פון זיין איניקל און גיבענטשט... מיט הייסע יידישע ברכות...

מיר האבן אין זין גיהאט די פאוטריבינע יידן... וואס זענין פארוואגלט גיווארן פון זייערע היימין, פארווארפן גיווארן פון מזרח קיין מערב... פון מערב קיין צפון... אין זין גיהאט די סויזנטער ברידער וואס שטייען איצט ווי מיר אין מלחמה־פייער.

דער רעגן האט אויפגיהערט, די הימלין אין מערב זייט זענין רויט און גלאנצן ווי קופער...

ר' אלקנה שטייט לעבן מיר. זאגט שטילערהייט תפילה-זכה... פלוצים הייבט ער אויף זיין האנט און ווייזט: א דארט אויף דער רוסישער זייט שטייען איצט אויך יידן... זיי גייען נאר אנגיטון אין אנדערע מלבושים... יידן... ברידער... שטייען אין פייער ווי מיר און וועלן זאגן צוזאמין מיט אונדז כל-נדרי..

ר' אלקנה הילט זיך איין אין טלית. זיין פנים זעט איצט אויס ווי דאס פנים פון א מלאך אלוקים צבאות... ער הייבט אויף זיינע אויגן צום הימל און זאגט:

קם רבי שמעון סליק ידיו לגבי עילא...
ושבח למארי עלמא
ואמר רבון עלמין
עביד בגין שכינתא
דאיהי בגלותא...

— — — — — — — —

דער פילאזאף פאסקאל

פון מרדכי קנאבלעוויטש
(דארטמונד)

זינט די מענטשן האבן זיך אנגיהויבן צו פארטראכטן איבער זיך און די וועלט זענין דא פילאזאפן. די שאלה איז אייביק גיוועזן כמעט די גלייכע, נאר די תשובה איז גיוועזן פאר־שידן, לויטן מהות פונים פאלק אדער אינדיווידואום, וואס האט נאכגיקלערט איבער דעם ענין. שוין דער טבע-דיקער מענטש האט זיך גיפרעגט מאין באתי? — און טאטע פון וואנין נעמט זיך עפיס די וועלט, און וועלכער איך גיפין מיך: די גרויסע שיינע וועלט מיט איר הימל, ים, מדבר, אלע בדואים, דאס גאנצע אוניווערזום. אויף די שאלות האט אין די אלטע צייטן די רע־ליגיע פון א יעדן פאלק גיגעבן איר אייגינע תשובה. דער מענטשן-כלל, וואס איז גיוועזן אין אנהייב בבחינת קינד, האט אויך גיגעבן אן ענטפער, וואס פאסט פאר א קינד. און דאך איז תלוי גיוועזן פון דער קינדער תשובה דער תמצית פון זיין שפע־טערדיקער אנטוויקלונג: הן אין גיזעץ, קונסט, הן אין מאראל און משפחה-לעבן, אלעס האט גיטראגן דעם חותם פון אט דער תשובה. דעמלט איז נאך גיוועזן די רעליגיע דער בולטדיקער שורש פון אלעם. וואלט דער מענטשן-כלל ווייטער גיגאנגין דעם דרך, אזוי וואלט די וועלט גיהאט א שענער פנים ווי זי האט יעצט. דען אויף וויפל זייערע מחשבות זענין פאלטש גיוועזן און פון ג–ט גיהאט נאר פיצלעך השגות, עבודה-זרה, סוף כל סוף וואלטן זיי גיקומין צו דער אמת-ער הכרה פונים בורא עולם, סימנים האבן זיך שוין אנגיהויבן צו ווייזן (סאקראטיס, זיין תלמוד פלאטא). אין דערזעלבער צייט פון סאקראטיס זאגן צוויי אנדערע חכמי יון (דעמאקריט און לויקופ) זייער דיעה איבער דער וועלט. זיי זענין מיסד די אטאמיסטיק. דאס הייסט, אז די גאנצע וועלט איז צוזאמינגישטעלט פון קליינע חלקים, וואס שטעלן זיך אליין צוזאמן און טיילן זיך אליין, פשוט. לית דין ולית דין. אמת זיי האבן נאר גירעט פונים וויסענשאפטליכען יסוד. וועגן די קאנסעקווענצן פארן מענטשנס מעשים האבן זיי גישוויגן. באלד קומט אבער ווידער איינער פון זיי (עפיקור, נאך זיין נאמין הייסן אלע אפיקורסים, וואס לייקינן אין ג–ט) און בויט א גאנץ בינין אויף דער אטאמיסטיק מיט א גאנצן שולחן־ערוך פארן מענטשן, הייסט אים דאס טון, וואס איז גוט פארן גוף, און נישט טון, וואס איז שלעכט פאר אים. עפיס אנדערש ווייסט ער נישט און וויל נישט וויסן, אז מ-מוז אויך זארגן פאר נשמה, פון דעם רעט ער נישט. ווי קען ער אויך דערפון רעדן, אז נאך זיין דיעה איז דער מענטש נאר גוף נישט מער. דאס הייסט, דער לעבנס-כוח איז נאר אזוי לאנג דא, ווי הער מענטש לעבט. אזוי ווערט ער דער מיסד פון „אוידעמאניסמוס", אז דער תכלית פונים מענטש איז גליקלעך צו זיין אין עולם-הזהדיקן מין, אנדערש ווי סאקראטיס, וואס האט שוין א שטיקל עטישן קוק אויף דער וועלט, פון דעמלט אן פירן די צוויי דיעות, אידעאליזם און מאטעריאליזם מלחמה.

מ-קען די גאנצע פילאזאפיע איינטיילן אין די צוויי ריכטונגין, טויזענטער יארן דויערט עס שוין, און דערווייל האט נאך קיינער נישט מנצח גיוועזן. ווען מ-מיינט אמאל, אט האט איין דיעה דעם נצחון באלד קומט דער געגנער און באווייזט דעם היפך. ווען מ-זאל וועלן נאר איין עפאכע אדורך רעדן אין וועלכער פארם דאס האט זיך אויסגיווירקט, אזוי וואלט מין דערפאר גימוזט האבן א סך מאמרים. אינטעריסאנט איז אבער, אז די פילאזאפיע קען דאך נישט געבן די ריכ־טיקע תשובה. נישט דער מאטעריאליזם, וואס זאגט, אז נאר דער חומר. וואס איך זע, וואס איך טאפ אן, דער אליין איז פארהאנין. און נישט דער אידעאליזם. וואס וויל אלץ זען אין דער אידעע. און די וועלט וואס איך זע, איז נאר א פיקציע פון מיין שכל, זענין, פארשטייט זיך, נאך דא זייער א סך חילוקים, ריכטיגע מנוחה קען די פילאזאפיע נישט געבן. אזוי גיפונין מיר טאקע אין יעדער צייט מענטשן, וואס נאכדעם, וואס זיי האבן זיך יארן לאנג אפגיגעבן מיט דער פילאזאפיע, קומין דאך צו דער הכרה, אז דאס איז נישט דער ריכטיקער אמת. אזעלכע מענטשן גיפונין זיך ביי אונדז און אויך ביי אנדערע פעלקער. לאמיר למשל נעמין פראנקרייך, א לאנד, וואס ס-רוב זיינע חוקרים האבן גיהאט א מאטעריאליסטישן קוק אויף דער וועלט. איבערדעם איז נאך אינטעריסאנטער צו הערן פון זייערס א חוקר, וואס לייגט אוועק די אלע חכמות און קומט צו דער רע־ליגיע, און גראד אין דער היינטיקער צייט, וואס דער מאטער־יאליזם, דאס אפיקורסות וויל אלץ פארשלינגין, טאקע אויך ביי אונדז יידן, וואס מיר זאלן זיין מאמינים בני מאמינים, מעגן מיר זיך אויך אמאל צו הערן צו איינים פון די אומות - העולם, וואס ער זאגט וועגן רעליגיע בכלל, נאכמער אבער וועגן און־דזער תורה און יידן בפרט. מ-הערט פון אים ענלעכע ווערטער, ווי פונים מלך פון די כוזרים (זעה ס' הכוזרי פון ר' יהודה הלוי). דער מלך זאגט דארט, ער האט שוין גיהערט די דעה פון מחמדאנער, פון נוצרים, ער זעט אבער, אז ביי זיי איז נישט דער אמת, דער איינציקער אמת איז נאר אין דער תורה.

דער דענקער איז בלעז פאסקאל (Blaise Pascal). כדי זיין מהות בעסער צו פארשטיין, איז וויכטיק צו וויסן פרטים איבער זיין לעבן. ער איז גיבוירן אין יאר 1623 אין קלערמא ט אין פראנקרייך, שוין אלס קינד זעט מין זיינע געניאליטעט, ער האט גרויס חשק צו מאטעמאטיק, זיין פאטער לאזט אים אבער דאס נישט לערנין, ער לאזט אפילו נישט רעדן דערפון, אז דאס קינד איז דערביי. אז ער ווערט אלט 12 יאר לאזט אים זיין גייסט נישט אין רו. ער פרעגט זיין פאטער, וואס איז מאטעמא־טיק און בעקומט די תשובה, די חכמה צו קאנסטרואירן פיגורן און אויסרעכינין דאס שייכות, וואס יינע האט צו דעם אנדערן מער ברויכט ער נישט צו הערן, ער שאפט זיך אן אייגינע טערמינאלאגיע פאר מאטעמאטיק און ארבעט זיך אויס אן אייגן סיסטעם. זיין פאטער כאפט אים ביי דער גניבה און ווייזט זיין ארבעט א מבין, און ס-האט זיך ארויסגיוויזן, אז ער האט זיך אליין פארטיק גימאכט א גאנצע שיטה וואו זיין שוועסטער גילבערטא דערציילט, (די פרטים פון זיין לעבן דערציילט זי אין א באזונדער בוך) איבער דעם פאל: „מ-קען נישט א", ווער ס-האט זיך מער דערשראקן, צי דער זון, וואס האט עובר גיווען אויפן פאטערס פארבאט, צי דער פאטער, וועלכער גיפינט זיין 12 יעריקן זון ביי זיין ארבעט".

דער פאטער, אויך א פערזענלעכקייט, ער האט א גרויסע שטעל ביי דער מלוכה, קוקט פון איצט אן מיט גרויס דרך-ארץ אויף זיין יינגן זון. ער העלפט אים אויך שוין אליין דערביי. דאס יינגל ארבעט איצט שוין אליין אדורך די מאטעמאטיק פון אויקליד. (איינער פון די ערשטע און גרעסטע מאטעמאטיקער) מ-רופט אים שוין צו די אסיפות פון די מאטעמאטיקער און מ-פרעגט שוין תמיד זיין דיעה. ביי 16 יאר שרייבט ער א יוערק איבער מאטעמאטיק, איבער וועלכן מ-האט גיזאגט: „זייט ארכימעדיס איז נאך אזא וויכטיק מאטעמאטיש ווערק נישט גישריבן גיווארן". ער ארבעט זער א סך, אזוי אז ער ווערט שוואך און קראנק. ביי 19 יאר שאפט ער א רעכן-מאשין, מיט וועלכער מ-קען אלץ בארעכינין, אן צו האבן עפיס א ידיעה אין דער חכמה, זי איז בכלל די ערשטע רעכן-מאשין, ער האט דערנאך נאך גישריבן א סך הערק נאר דא איז נישט דער פלאץ צו רעדן דערוועגן. פאר אונדז דא איז נאר וויכטיק זיין ווערק איבער פילאזאפיע, דאס הייסט Pensées „גידאנקן". שוין אלס 24 יעריקער קומט ער צו דער

הכּרה, אַז דאָס איינציקע פאַר מענטשן איז די רעליגיע. אין זיינע לעצטע יאָרן לערנט ער נאָר תּנ"ך און מיט אַזאַ התמדה, אַז ער קען אים כּמעט אויסנווייניק. זיין מצב הבריאות ווערט שלעכטער, ער קען כּמעט נישט שלאָפן, און דאָך שרייבּט ער ווידער אַ זער וויכטיק ווערק איבּער מאַטעמאַטיק. ער איז אַ זער גוטער מענטש און גיט אַוועק כּמעט אַלץ, וואָס ער האָט. ער פּלעגט צו זאָגן: ווי אָרים אַ מענטש זאָל נישט זיין, נאָכן טויט לאָזט ער נאָך עפּיס איבּער. ער איז גישטאָרבּן 1662 און זיינע לעצטע ווערטער זענען גיוועזן: ג–ט פאַרלאָזט מיך נישט.

די צייט אין וועלכער ער האָט גילעבּט האָט אַ סך ענלעכקייט מיט אונדזערן היינט. ס-האָט דעמאָלט גיהערשט אַ שטאַרקער מאַטעריאַליזם.

איך וויל דאָ איבּערגעבּן עטליכע רעיונות פון זיין אויבּן דערמאָנטן ווערק „גידאַנקען". איבּער דעם ווערק האָט דער מחבּר גיזאָגט: „איך וואָלט דערפאַר גיבּרויכט 10 גיזונטע יאָר, איך האָבּ אָבּער נאָר גיהאַט 4 קראַנקע". ער זאָגט:

„אַ שילדערונג פון אַ מענטש, וואָס זעט, אַז מ-קען ג–ט נישט גיפינען מיטן שכל, און הייבּט אָן צו לערנען תּנ"ך. ווען איך באַטראַכט דאָס בּלינדקייט פון די מענטשן און די מלחמות, וואָס עס קומען פאָר אין זיין האַרץ, און איך זע אַז דאָס גאַנצע אוניווערזום שווייגט און דער מענטש בּלייבּט אַליין אָן אַ פּיצל ליכט, בּלאָנדזשיט אַרום אין דעם ווינקל פונים אוניווערזום, ווייסט נישט, ווען מ-האָט אים אַראָפּגילאָזט אויף דער וועלט, צו וועלכן תּכלית און וואָס ס-ווערט פון אים נאָכן טויט, אַזוי בּאַפאַלט מיך אָן אימה ווי אַ מענטש, וואָס מ-האָט אים אין מיטן שלאָף אַוועקגיטראָגן אין אַ מדבּר, אַ שרעקלעכע אינדזל, אַז ער כאַפּט זיך אויף, ווייסט ער נישט, וואו ער איז, ער ווייסט גאָר קיין עצה נישט, ווי אַזוי פון דאָרט דערלייזט צו ווערן. איך וואונדער מיך, אַז מען פאַרצווייפלט דאָך נישט איבּער דעם מצב. לעבּן מיר זע איך אַזעלכע מענטשן ווי איך, איך פרעג זיי, צי זיי ווייסן מער פון מיר, זיי ענטפערן: ניין. און דאָך האָבּן די אומגליקלעך פאַרבּלאָנדזשעטע גיפינען עטלעכע שיינע זאַכן און זענען זיי איבּערגיגעבּן בּלבּ ובנפש. איך האָבּ מיך שוין אין אַזאַ סבּיבה נישט גוט גיפילט, און נישט גיקענט גיפינען קיין מנוחה. זיי זענען דאָך מענטשן אין גאַנצן ווי איך, אומגליקלעך און שוואַך ווי איך. איך זע, אַז איך וועל שטאַרבּן, וועלן זיי מיר גאָר נישט קענען העלפן, גאַנץ פאַרלאָזן וועל איך מוזן שטאַרבּן. הכּלל, איך מוז אַזוי טון, ווי איך וואָלט למשל גיוועזן אַליין. נו ווען איך בּין אַליין, וואָלט איך מיר זיכער נישט גיוועזן גיבּויט קיין הייזער, מיר נישט גימאַכט קיין דאגות אָדער נאָכגעיאָגט נאָך כּבוד. מיין איינציקער תּכלית וואָלט גיוועזן צו גיפינען דעם אמת.

אַז איך איבּערלייג מיר, ווי קרוב לאמת ס-איז, אַז אויסער דעם, וואָס איך זע, עקזיסטירט נאָך עפּיס, אַזוי זוך איך די סימנים פון דעם ג–ט, וואָס אַלע רעדן פון אים. איך קוק מיך אַרום איבּעראַל, איך זע אָבּער נאָר פינצטערניש. די תּשובה, וואָס דער קאָסמאָס גיט מיר איז פול ספקות און שאַפט מיר נישט קיין רו. וואָלט איך אין דער וועלט גאָר נישט גיפינען קיין סימן פון ג–ט, וואָלט איך נישט גיבּרויכט צו גלייבּן. וואָלט איך אומעטום גיפינען סימנים פון אים, אַזוי וואָלט איך מיך איבּערגיגעבּן דער אמונה מיטן גאַנצן האַרץ און מיט דער גאַנצער נשמה. איצט, אַז אַקעגן דעם גאַנצן לייקענען איז דאָ צופיל ראיות, פאַרן גלייבּן צו ווייניק, אַזוי גיפין איך מיך אין אַ שרעקלעכן מצבּ. איך האָבּ מיר שוין הונדערט מאָל גיוואונטשן איז דאָ אַ ג–ט, אַזוי זאָל מעגלעך זיין קלאָר צו דערקענען, זענען די ראיות פאַלש, אַזוי זאָל איך עס אויך קלאָר וויסן, זאָל מיר דער קאָסמאָס אַלץ דערציילן אָדער גאָר נישט, כּדי איך זאָל וויסן וואָס איך האָבּ צו טון. אין מיין איצטיקן מצב ווייס איך נישט, וואָס איך בּין, אויך וואָס איך זאָל טון. איך קען נישט מיין מצב און נישט מיין חובֿ. מיטן גאַנצן האַרץ שטרעבּ איך צו גיפונען דאָס אמתדיקע גליק. ס-וואָלט מיר גאָרנישט צו טייער גיוועזן דערפאַר. איך זע אויף דער גאַנצער וועלט פון אייבּיקע צייטן זענען דאָ רעליגיעס, נאָר ראשית גיפעלט מיר נישט זייער מאָראַל אויך נישט די ראיות זייערע. איבּער-דעם גיפעלט מיר נישט די רעליגיע פון מחמד, כּינעזן, מצריים, רומיים. פּשוט, ווייל די איינע האָט נישט מער ראיות אַז זי איז אמת מער ווי די אַנדערע. אויך דער שכל האַלט פון דער איינער נישט מער ווי פון דער אַנדערער.

אַז איך קוק מיר אָן די פאַרשידענע מנהגים און אמונות, אַזוי גיפין איך אויף אַ קליינעם חלק פון דער וועלט אַ גאַנץ מאָדנע פאָלק, אָפּגיזונדערט פון אַלע. זיין היסטאָריע איז מיט אַ סך הונדערטער יאָרן עלטער אַפילו פון דער עלטסטער פון די פעלקער פון דער וועלט. איך זע, אַז דאָס פאָלק איז גרויס, ס-גלייבּט נאָר אין ג–ט, האַלט זיינע מצוות וואָס זיי האָבּן פון אים גיקריגן, זיי גלייבּן, אַז זיי זענען די איינציקע פון דער וועלט, וואָס ג–ט האָט זיי אַנטפּלעקט זיינע סודות. ג–ט וועט אָבּער די אַנדערע פעלקער אויך נישט לאָזן אייבּיק אין דער פינצטערניש. ס-וועט קומען אַ משיח און וועט אַלע אויסלייזן, און זיי זאָלן זיין דערווייל די שליחים, וואָס זאָלן דער וועלט דאָס צו וויסן טון. זיי זענען דאָ צו דעם תּכלית, אַלע פעלקער צו דערמאָנען, אַז זיי זאָלן מיט זיי וואַרטן אויף משיחן. איך וואונדער מיך זער, אַז אַזאַ פאָלק עקזיסטירט. מיר דאַכט זיך, אַז וועגן די אומגיהויערע זאַכן וואָס קומען בּיי זיי פאָר, ווינט עס זיך, זיי צו בּאַטראַכטן.

דאָס איז אַ פאָלק פון בּלויז בּ ודער. אין דער צייט ווען אַנדערע פעלקער האָבּן זיך פאַראייניקט פון אַ סך משפחות, אַזוי זענען זיי גלידער פון איין גוף, איבּערדעם זענען זיי אַלע איין משפחה. דאָס גיפינט מען נישט בּיי קיין איינציק פאָלק. דאָס פאָלק איז דאָס עלצטע וואָס מענטשן קענען. איך מיין, אַז איבּערדעם מוז מען זיי מכבּד זיין, בּפרט אין דעם ענין. וואָס מיר רעדן דאָ (אין ענין רעליגיע) ווייל ווען ג–ט האָט זיך אַמאָל אַנטפּלעקט צו מענטשן, קען מען נאָר בּיי זיי גיוואָר ווערן, וואָס זייער טראַדיציע קען דעריבּער דערציילן.

איבּער נאָך אַ טעם לוינט זיך מיט זיי אָפּצוגעבּן, ווייל ס-איז דאָס איינציקע פאָלק, וואָס האָט אַזאַ לאַנגן קיום. ס-איז נאָך קיינמאָל נישט אונטערגיגאַנגען, אין דער צייט ווען די גריכן, רומים און אַפילו פעלקער, עלכע זענען נאָך שפּעטער גיבּוירן גיוואָרן זענען שוין לאַנג אונטערגיגאַנגען, לעבּן זיי נאָך, און אַזוי פיל מלכים האָבּן זיי גיוואָלט פאַרטיליקן, דאָך האָבּן זיי זיך אַזוי לאַנג דערהאַלטן.

דאָס גיזעץ, וואָס הערשט בּיי זיי איז דאָס עלצטע פון דער גאַנצער וועלט. דאָס בּעסטע און דאָס איינציקע, וואָס ווערט אָן אויפהער גיהאַלטן, איבּער דעם האָט דער ייד פילא (פילון האַלכּסנדרוני) רעכט, אויך יאָזעפוס פלאַוויוס אין זיין ווערק, ווי ער פאַרטיידיקט די תּורה אַקעגן אַפּיון (אַ דעמאָלטיקער שונא ישראל). דאָרט בּאַווייזט ער, אַז דאָס וואָרט „גיזעץ" האָבּן אַפילו די עלצטע פעלקער נישט גיקענט, איבּער דעם דערמאָנט האָמער קיינמאָל נישט דאָס וואָרט. דאָס שלימות פון דעם גיזעץ קען מען לייכט דערקענען, איבּער הויפּט ווערט דאָרט (אין דער תּורה) אַלעס מיט אַזוי פיל חכמה און שכל אַדורכגיפירט, אַז די עלצטע גריכישע און רוימישע גיזעצגעבּער, וואָס האָבּן נאָר אַ קנאַפּע ידיעה פון דער תּורה, האָבּן דאָך אַלע זייערע גיזעצן אַרויסגינומען פון דער תּורה, פון דעם בּיסל וואָס זיי האָבּן פון איר גיוואוסט. דאָס דערקענט מען אין זייער גיזעץ וואָס רופט זיך „די 12 טייפלען". און אויך פון אַנדערע ראיות, וואָס יאָזעפוס בּרענגט.

דאָס פאָלק האָט נאָך אַ גרויסע מעלה, ס-האָט זער ליבּ דעם אמת. מיט גרויס ליבּשאַפט בּאַשיצן זיי דאָס ספר, וואָס שטייט דאָרט, אַז משה האָט זיי גיזאָגט, אַז זיי זענען כּפוי טובה און ער ווייסט, אַז נאָך זיין טויט וועלן זיי נאָך שלעכטער זיין, ער נעמט הימל און ערד פאַר עדות, אַז ער האָט עס זיי אַ סך מאָל גיזאָגט. ס-שטייט אויך דאָרט, אַז ג–ט וועט ווערן אין כּעס אויף זיי און

למען השם, אַחשבּון!...

משה צעכאַוואַל
אַנטווערפּן

(אַ פּאָר קלאָרע דיבּורים אין די טעג פון חשבּון הנפש)

„אומזיסט!
אומזיסט אייך דאָס מאַטערן זיך, אַן עבֿירה זיך צו פּלאָגן, דאָס וואָס איר ווילט, וועט נישט זיין. אייער הייסע תּאווה, דינען אויך דעם צייט-גייסט, בּוקן זיך צו זיינע גישטאַלטן, און טאַנצן „קדוש" פאַר זיינע ליימינע גולם-ס — אַט די תּאווה אייערע, וועט נישט דערפילט ווערן. פאַרפאַלן. און נאָך וואָס צווינגט איר זיך?..."

אַזוי רעט אַ בּת-קול, אַ שטאַרקע איניווייניקסטע שטים, וואָס פליסט פון דער נשמה, פונים יידישן מהות, וואָס טראָגט זיך אַרום אין אונדזער חלל העולם, זייט טויזנטער יאָרן, דורך טייכן בּלוט און יאָמען ליידן, דער שטח פון דער יידישער גישיכטע, און וועט זי אויך הערן אין דער צוקונפט, בּיז. בּיז דעם יום הגאולה...

אַזוי רעט דאָס בּת-קול צו די קינדער פונים פאָלק ישראל, צום אויסדערוויילטן פאָלק וואָס דאַרף פּראָקלאַמירן די אמונה אין ג–ט און אין זיינע אייבּיקע ווערטער, — ווען זיי בּייגן קנעכטיש און שפלדיק דעם קאָפּ פאַרן בּאַשעפעניש פון אונדזער צייט פאַר דער מאָדערנער ציוויליזאַציע*). מיט אירע טפלדיקע נאָכשלעפּער. כּדי איר צוגיפעלן.

„אויבּ איר זענט צו ג–ט, — זאָגט ווייטער די אינערלעכע נשמה-שטים, — זענט איר נאָך פון דאָרטן פאַראורטיילט, נישט צו דערגרייכן אַט די תּאווה אייערע. דאָרטן שוין, אויפן בּאַרג סיני איז אַרויס אייער גורל: אָנקניפּן אינים לזבן דעם פאָדים פון נצחיות, דורכן בּאַקעמפן און בּיי-קומען די בּאַשטענדיקע צייט-נסיונות".

ווי שפּיציק שאַרפע נעגל, ווי נאָדלען אין ווייך פלייש, קריכן אַריין אין האַרצן אַט די לויטערע, אמתע ווערטער, וואָס הילן איין אין זיך דעם אומענדלעכן ווייטיק פון דער יידישער גלות-טראַגעדיע, דעם גלות בּיי זיך. און נישט צו די, וועלכע זענען אָפּגיריסן פון דער תּורה און פאַרלאָזן די טראַדיציע; נישט צו די, וואָס זענען שוואַך אין דער אמונה, אָדער פאַרמאָגן זי אין גאַנצן נישט, אין וועמענס הערצער כ-איז פאַרלאָשן דאָס ליכט פון ג–ט; נישט צו די, זענען אַט די ווערטער גיווענדעט, ווייל זיי „ווילן" און ווילן זיי גאָר נישט פאַרשטיין.

נאָר צו אַ סך וואוילע און ערנסטע יידן, וואָס זענען גיטריי זייער בּאַשעפער און זענען מקיים זיין תּורה, און דאָך שטייען זיי ראַשלנותדיק, ווי מאַכטלאָז און אומבּאַהאָלפענע, און קאָנען זיך גאָר נישט קיין עצה געבּן, מיט די מאָדערנע תּורות און גידאַנקען, מיט זייערע קלינגנדיקע, ליידיקע קריגערייען. זיי פאַרלירן די ממשלה איבּער זיך, און ס-פאַרגלוסט זיך זיי אויך, עפּיס נהנה צו זיין פון די „מציאות".

צו אַ סך פרומע ייד, שומרי מצוות, וואָס שטייען אָבּער, ליידער, און פאַרקרומען זייער, שיין-שטראַלנדיק, תּפארתדיק יידיש פּנים, מאַכנדיק קאָמישע, פּשוט לעכערלעכע העוויות, כּדי... כּדי צו בּאַקומען אַן איראָנישן, פול מיט חוזק הסכּמה-צייכן פון די היינ-טיקע, מאָדערנע רעדל-פירער פונים לעבּן און שלאָגן זיך אַרויס פון די כּוחות, כּדי אָנצוכאַפּן די לינקע פּאה פון דער ציוויליזיר-טע-מענטאַליטעט. צו די אַלע כּשרע און תּמימותדיקע יידן, זענען אַט די ווערטער גיווענדעט. זיי דאַרפן און מוזן זיי פאַרשטיין.

אומזיסט! בּחנם, קריכן זיי פון דער אייגינער הויט. אַן אָרטאָ-דאָקסישער ייד, קאָן נישט און וועט נישט זיין קיין „מאָדערנער" מענטש, ווייל מאָדערניזם איז אַ פּעקל „צייטלעכע" און קריפּל-דיקע לעבּן- און וועלט-אָנשויאונגען, אַ גירעטעניש פון דער נייער צייט, וואָס גילטן היינט און מאָרגן זענען זיי שוין פאַרשימלט און מען דאַרף פריש גיבּאַקענע. אַ וועלט-קוק גיבּויט אויף הפקרות און אומצניעות. אַ גידאַנקען-גאַנג, וואָס איז אין פולן קעגנזאַץ מיטן יהדות, וואָס פאַרקערפּערט מיט זיך אַ גרויסן קראַנץ פון אייבּיקע און אַבּסאָלוטע ווערטן, וואָס די השגחה האָט דעם מענטשלעכן מין גיגעבּן בּמתּנה, ער זאָל זיי איינוועבּן אין זיין לעבּן אויף דער ערד, כּדי זיך צו פאַרפולקאָמען. און ס-פרעגט זיך, פאַרוואָס?

פאַרוואָס זאָלן אַ סך תּורה גיטרייע יידן זיין אַן אָבּיעקט פון אַזאַ טראַגי-קאָמישער לעבּידיקער סתּירה? אויבּ מיט זיי פּערזענלעך וועט עס אפשר נאָך זיין מיט רחמים און זיי וועלן, ח"ו, נישט אָפּקערן פונים דרך הישר, אַ דאַנק זייער פאַרמאָגן, אינדיווידועל, אַן הייסער אמונה אינים בּורא, אַ דאַנק דעם וואָס זיי האָבּן איינ-גיזאַפּט אין זיך דעם יידישן גייסט, אין זיין טראַדיציאָנעלער גאַנצקייט, בּעת זייער יוגנטלעכער דערציאונג אין דער אַמאָליקער גיזונטער יידישער סבּיבה; אויבּ זיי אַליין וועט אַט דער אומנאָרמאַלער סתּירהדיקער מצבּ הנפש, נישט ווירקן יסודותדיק שלעכט, איז אָבּער קלאָר ווי דער טאָג. אַז אַזאַ אָפּינער, לעבּידי-קער ווידערשפּרוך, אין די קאָנסעקווענץ-פּונקטן, וועט גורם זיין צו סכּנהדיקע און פאַטאַלע פאָלגן, בּיי די קינדער, וואָס ווערן דערצויגן בּיי די קעגנווערטיקע, שווערע לעבּנס-נסיונות. ס-איז זיכער, ווי צוויי מאָל צוויי פיר, אַז אַזאַ פאַקט גופא איז עלול אָפּצושטויסן אָן אַ שיעור ח"ו, פונים יידישקייט.

ער וועט זיי פאַרשפּרייטן צווישן אַלע פעלקער. אַזוי ווי זיי האָבּן אים דערצערנט, דורך דעם, וואָס זיי דינען פרעמדע געטער, אַזוי וועט ער זיי אויך דערצערנען מיט פרעמדע פעלקער.

און גראַד דאָס ספר, וואָס בּאַליידיקט זיי אַזוי שטאַרק — בּאַשיצן זיי אַפילו מיט זייער אייגן לעבּן. דאָס איז אַ סימן פון ליבּ האָבּן דעם אמת, אַזעלכעס גיפינט מען נישט אין דער גאַנצער וועלט, און ס-ליגט אויך נישט אין דער טבע פונים מענטשן. בּיי מיר איז דאָס אויך בּלתּי ספק, אַז אַלץ וואָס שטייט דאָרט איז אמת. דאָס קען מען פון די בּיכער, וואָס די אַנדערע פעלקער האָבּן נישט צו זאָגן. אַט דאָס זענען די ווערטער פון פּאַסקאַל.

וועלכן רושם זיין ווערק האָט גימאַכט, קען מען שוין דערפון זען, וואָס דער גרויסער אַפּיקורס און לץ וואָלטער, אַ מענטש, וואָס האָט נישט גיקענט פאַרטראָגן קיין הייליקייט, האָט אָבּער מורא, אפשר וועט פּאַסקאַלס ווערק דעם עולם עפענען די אויגן און זיי וועלן זען, אַז ס-איז עפּיס דאָ אין דער וועלט. אויסער דעם וואָס אונדזערע חושים ווייסן. אַזוי גיט ער אַרויס די „גי-דאַנקען" מיט זיינס אַ פּירוש, אומיטום, ווי ס-שטייט אַ גוט וואָרט איבּער רעליגיע און יידן, שרייבּט ער צו זיינע חכמות. ס-איז אָבּער דעם שונא פון ג–ט און פון ישראל נישט גילונגען אָפּ-צושוואַכן די השפּעה פונים גרויסן רעליגיעזן ווערק, און נאָך היינט, וואָס זענען שוין כּמעט אַוועק 300 יאָר זייט דעם, וואָס פּאַסקאַל האָט גילעבּט, ווערט זיין ווערק-נאָך בּפרט אין פראַנק-רייך — פון רעליגיעז גיבּילדעטע מענטשן נאָך שטאַרק גילייענט און עס ווירקט נאָך זער פיל. למשל דער גרויסער בּאַקאַנטער פילאָזאָפישער דענקער עמע פאַליער דערמאָנט פּאַסקאַל מיט גרויס דרך ארץ. מ-זעט אַז ער האָט אויך אויף אים גיהאַט גרויס

*) מאד. ציוויליזאַציע מיינט: דער אייראָפּעאיש-אַמעריקאַנישער מאָדערנער גידאַנקען-גאַנג און לעבּנס-שטייגער. ריינע הונדערט-פּראָצענטיקע וויסנשאַפט איז אין גאַנצן אומאָפּהענגיק פון איר.

אָ. וועט איר קומען מיטן אויסגיווייקטן פּשטל, וואָס אַ טייל מענטשן רעדן זיך איין אדער ווילן יענים איינרעדן, אַז מען בעדאַרף זיך צו פירן פּשרהדיק לגבי דער מאדערנער ציוויליזאַציע, כדי אַזוי אַרום מכּלומפּרשט אויפצוהאַלטן דעם קאנטאַקט, צווישן דער נייער גענעראַציע און דעם יהדות. — זאָלט איר טאַקע וויסן, אַז דאָס איז דורך און דורך אַ פאַלשער אויסרייד. אַזאַ פּאַרוואָסערטע שיטה ברענגט גראָד צו להיפּכדיקע רעזולטאַטן, און דאָס האט טאַקע אַ סך גורם געווען צו אונדזער גייסטיקער ירידה. מען קען העכסטנס נעמען אין באַטראַכט דעם פּילייג: קענען און וויסן די ציוויליזאַציע, כדי זיך צו איבערצייגן אין אירע גראָבע פעלער און כדי זי צו באַקעמפן, אבער נישט מאַכן איר חלילה, מענטשאַלע קאמפּראמיסן. ליידער אבער, האט דער עולם פאַרביטן די „יוצרות" און מחמת דעם האבן מיר טאַקע זוכה געווען צו די איצטיקע ירידה-צרות.

אויב אַזוי וואַקסט דאך יעדער מינוט די האַרבע שאלה, נאכוואָס?

נאכוואָס דאָס פאַרסאַפּיט יאָגיניש נאך אט דער פוּרק-עולדיקער בריה? ווייל, אמתדיק און אביעקטיוו גישמועסט, לאמיר צונעמען ביי דער ציוויליזאַציע דאָס, וואָס זי האָט גינומען ביי אונדז, לאמיר אַוועקנעמען אין אַ זייט די רעשטלעך פון דער השפּעה פונים יהדות, וואָס זי פאַרמאָגט נאך, וועט פון איר איבערבלייבן אַ בינטל גימיינע תאוות, בייזע מדות, חוצפּהדיק הפקרות און נאך אַ פּאָר אַזעלכע תוהו-ובוהו עלימענטן. נו, לוינט עס צו קוועלן די יידישע נשמה, לוינט עס צו פייניקן דעם אינערלעכן יידישן געוויסן, לוינט עס צו קריכן פון דער אייגינער הויט אַרויס, צו-ליב אט דעם פאַרבלענדיניש? און, וואָס פאַר אַן אומגליק וואלט טאַקי געווען ווען ביי אונדז יידן איז דאָ אַ ביסל ווייניקער הפקרות, אַ ביסל ווייניקער פאַרדאַרבנקייט, ווי היינט צו טאָג? דאַכט זיך גאָר קיין אומגליק! האַ! ווי קלערט איר?

אַדרבא, ס-וואלט געווען געוואונטשן און ס-איז אויך אַבסאלוט נייטיק, אַז די יידישע מחנה, טאַקע די ארטאדאקסישע, זאָל אָנהייבן שטרעבן און אַרביטן צו דערגרייכן אַבאַוואוסט-זיניק-דיסציפּלינירטע לעבנס-פארם, הן אינ-דיווידועל הן גיזעלשאַפטלעך, וואָס זאָל זיך באַזירן אויף אַ טיף, אינערלעך כּבוד-גיפיל צו דער אויטאריטעט. דאָס איז דאך אין תּוך גינומען, איר אויפגאַבע און איר שליחות.

—יא, יא! כּשר גירעכט. אומזיסט!

פאַרוואָס? נאכוואָס?...

— — — — — — — — — — — — —

די מאדערנע מענטשן, אין וועמינס אויגן מען מוטשיט זיך נושא חן צו זיין, ענטפערן אויף אט די שאלות, נישט אָן שנאה און ביי/וויליקייט: צביעות. דאָס איז אבער טאַקע גיזאָגט בייזוויליק און ס-איז נישט דער אמת. מיר אבער, נישט וואַגנדיק חושד צו זיין פרומע יידן אין אַ מדה מְגוּנה, זאָגן מיר: נאַאיוויטעט, אומ-קאנסעקווענץ, שוואַכקייט און קליינקעפּדיקייט. ס-איז אפשר צו שטאַרק, אבער אַנדערש טאָרן מיר עס נישט אָנרופן. נישטאָ קיין ברירה.

— — — — — — — — — — — — —

זאָלן אט די טעג, ווען די יידישע נשמה גרייט זיך מיט אַ גי-שפּאַנטער ערנצטקייט צום דין און גיט זיך אָפּ אַ קלאָרן חשבון וועגן אירע מעשים, זאָלן זיי זיין אַ שעה יפה פאַרן גיוואונטשינים חשבון הנפש.

און זאָל דער שופר, וואָס איז געווען אויפן הר סיני, ווען די בני ישראל זענין באַשטימט גיוואָרן צו זיין עם סגולה לאות ולמופת, זאָל ער זיי למען השם דערמאָנין וועגן זייערע אַלטע התחייבותן!

אלול תרצ"א- אויף די ברעגים פון דער שעלדע

די קליינע שוועסטער*)

אָחוֹת קְטַנָּה...
די קליינע שוועסטער די כּנסת ישראל,
ריכט אָפּ אירע תפילות איר לויב צו דיר.
הייל זי באַשעפער פון איר מַחלה, גידענק
באַפריי זי פון יסורים און פיין,
זאָל מיט דעם אַלטן יאָר אַסוף צו די קְלָלות זיין!

בְּנַעַם מְלִים...
מיט חֵן, ווי ס-פּאַכט פאַר דיר, זאָגט זי איר שיר.
פאַרוואָס פאַרמאַכסטו דיינע אויגן ווילסט נישט זען,
וואָס פרעמדע האָבן צושטערט, וואָס מיט דיין
נַחֲלה איז גישען.

רְעֵה אֶת צֹאנֵךְ...
פּיטער דיינע שאָף, פון לייבן פאַריאָגט,
גיס אויס דיין צאָרן אויף די וואָס האָבן
„צושטערט" גיזאָגט.
דער בוים, וואָס דו האסט גיפלאַנצט, איז צושניטן,
די צווייגן צובראָכן, צוטרעטן די בליטן,
גיריסן די פֵּרות וואָס זענין גיבליבן...

מָתַי תַּעֲלֶה...
ווען וועט דיין טאכטער אַרויס אויף דער וועלט,
פון גרוב זי באַפרייען, מיט דיינע וואונדער, העלד,
זי ברענגין פון תפיסה, אַרויס אויף דער שיין,
צוברעכן איר יאָך איר גָלות און פיין.

חֵילָה קָבְעוּ...
גינומען איר פאַרמעג, ווער נאר גיוואָלט,
מיט איר כּוח זיך גיזעטיקט, גיראַביוויט גאָלד,
איר האַרץ צוריסן, פאַרביטערט אירע טעג,
און פאַרט באַשעפער נישט אַראָפּ פון דיין וועג.

זְמִירוֹת הַבַּת...
איר ליד זאָל זיך שטאַרקן איר פרייד און באַגערן,
אַריבער דער צַער, יסורים און טרערן...
ווי אין טאָג פון איר חופּה, פון איר כּשר-טאַנץ,
זאָל ריין ווידער ווערן איר ליבשאַפט און גלאַנץ...

גְּחַה בְנַחַת...
פיר זי צוריק צו דער אייגינער ערד.
גינוג געווען פאַרלאָזט פון דעם וואָס באַגערט...
אירע פֵּרות, טרויב, ציטיק און גרויס,
זי בליט און וואַקסט די יידישע רויז...
גינוג שוין גיליטן גָלות און פיין.
זאָל מיט דעם אַלטן יאָר אַסוף צו די קְלָלות זיין!

חִזְקוּ וְגִילוּ...
שטאַרקט אייך מיט שמחה, אַריבער דער צַער.
האָפט צום באַשעפער, צום צוזאָג פון האַר.
ער וועט אייך פירן מיט פרייד און גיזאַנג
פריי מאַכט די וועגן, ברייט יעדן גאַנג...
לאמיר דעם אייבערשטן דאַנקין און לויבן,
דאָס נייע יאָר מיט ברכות האט זיך אָנגיהויבן...

יידיש: בן-אי-ש

*) די דאזיקע תפלה ווערט גיזאָגט אין שול ערב ראש-השנה פאַרנאַכט פאַר מעריב.

דעם זיידנס ווינטערדיקע סוכּה...

דער זיידע, זכרונו לברכה, איז קיין חסיד נישט געווען און מיט די אַלטע פייערדיקע קאָצקער חסידים האט ער אוודאי קיין שייכות נישט גיהאַט, נישט חלילה דערפאַר, וואָס ער זאָל נישט האַלטן פון אַ צדיק, נאר פשוט דערפאַר, וואָס ער איז גיבוירן גיוואָרן ביי אַ טאַטן אַ מתנגד און אַן-איידים איז ער אויך גיוואָרן ביי אַ שווער אַ מתנגד. פון אַ פרומען יידן אבער, פון אַ ייד אַ למדן און אַ צדיק האט ער גיהאַלטן שטאַל און אייזן, און אַליין איז ער אויך געווען אַ הייסער ייד — פייער. אַ זעלכע הייסע יידן דאַרף מען שוין זוכן מיט ליכט אין אונדזערע צייטן.

פאַרשטייט איר דאך מסתּם, אַז דער זיידע פלעג זיך נוהג זיין אַ גאַנצן יום-טוב סוכּות, זיבן — אַכט טעג נאָכאַנאַנד, פון סוכּה נישט אַרויסצוגיין, סיידן צום דאַווינין בצבור אין שול אַריין. אין סוכּה פלעג ער עסן, אין סוכּה פלעג ער שלאָפן, אין סוכּה פלעג ער לערינין און פאַרברענגין די צייט מיט גוטע פריינט ביי אַ גלעזל ווין, לכבוד יום טוב, אַלץ איינס, צי דאָס וועטער איז שיין געווען, צי ס-האט גירעגנט, און דער ווינט האט זיך גיריסן צום טיש דורך די שפּאַריס.

איינמאָל איז אבער געווען אַ גאָר קאַלטער סוכּות; מען האט זיך גיטייכט אַז אט אט פאַלט אַרויס אַ שניי. שוין גייענדיק מוצאי יום כּפּור נאָכן תענית פון שול, האבן יידן שטאַרק גיזאָרגט, אַז מען וועט, חלילה, האָבן אַ קאַלטן סוכּות, און נישט קאָנין מקיים זיין די גרויסע מצווה, ווי ס-באַדאַרף צו זיין, מיט חדווה און נחת. ערב סוכּות האט אַ גאַנצן טאָג גירעגנט; אין אָוונט האט דער רעגן זיך פאַרשטאַרקט, און ס-איז געוואָרן זייער קאַלט. מיר האבן ווי עס איז קידוש גימאַכט, און ביי דער סעודת יום-טוב האט ער אונדז אַלעמען אין קעלט גישווידערט. דער זיידע האט גיקוקט אויף אונדז זייער אומצופרידן. ער איז זיך גיזעסן אין זיין יום-טובדיקן זיידינים שלאָפראָק, און ס-איז גאָרנישט קענטיק געווען, אַז אים זאָל קאַלט זיין. פאַרקערט, מען וואלט גיקאָנט מיינין, אַז ס-איז אים גאָר הייס, דען ער האט יעדע מינוט אָפּגיווישט דעם שטערן מיטן זיידינים נאָז-טיכל, און האט דאַביי גיקוקט מיט דער גרעסטער צופרידנקייט אויפן גרינים סכך, און רואיק גיזאָגט פאַר אונדז תורה-ווערטער. ווי זיין שטייגער איז געווען שטענדיק אין סוכּה. נאָך דעם סעודת יום-טוב האט דער זיידע זיך גיזעצט לערינין אין סוכּה און גיהייסן אַרויסטראָגן פאַר אים בעטגיוואַנט צום שלאָפן. מיין טאַטע, דעם זיידנס ייִנגסטער זון, האט זיך שוין נישט גיקענט איינהאַלטן און האט אַ זאָג גיטון:

— טאַטע, ווייסט, אפשר היינט שלאָפן אין שטוב? ס-איז דאך נאַס און קאַלט, און „מצטער פטור מן הסוכּה", — אַז מען האט צער דערפון, איז מען דאך פטור פון זיין אין סוכּה.

אט עס דעם זיידן שטאַרק פאַרדראָסן, און ער האט מיט היץ אויסגירופן:

— מצטער זאָגסטו? צער האָבן פון דער סוכּה? אַי, אַי, נישט גוט, מיין זון! כ-האב זיך גאָר נישט גיריכט צו הערן פון דיר אַ זעלכע ווערטער.

הייבט אָן דער טאַטע מיינער פאַרענטפערן זיך:

— טע, כ-האב עס, חס-ושלום, אַזוי גאָר נישט גימיינט. ס-איז דאך אַ קאַלטער סוכּות, און דו קאנסט, חלילה, זיך צו-קילן, ס-איז סכּנת-נפשות...

— קאַלט, אַ קאַלטער סוכּות! — האט דער זיידע זיך צעלאַכט. — ע, ע, שקצים. פרעגט אייך בחֵרם, וואָס הייסט אַ קאַלטער סוכּות! כ-האב שוין אין מיין לעבן גיהאַט אַ ביסל אַ קעלטערן סוכּות, ס-האט גיברענט דער פראָסט, ווי אין מיטן ווינטער און — נישט-קשה, אַ סוכּות האבן מיר גיהאַט אַ פריילעכן און אַ צופרידינים, הלוואי היינט נישט ערגער!

וועגן דעם דאזיקן „ווינטערדיקן סוכּות" דעם זיידנס האבן מיר יינגווארג עפּיס יאָ גיהערט אַמאָל דערציילן; אבער גינוי האבן מיר די זאַך נישט גיוואוסט, און צוטרעטן צום זיידן גלאַט אין דער וועלט אַריין: „דערצייל אונדז, זיידישי, וועגן דיין ווינטער-דיקן סוכּות". — דאָס האבן מיר זיך אוודאי נישט דערלויבט, ווייל דער זיידע איז געווען שטענדיק פאַרנומען מיט זיינע ספרים, און די צייט איז ביי אים געווען טייער. יעצט אבער האט שוין דער טאַטע מיינער אַליין אַרויסגיכאַפּט זיך:

— טאַטע דערצייל זיי וועגן דיין ווינטערדיקער סוכּה. און זאָלן זיי, אדרבא, אויך וויסן, ווי אַזוי מען דאַרף די מצווה פון סוכּה מקיים זיין.

— נו, אט אַזוי האב איך ליב, דאָס רעטסטו, ווי אַ ייד. הערט-זשע, קינדערלעך, כ-וועל אייך דערציילן וועגן מיין ווינטערדיקער סוכּה, ס-וועט אייך אפשר טאַקע אַמאָל צונוץ קומען. מען קאָן נישט וויסן...

דער טאַטע האט באַלד גיהייסן אַראָפּטראָגן אין סוכּה אַריין אונדזערע וואַרימע פוטערלעך. מיר האבן זיך צוגיטוליעט צום זיידן אין זיין זומערדיקן שלאָפראָק, און דער זיידע האָט אונדז דערציילט, און דערציילט אַ מעשהלע, וואָס וואלט זיך אונדז גאָר קיינמאָל נישט גיחלומט אפילו. דאָס דאזיקע מעשהלע וויל איך אייך יעצט איבערדערציילן! אבער פריער מוז איך אייך באַקענין מיט מיין זיידן, ווייל היינטיקע יאָרן זעט מען שוין נישט פיל אַזעלכע יידן, עס זענין נישט די דורות וואָס אַמאָל.

בשעת איך בין צום שכל גיקומען און האב דעם זיידן מיינים דערקענט, איז ער שוין געווען דעמלט אַ בן שמונים, און דאך איז ער נאך געווען גאָר מונטער און פריש, האט ליב גיהאַט אַ גלייכווערטל און איז געווען זייער צוגילאָזט צו אונדז קינדער. ווער ווער רעט נאך, אַז ער פלעג אונדז זען לערינין אין חדר, צי אין בית המדרש, פלעג ער גאָר פאַרגעסן אָן זיינע אַכציק יאָר און ביי אים איז רעכט געווען צו פאַרברענגין מיט אונדז מעשה חבר. זיין גרויס גישעפט האבן גיפירט די זין און די איידימס, אבער דער בעל הבית איז ער געווען! קיין זאַך האט זיך נישט גיטון אָן זיין וויסן, און ער איז פול געווען אומיטום, אי אין קראָם, אי אין גרויסן שפּייכלער. אי ביים אָפּרעכינין זיך מיט אַ קונה, אי ביים שליסן גישעפט מיט אַ פאַבריקאַנט. וועגן דעם זיידנס גרויסע עסקנים אין דער יוגנט פלעג איך אפט הערן רעדן די זקנים אונדזערע:

— אונדזער רב נחום זאָל לעבן, — וואָס ווייסט איר, וואָס פאַר אַ מזיק ער איז געווען אין דער יוגנט! די וועלט איז מיט אים פול געווען: וואו נאר אַ יאַריד, וואו נאר אַ וועלט-מסחר, איז ער געווען דערביי דער ערשטער.

דער זיידע פלעג פאָרן אין דער יוגנט קיין לייפּציק, קיין דאַנ-ציק, קיין פראַנקפורט, און יאָר-יערלעך איז ער געווען אַ שטענ-דיקער אורח אויפן גרויסן יאַריד אין ניזשני, מיט וואָס האט דער זיידע גיהאַנדלט? — מיט וואָס נישט! אַז די גרויסע רוסישע מדינה האט אַרויסגיפירט אַלערליי סחורות קיין אויסלאַנד, דאַרף דער זיידע האָבן אַ חלק אין דער דאזיקער אַרביט, — ווי דען? און אַז אין רוסלאַנד איז מען נישט גיקומין צום שכל צו פאַבריצירן אַליין אַלערליי סחורות, און מען האט פיל זאַכן גימוזט אַראָפּ-ברענגין פון אויסלאַנד, דאַרף דער זיידע אויך אין אט דער גרויסער אַרביט האָבן אַ חלק. — ווי דען? אבער אט האט דער זיידע איינ-מאָל זיך פאַרנומען אין ניזשני אויף אַ יאַריד מיטן מסחר פון פוטערוואַרג, און דאַביי האט ער זיך דערוואוסט, אַז „פאַניע" מאַכט ווייטע נסיעות קיין אַרכאַנגעלסק און נאך ווייטער, אין די קאַלטע מקומות, און קויפט אויף דאָס טייערסטע פוטערוואַרג בחצי חנם, קומט ער מסתם אַהיים פון גרויסן יאַריד און מאַכט צו די שטוב לייט אַזוי:

— בלי נדר, אם ירצה השם, דעם זומער מאַך איך אַ נסיעה אַהין, אין די ווייטע רוסישע מקומות, נאָך פוטערוואַרג און אפשר אויך נאָך אַנדערע סחורות.

פרעגט מען ביי אים:

— לאַנג דאַרף דויערן אַזאַ נסיעה?

— אַ חדשים דריי, פיר.

דערהערט עס די באָבע און צעוויינט זיך אויפן קול:

— אויף וועמען וועסטו מיך דאָ פאַרלאָזן אַליין מיטן שטוב און מיט דיינע קינדער?

— צעלאַכט זיך דער זיידע:

— אויף וועמען? שטיאַ, אויף דעם אייבערשטן! נישקשה, מענטשן, ברוך השם, האָבן מיר גינוג, די גישעפטן וועלן גיין אָן מיר אויך, כ-וועל זיי שוין אָנשטעלן אויף מיין אופן, און פאַר די קינדער זענען פאַראַן מלמדים. זאָלסט נאָר זעען אַכטונג געבן, אַז מען זאָל נישט באַלמוטשין, און דערמאָן די חברה אונדזערע אַפטער, אַז ווי נאָר איך וועל קומען צוריק פון ווייטן וועג, אם ירצה השם, וועל איך די ערשטע זאַך נעמען זיך פאַר-הערן זיי.

קורץ, אַז דער זיידע האָט עפּיס וואָס זיך אַריינגענומען אין קאָפּ, איז עס גיוועזן פאַרפאַלן, צו אַמפּערן זיך מיט אים האָט קיינער נישט גיטאָרט, און אַליין האָט ער כל ימיו וואָרט גיהאַלטן. איבער ווינטער האָט ער גינוי דערגאַנגען דעם מאַרשרוט: מען האָט, ראשית, גידאַרפט פאָרן קיין מאָסקווע. און פון דאָרט האָט זיך ערשט אָנגיהויבן די רעכטע נסיעה. פון קיין באַן האָט מען נאָך דעמלט אַפילו פון פוילן קיין מאָסקווע נישט גיוואוסט, האָט אַ נסיעה פון אונדזערע מקומות קיין מאָסקווע זיך גיצויגן אַמאָל וואָכנלאַנג; פון מאָסקווע און ווייטער אָבער האָט מען גידאַרפט מאַכן די נסיעה ביי אַזעלכע באַדינגונגען, וואָס אַן-אַנדערער וואָלט זיך זיכער גאָר אָפּגעשאָקלט דערפון, ווען עס זאָל אים אַפילו אָנשטיין צו פאַרדינען מיליאָנען. דער זיידע אָבער איז גיוועזן נישט אַזאַ ייד, אַז ער זאָל זיך דערשרעקן פאַר אַ ווייטער נסיעה. האָט ער טאַקע קיין לאַנגע הכנות נישט גימאַכט, און באַלד נאָך פסח האָט ער גילאָזט איינפּאַקן אַ גאַנצן פּאַק ספרים, גינומען דעם טלית און תפלין, גיזעגנט זיך אויף גיך מיט ווייב און קינדער און — אין וועג אַריין.

כל זמן דער זיידע איז נאָך גיוועזן אין וועג קיין מאָסקווע, האָט מען נאָך דערהאַלטן אַמאָל פון אים אַ בריוועלע; ווען ער איז אָבער אַרום ל״ג בעומר אַרויסגיפאָרן פון מאָסקווע ווייטער צום צפון, איז ער ווי אין וואַסער אַריין. ס-איז אַריבער אַ חודש, צוויי, און דריי, און פיר, און פינף — נישטאָ קיין שום ידיעה פון זיידן, די אַרומיגע שכנים האָבן שוין אָנגיהויבן באַקלאָגן די באָבן אונדזערע, אַז זי איז, נעבעך, אַ וויסטע עגונה גיבליבן; די באָבע אָבער האָט פאַר קיינעם איר צער נישט אַרויסגיוויזן, און ווען מען פלעגט אָנהויבן אַרום איר באַשולדיקן דעם זיידן, פאַרוואָס ער האָט זיין היים פאַרלאָזן, פלעגט זי ערקלערן שאַרף:

— מיין מאַן האָט גיוואוסט, וואָס ער טוט, משפּט איהם נישט!

— אָבער קיין גוטע גישעפטן האָבן דאָך אים נישט גיפעלט אין דערהיים אויך, ווי לאָזט זיך עס אַ ייד אין אַזאַ וועג אַריין? — האָבן די שכנים גיטענהט.

פלעגט זיי אָבער די באָבע איבערהאַקן:

— גישעפטן, זאָגט איר? ס-איז נישט צוליב גישעפטן. ס-איז אַ באַשערטע זאַך, איר וועט זעען, ווען מיין מאַן וועט קומען, וועט איר שוין אַליין פאַרשטיין, אַז מסתם האָט מען דאָרט, אין יענע ווייטע מקומות, גימוזט צו האָבן אַ יידן אַזאַ, ווי מיין מאַן איז...

גיקומען איז דער זיידע צוריק אַהיים שוין אין מיטן ווינטער, און סחורה האָט ער מיט זיך גיבראַכט אַזאַ שלל, אַז עס האָט גי-קלעקט עשירות אי פאַר זיך, אי פאַר די קינדער אַלע, אי פאַר גוטע לייט. אָבער דאָס, וואָס דער זיידע האָט דערציילט, האָט דערוויזן, אַז גירעכט איז טאַקע גיוועזן די באָבע אונדזערע, אַ ליכטיקן גן עדן זאָל זי האָבן: ס-איז נויטיק גיוועזן, אַז אַזאַ ייד, ווי דער זיידע זאָל זיך באַווייזן אַמאָל אין יענע מקומות. ער האָט דאָרט פיל זאַכן מתקן גיוועזן, אַזעלכע, אַז קינדס-קינדער יידישע האָבן אים דאָרט זיכער דערמאָנט נאָך יאָרנלאַנג שפּעטער.

דאָך, לאָמיך אייך דערציילן כסדר:

פון מאָסקווע ביז אַרכאַנגעלסק האָט דעם זיידנס נסיעה זיך גיצויגן כמעט אַ פּאָר חדשים נאָכאַנאַנד. קיין יידישע קהלות זענען אויפן וועג אין ערגיץ נישט גיוועזן. אָבער אַ יידן פלעגט דער זיידע אַמאָל טרעפן דאָ און דאָרט, גיוועזן זענען עס אַלץ ערלעכע, פרומע יידן, אָבער נישט פיל האָבן זיי פון יידישקייט גיוואוסט. פלעגט זיך דער זיידע אָפּשטעלן אין וועג, אַ מאָל אַ טאָג און אַ מאָל צוויי, און לערנען, און דערציילן יענע יידן אַלץ, וואָס אַ ייד ברויך צו וויסן. האָבן די יידן אים באַטראַכט ווי אַ שליח פון הימל, וועלכער איז צו זיי גישיקט גיוואָרן צו ווייזן זיי דעם ריכטיקן וועג אין לעבן. איינמאָל האָבן אַ פּאָר יידן זיך אַזוי שטאַרק מתקרב גיוועזן צום זיידן, אַז זיי האָבן זיך גילאָזט באַגלייטן אים אויף דער רייזע אַ וואָך צייט, אַבי נאָר צו לערנען פון אים וואָס מער. פלעגט זיך זיצן דער זיידע גאַנצע טעג מיט זיי אין זיין „קיביטקע״, אין דער פויערישער בויד, און לערנען מיט זיי פון זיינע ספרים אַרויס, און די יידן האָבן נישט גיקאָנט זאַט אָנהערן זיך. וואָס ווייטער אָבער ס-האָט די רייזע זיך גיצויגן, האָבן זיך אַלץ ווייניקער באַגעגנט יידן, און דער זיידע האָט אָנגיהויבן איילן זיך.

אין אַרכאַנגעלסק איז דער זיידע אָנגיקומען אין מיטן תמוז, און דאָרט האָט ער זיך דערוואוסט, אַז כדי צו קויפן סחורה פון דער ערשטער האַנט דאַרף מען נאָך פאָרן אַ הונדערט קילאָמעטער ווייטער, אַזאַ רייזע מאַכט מען שוין דורך אין אַ פּאָר טעג, קוקט אָן דער זיידע גליקלעך אויפן אָרט. סחורה איז פאַראַן לרוב און טאַקי בחצי חנם, נאָר דאַרף מען עס אויסטוישן אויף טאַבאַק און בראַנפן. ביידע זאַכן האָט כאַקי דער זיידע גיהאַט אָנגיגרייט גינוג מיט זיך. זעט ער, אַז דער אייבערשטער האָט מצליח גיוועזן זיין וועג. הייבט אָן דער זיידע, ווי זיין שטייגער איז גיוועזן, נאָכצופרעגן זיך, אפשר טרעפט מען דאָ ווי עס איז אַ יידן; ווייזט זיך אַרויס, אַז עס זענען טאַקי פאַראַן אויך דאָרט עטלעכע יידן. מענטשן זענען זיי גראָד נישט קיין אָרימע, אָבער נעבעך אַזוי אָפּגיריסן פון זייער מקור, אַז זיי גידענקין שוין גאָר ווייניק, ווער זייער עלטער-פאָטער איז געווען... מיטן זיידן אָבער האָבן זיי זיך דערפרייט, ווי מיט אַן-אייגינים טאַטן: יעדערער בעט אים צו זיך אין שטוב אַריין און קיינער וויל אים פון זיך נישט אָפּלאָזן. וועגן די גישעפטן דעם זיידנס איז שוין גאָר קיין רייד נישטאָ. די יידן האָבן אים באַזאָרגט מיט סחורה לרוב. דער זיידע הייבט זיך אָן איילן אַהיים צוריק צו פאָרן, די יידן אָבער בעטן זיך ביי אים רחמים:

— פאַרבלייבט ביי אונדז אַ וואָך, צוויי און לערנט אונדז יידן זיין. מיר זענען דאָך גאַר אָפּגיריסן פון אונדזער מקור.

ווי אַזוי קאָן מען דען אָפּזאָגן אַזאַ בקשה פון איינפאַכע יידן?... פאַרבלייבט דער זיידע אַ וואָך און צוויי, און די יידן ווערן צו אים צוגיבינדן אַלץ מער און מער, ממש אהבת נפש. דער זיידע לערנט זיי און ווייזט זיי אַלץ, וואָס זיי האָבן שוין לאַנג פאַרגעסן. אָדער זיי האָבן עס גאָר קיינמאָל נישט גיוואוסט. אַ ספר תורה האָט ער ביי זיי גיפונין, האָבן זיי אָבער כמעט נישט גיקאָנט לייענען דערין. גיוועזן דאָרט אַ מנין יידן קוים, קוים, פלעגן זיי זיך צוזאַמינקומען שבת און יום טוב צום דאַווינען, אָבער ווי אַזוי און וואָס צו דאַווינען האָבן זיי זער שוואַך גיוואוסט. דער זיידע האָט זיי עס אַלץ אויסגילערנט אויפסניי, האָט ער זיי פשוט אַ נייע נשמה אַריינגיגעבן.

כאַפּט זיך אָבער דער זיידע פלוצלינג, אַז ס-איז צייט אַ היים צו פאָרן. שבת נחמו איז שוין אַריבער און דער וועג ליגט אַ

חיישער, מען כוז זיך צו איילן. פאַלן צו צו אים די יידן און בעטן זיך תחנונים:

— בלייבט ביי אונדז, רבי, איבער די יום טובים! אט דאָ, אַ וויאָרסט הונדערט פון אונדז גיפינין זיך נאָך אַ פּאָר יידן, און אין די אַרומיקע „סטאַנציעס״ גיפינט זיך אויך דאָ און דאָרט אַ ייד, — אַלץ פאַרוואָגלטע ברידער, אָפּגיריסינע נשמות. פאַרלאָזט אונדז נישט! וואָס איר וועט מיט אונדז אויסלערנין, וועט ביי אונדז בלייבן אויף אייביק, און אייך וועט דער אויבערשטער באַצאָלן מיט זיין רייכער און פולער האַנט!

ווי אַזוי זאָגט מען אָפּ פאַרוואָגלטע ברידער אין אַזאַ בקשה? ס-איז אַפילו דעם זיידן זייער שווער. אויפן האַרצן: ימים נוראים — עק וועלט, אין אַ ווייטן וויסטן מדבר. ס-איז אַ גרויסער נסיון. די יידן לאָזן פון אים נישט אָפּ. זיי בעטן שוין נישט אַזוי פאַר זיך ווי פאַר די קליינע קינדערלעך זייערע: פאַרוואָס זאָלן די קליינע קינדערלעך גאָר נישט וויסן פון יידישקייט? ס-איז דאָך אַ שרעקלעכע שטראָף!

דערהערט עס דער זיידע, און אין אים צינט זיך אָן פלוצלינג אַ הייליק פייערל.

— איך בלייב ביי אייך איבער יום טובים! — רופט ער אויס האַסטיק בכיוון אָן אַ „בלי נדר״, כדי ער זאָל שוין נישט קאָנין חרטה האָבן.

די פּראָסטע יידן זענען אים צו די פיס גיפאַלן פאַר שמחה און דאַנקבאַרקייט. מען האָט באַלד פונאַנדערגישיקט שליחים מיוחדים אין אַלע ווייטע סטאַנציעס, וואו דער ביטערער גורל האָט אַ יידי-שע נשמה פאַרוואָרפן, און גישיקט צו זיי אַלימין די גרויסע בשורה:

— יידן, דער אויבערשטער האָט אונדז צוגישיקט אַ רבי, וואָס וועט אונדז מדריך זיין, קומט אַלע מיט ווייב און קינדער, זוימט נישט! אַזאַ גליק וועלן מיר קיינמאָל נישט האָבן.

גייען נישט אַדורך אַ פּאָר טעג, — ס-פאָרן אָן „קיביטקיס״, און ס-קריכן אַרויס פון זיי עלטערע יידן אין סערמעגעס, יינגע פרויען אין פעלצן מיט זייגנדיקע קינדער אין די אָרעמס, און אַלע פאַלן צו צום ליבן גאַסט און וואַרפן זיך קושן די פּאָליס פון זיינע מלבושים. לאָזט זיי אָבער נישט דער זיידע און גיט זיי אָפּ אַלע-מין אַ ברייטן „שלום עליכם, ברידער!״ בסך הכל האָבן זיך פאַר-זאַמלט אפשר אַ פּאָר מנינים יידן פון דער ווייטער סביבה.

— אַלע זענען מיר גיקומען! — האָט איינער אַן-עלטערער ייד אויסגירופן — מער איז שוין נישטאָ קיין איין אייינציקער ייד אַרום ווייט און ברייט.

פאַר די אורחים האָט מען באַלד אָפּגירוימט אַ פּאָר הייזער. די געסטן האָבן אַלע פאַרלאָזן, און דער זיידע האָט זיך גינומען לערנין מיט זיינע וואונדערלעכע תלמידים. מיט די פרויען האָט ער גילערנט, ווי אַזוי צו האַלטן כשר די קוך און די שטוב זייערע. מיט די מענער האָט ער גילערנט דאַווינען, מיט די קינדער איז ער אַ מלמד גיוואָרן, און דאַביי האָט ער די עלטערע יידן גילערנט, ווי אַזוי זיי זאָלן שפּעטער אַליין מיט זייערע קינדער לערנין, ווען ער וועט פון זיי אַוועקפאָרן. די עטלעכע וואָכן ביז ימים נוראים זענען אַריבער אַזוי אַרום ווי איין טאָג. דאַן האָט דער זיידע ימים נוראים גיפּראַוויט און איז אַליין גיוועזן חזן, בעל קורא און בעל תוקע: די פּראָסטע יידן אַרום אים. האָבן גידאַוונט אַזוי, ווי מען זעט עס אפשר נישט אין די פרומסטע קהלות: דאָס זענען גיוועזן נישט אַזוי די תפלות און בקשות, ווי אַ גרויסער שבח צום פאָטער אין הימל, וועלכער האָט דאָס פיין פון זיינע פאַר-וואָגלטע קינדער גיזען און האָט זיי דורך זיינס אַ גיטרייען זון אַ בשורה טובה גישיקט.

דער יום כפור איז אַריבער, ס-איז אונטערגיקומען סוכות, און דער צפון ווינט האָט זיך דערווייל גיטון דאָס זייניקע: ער האָט אָנגיטראָגן שניי מיט פרעסט אַזוי, ווי מען זעט עס נישט אפשר ביי אונדז אין שבט. ווי אַזוי מאַכט מען דאָ אַ סוכה? ווי אַזוי עסט מען אין איר, ווי אַזוי זיצט מען אין איר, ווי אַזוי שלאָפט מען אין איר?

ווען דער זיידע האָט דערקלערט פאַר זיינע יידן, וואָס ער גייט יעצט מאַכן, איז אַרויסגיטרעטן דער עלטסטער צווישן זיי און האָט גיזאָגט:

— ליבער, טייער ייד, דערלויבט מיר אַ וואָרט צו ריידן.

— רייד.

— איר ווילט אַ סוכה מאַכן, גוט. מיר מאַכן זי באַלד, ס-וועט זיין אַ קייזערלעכער פּאַלאַץ. אָבער ווי אַזוי וועט איר קאָנין דערין איינזיצן? מילא מיר זענען שוין צו די היגע פרעסט גיוואונט, און זיי זענען פאַר אונדז נישט שרעקלעך, אָבער איר, ווי אַזוי וועט איר אויסהאַלטן ביי אַזעלכע פרעסט אין אַ לייכט ביידל?

— פאַר מיר, מיינע ליבע ברידער, זאָלט איר נישט זאָרגן: פון אַ מצווה ווערט אַ ייד, חס ושלום, קיינמאָל נישט ניזוק, איר וועט עס זעען!

און די יידן האָבן עס גיזעען: ביי אַ ברענידיקן פרעסט און אַ גרויסן אָנגיפאַלינים שניי אַרום דער סוכה איז דער זיידע מיט זיי אַלעמין אַריינגיקומען יום טוב נאָך מעריב אין סוכה. גיוועזן איז ער אין אַ טייערן פיקסן-פעלץ, וואָס די יידן האָבן אים כמעט מיט גיוואַלט אָנגיטון: אָבער ווען ער האָט אָנגיהויבן זאָגן „אושפיזין״ און דערנאָך האָט ער קידוש גימאַכט איבערן טייערן וויין, וואָס ער האָט מיט זיך גיהאַט, איז ער אַריין אין אַזאַ התלהבות, אַז עס איז אים אַזש הייס גיוואָרן, און ער האָט פון זיך דעם פעלץ אַראָפּגיוואָרפן! די איינפאַכע יידן אַרום האָבן גיקוקט מיט דער גרעסטער באַגייסטערונג אויפן וואונדערלעכן שליח, וואָס דער אויבערשטער האָט זיי צוגישיקט; די פרויען האָבן אַזש גיציטערט פאַר שרעק, אַז דער „ראַבין״ זאָל, חלילה, נישט קראַנק ווערן. דער זיידע אָבער האָט זיך די סעודה גיפּראַוויט רואיק און דווקא אָן דעם פעלץ. ערשט נאָכן בענטשן האָט ער דעם פעלץ צוריק אָנגיטון.

— און שלאָפן אין סוכה, זיידישי, איר האָט טאַקי גישלאָפן אויך אין יענער סוכה אין רויסן פרעסט? — האָבן מיר פאַרוואונדערט גיפרעגט.

— אַוודאי, קינדערלעך, וואָס איז עס פאַר אַ פראַגע? מיינע דאַר-טיקע יידן האָבן מיך וואַרים איינגידעקט אין פעלצן און אַליין האָבן זיי זיך אויך אויסגילייגט אַרום מיר, און נאָך שפּעט אין דער נאַכט האָט דער אַרומיקער פרעסט גיהערט ווי איך האָב מיט מיינע יידן גישמועסט און דערציילט זיי וועגן דעם בית המקדש און שמחת בית השואבה.

— אָבער אַן-אתרוג, זיידישי, וואו האָט איר דאָרט גינומען אַן-אתרוג מיט אַ לולב?

— אט זעט איר, קינדערלעך, דאָס האָב איך טאַקע דאָרט נישט גיהאַט, אָבער אַזאַ זאַך קאָן זיך טרעפן שטענדיק, ווען מען לעבט אָפּגיריסן ווייט, ווייט פון יידישן לאַנד, פון ארץ ישראל, וואו עס וואַקסן די אתרוגים מיט די לולבים...

— קיין אתרוג האָבן מיר טאַקע נישט גיהאַט — האָט דער זיידע נאָך אַ קורצער פויזע גיזאָגט — אָבער איך האָב אין יענים יום טוב פיל גירעדט מיט מיינע יידן וועגן די פיר מינים, איז עס גיוועזן ביי דעם אייבערשטן אָנגינומען, ווי מיר וואָלטן זיי גיהאַט; וואָרום דאָס קאָן איך אייך זאָגן, אַז ווען איך האָב פאַר יענע פּראָסטע יידן פאַרטייטשט די ברכה פונים אתרוג, האָבן זיי עס אַריינגינומען אין האַרצן אַזוי, אַז ביי דעם אייבערשטן איז עס זיכער גיוועזן אָנגינומען, ווי אַן-אמתער אתרוג, וואָרום דער אייבערשטער אַליין ברויכט דאָך אויך דער עיקר דעם מענטשנס האַרץ און זיין גוטע כוונה.

אט אַזוי האָט גיענדיקט דער זיידע פאַר אונדז זיין מעשה וועגן דער „ווינטערדיקער סוכה״ זיצנדיק מיט אונדז אין דער קאַלטער סוכה אין זיין לייכטן זיידינים שלאָפראָק. דעם זיידן איז אין דער סוכה קיינמאָל נישט קאַלט גיוועזן...

יצחק שפירא

די וואונדערלעכע קמיע

דער רבי ר' יונתן אייבעשיץ ז"ל איז געווען באַרימט אין דער וועלט מיט זיין שאַרפן מוח און זעלטינער חכמה. ער פלעגט פירן גרויסע וויכוחים מיט די גלחים און זיי אַלעמאָל מנצח זיין מיט זיינע וויציקע שניידיקע תשובות. דער רבי ר' יונתן איז אויך געווען אַ גרויסער מקובל און פלעגט געבן קמיעות און פאַרשידענע סגולות.

אין דער דאזיקער שטאָט האָט געוואוינט אויך אַ גרויסער בישאָף, אַ רשע, וועלכער פלעגט ליב האָבן צו שטעלן דעם רבי ר' יונתן פאַרשידענע שווערע שאלות, און אַזוי אַרום פּרוּוון זיין מוח-שאַרפקייט און חכמה.

איינמאָל איז געשען אַ שרעקלעכע מעשה אין מעץ, וואו דער רבי ר' יונתן האָט געוואוינט. עטלעכע יידן זענען געשטאַנען [אין מאַרק שפּעט ביינאַכט און מחדש געווען די לבנה. פלוצלינג איז אַדורכגעגאַנגען דער בישאָף און געהערט, ווי די יידן זאָגן הויך מיט שמחה דעם פּסוק „דוד מלך ישראל חי וקים". דאָס האָט אים זייער שטאַרק פאַרדראָסן און באַלד איז אַרויס די מוראדיקע גזירה. אין משך פון צוויי טאָג וועט מען אַלע יידן אַרויסטרייבן פון מעץ.

באַלד אין דערפרי איז דער רבי יונתן אַוועקגילאָפן צום בישאָף זיך משתדל זיין פאַר זיין קהלה.

— וואָס איז פּלוצים עפּיס אייער עמינענץ — האָט דער רבי געפרעגט — אַזוי אין כעס און אַרויסגעגעבן אַזאַ שרעקליכע גזירה אויף טויזנטער אומשולדיקע משפחות?

— איר זייט אַלע מורדים, רעוואָלוציאָנערן — האָט דער בישאָף געדונערט — מ- דאַרף אייך אַלעמען אויסשיסן. ווי אַזוי מעגט איר, בשעת זיין מאַיעסטעט דער קיניג איז אונדזער האַר — זאָגן אויף אַ קול „דוד מלך ישראל חי וקים" דוד, דער קיניג פון ישראל לעבט און באַשטייט! צי מיינט איר, אַז ס-איז הפקר אַ וועלט?!

בחנם האָט זיך דער רבי ר' יונתן ביי אים געבעטן און געגעבן צו פאַרשטיין, אַז די יידן האָבן גימיינט נישט מורד צו זיין אין מלכות, אַז דאָס איז נאָר אַזאַ תפלה און האָט גאָר אַ העכערן באַטייט — דער בישאָף האָט זיך נישט געלאָזט איבערציינן און זיך געהאַלטן פעסט ביי דער גזירה.

פלוצלינג האָט ער זיך פאַרטראַכט און כיטרע אַ שמייכל גיטון.

הערט אויס ערווירדיקער רבי — האָט ער זיך אָנגערופן — כ-האָב געוואונען אַ אויסוועג. אויב איר רבי וועט ממלא זיין מיין בקשה, וואָס כ-וועל אייך דאָ באַלד זאָגן, וועל איך די גזירה מבטל מאַכן.

דער רבי ר' יונתן איז בלאַס געוואָרן, ס-האַרץ האָט אים אָנגעהויבן אומרואיק צו קלאַפּן. ווער ווייס, וואָס דער צורר היהודים האָט דאָרט אויסגעטראַכט. מן הסתם אַ נידערטרעכטיק שפּיצל.

ער האָט זיך געפּאַסט און מיט אַ געמאַכט רואיק קול געפרעגט:

— דהיינו, וואָס מיינט איר אייער עמינענץ?

— איר ווייסט דאָך מן הסתם, רבי זאָגט מיר כ-בעט אייך וויפיל יידישע נפשות געפינען זיך אין מעץ און אין דער סביבה — האָט דער בישאָף געפרעגט.

— פינפערציק טויזנט זיבן הונדערט און זעכציק — האָט דער רבי יונתן געענטפערט מיט אַ ציטערדיק קול.

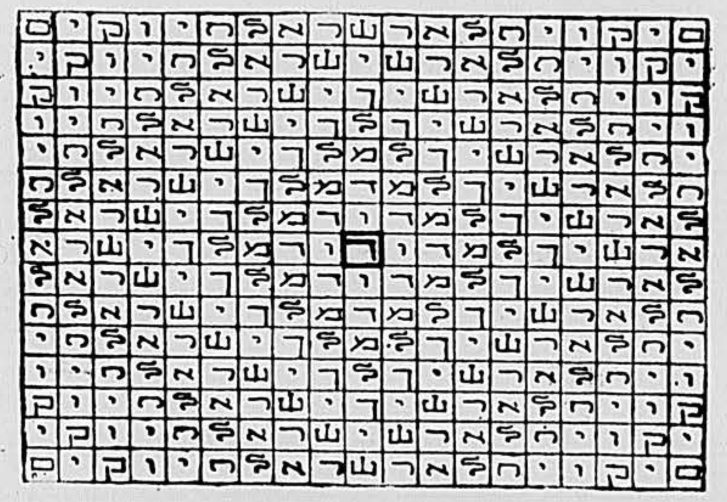

די וואונדערלעכע קמיע

— אויב אַזוי — האָט דער בישאָף געזאָגט טריאומפירנד — דאָס איז מיין לעצט וואָרט: איר רבי זייט דאָך באַרימט פאַר אַ גרויסן קמיעות שרייבער, אויב איר וועט מיר אָנשרייבן אויף אַ קליין שטיקל פּאַרמעט, אַזוי גרויס ווי אייערס אַ קליין מזוזהלע דעם פּסוק „דוד מלך ישראל חי וקים" פיפציק טויזנט זיבן הונדערט און זעכציק מאָל אין משך פון איין שעה צייט וועל איך מבטל מאַכן די גזירה און איר זייט גיראַטעוועט. דער בישאָף האָט טריאומפירנד אָנגעקוקט דעם רבי און זיך געטראַכט. כ-האָב אויסגעטראַכט אַ גוט שפּיצל, יעצט זענען שוין די יידן פאַרפאַלן.

אָבער דער רבי ר' יונתן האָט לייכטער אָפּגעאָטעמט און מיט אַ שמייכל געענטפערט:

— ג—ט דער אַלמעכטיקער איז אַ כל יכול אין אַ שעה אַרום וועסטו האָבן די קמיע.

דער רבי איז אַהיים געגאַנגען, זיך פאַרשלאָסן אין זיין חדר מיוחד און פּונקט צו דער שעה איז ער געווען ביים בישאָף אין פּאַלאַץ און אים איבערגעגעבן די קמיע. דער בישאָף האָט גענומען די קמיע אין דער האַנט אַריין און נישט געקענט לייענען קיין איין וואָרט האָט דער רבי ר' יונתן זיך גענומען אים געבן פאַרשטיין:

— קוק זיך איין, ערווירדיקער בישאָף! אין דער קמיע שטייט געשריבן דער פּסוק „דוד מלך ישראל חי וקים". הויב אָן צו לייענען פון דעם מיטלסטן גרויסן אות ד קענסטו לייענען דעם פּסוק אין אַלע זייטן אויף פינפערציק טויזנט זיבנהונדערט און זעכציק אופנים! אָבער דערווייל ביז איר וועט אַדורכלייענען די קמיע, בעט איך אייך זייט ממלא אייער צוזאָג און שרייבט אונטער דעם באַפעל מבטל צו מאַכן די גזירה.

דער בישאָף האָט זיך עטלעכע מינוט איינגעקוקט אין דער וואונדערלעכער קמיע. אַ קרעכץ געטון איבער דער גרויסער חכמה פון רבי ר' יונתן און מבטל גימאַכט די גזירה.

אַ גאַנץ יאָר איז דער בישאָף געזעסן און גילייענט די קמיע. ער האָט איבערגערעכנט און געזען. אַז די צאָל שטימט, איז ער אַריבערגעגאַנגען צום רבי ר' יונתן, אים געדריקט די האַנט און געזאָגט: וואויל דעם פאָלק, וואָס פאַרמאָגט אַזאַ שאַרפן מוח.

איש ימיני.

צען טויזנט לאָמפּן אין איין גראָם וואַסער

(פון אַ באַזוך אין די טריעסטער פיש-האַליס)

קום! — מאַכט צו מיר מיין באַקאַנטער ק. אין טריעסט — קום, וועל איך דיר ווייזן אַ טריעסטער זעענסווירדיקייט, וואָס נישט יעדער איז עס זוכה צו זעען. די רייזע-פירער דערמאָנען עס נישט אין זייערע ביכער, אָבער פאַרט איז עס, לויט מיין מיינונג, איינס פון די אינטערעסאַנטסטע זאַכן וואָס מ-קען זעען אין טריעסט. איך מיין די ריזיקע פיש לאַגערן.

אויף ק. קען איך מיך פאַרלאָזן, ער וואוינט שוין אַ צוויי-צענדליק יאָרן אין אָט דער פּאָרט-שטאָט און קען זי דורך און דורך, מן הסתם לוינט זיך עס צו זעען.

פאַרנאַכט צו. זענען מיר אַהין געגאַנגען- און דורך אַ גראָב טרינק-געלט איז אונדז דערלויבט געוואָרן דער אַריינגאַנג.

די אונטערערדישע קעלער-אַרטיק-געבויטע פיש-לאַגערן זענען ריזיק גרויס און אין זיי ווערן באַהאַלטן די פיש אויף עקספּאָרט, ווי אויך די, וואָס מ-האָט ניט באַוויזן צו פאַרקויפן אין משך פון טאָג-מאַרק.

דער פישער וואָס פירט אונדז, צינט אין די ריזיקע זאַלן נישט אָן ס-עלעקטערישע ליכט און פאָרט איז נישט פינצטער. פון די הונדערטער, מיט פיש-אָנגעפולטע קיבערס, פון די געוואַלטיקע, אין אָפּטיילונגען געטיילטע טישן, אויף וועלכע עס ליגן די פאַרשידנסטע און משונהדיקסטע מינים ים-בריות — לייכט עס און פינקלט. אַ שטיינער ווי עס וואָלטן זיך דאָ געפונען מיליאָנען פיטשיקע לעמפּלעך, אָדער מיר וואָלטן געווען אין אַ גרויסן לאַגער פון ברילאַנטן. דאָס אויג געוויינט באַלד צו דעם דאָזיקן משונהדיקן, טייל בלאָלעכן, טייל געלבלעך-ווייסן ליכט. מ-קען דייטלעך אַלץ זען. מיר געפינען זיך אָבער נישט ביי אַ כשוף-מאַכער. די מיליאָנען לייכטנדיקע לעמפּלעך, וואָס שטראַלן אויס אַזאַ פאַרשידנפאַרביק ליכט, אַז אַפילו דער סופיט און די ווענט ווערן אויך באַלויכטן, שטאַמען גאָר פון די אָנצאָליקע מיקראָסקאָפּיש-קליינע פלאַנצן, וואָס געפינען זיך אויף דער אויבערפלאַך פון אַלע פיש און געבן פון זיך אַרויס ליכט. זיי געפינען זיך אויף ראַקיס פּונקט אַזוי גוט, ווי אויף טינט-פיש און אַפילו אויף מושליס קאָן מען באַמערקן לייכטנדיקע פלעקן.

ווען מיר דערנענטערן זיך צו די קיבערס מיט פיש, שטעלט זיך אַרויס, אַז די אויבערפלאַך פון יעדן איינצלנעם פיש איז, אין גאַנצן גינומען, מילכיק-ווייס אָדער בלאָלעך-ווייס, ס-זענען אָבער אויף איר פאַראַן עטלעכע פונקטן, וואָס געבן אַרויס אַ באַזונדערס שטאַרק ליכט.

אויף יעדן פיש זענען אַלזאָ פאַראַן פאַרשידענע מינים ליכט. די נינויע פאַרשונג האָט דערוויזן צוועלף מינים. טייל לייכטן גאַנץ קנאַפּ, אַנדערע אָבער זיצן ווי גליענדיקע פונקן אויפן פיש קערפּער און לייכטן שטענדיק. די ליכט-לעמפּלעך אויף די פיש זענען אַזעלכע באַקטעריען וואָס לעבן פון שליים, וואָס באַדעקט די אויבערפלאַך פון פיש אין ים, זיי הערן אויף צו לייכטן, וואָס לענגער זיי ליגן אויף דער יבשה.

די אַרביטער פון די פיש-קעלערן קענען זיך שוין פון דער יוגנט אויף די אַלע זעלטינע דערשיינונגען. פאַר זיי איז עס אַ גאָר פּשוטע זאַך, אָבער דער באַזוכער וועט דאָס דאָזיקע איבערלעבעניש קיינמאָל נישט פאַרגעסן, נאָך דערצו ווען דער פירער האָט געגעבן אַ גלעט מיט זיינע הענט די פיש און ער האָט אָנגעהויבן צו מאַכן באַוועגונגען מיט זיינע לייכטנדיקע הענט; אָדער גיט זיך אַ וויש איבערן פּנים מיט די לייכטנדיקע באַקטעריען — וואַקסט שוין גאָר די באַוואונדערונג. מען קען קיינמאָל נישט פאַרגעסן דעם משונהדיקן אָנבליק, ווי עפּיס אַ גייסט וואָלט זיך באַוויזן פון יענער וועלט.

די אַלע דאָזיקע לייכטבאַרקייטן זענען שטענדיקע איינוואוינער פון ים. דאָ לעבן זיי, טייל שוועבנדיק אין וואַסער, טייל אין שליים אין אַלע טיפן. אין יעדן גראָם וואַסער געפינען זיך צען טויזנט לייכט-באַקטעריען. אַלע זאַכן וואָס געפינען זיך אין ים, מוזן זיך אַלזאָ אָנשטויסן אין די דאָזיקע באַקטעריען. באַזונדערס גינ-סטיקע לעבנס-באַדינגונגען האָבן זיי אויף די פיש-קערפּערס און דאָס איז טאַקע דער טעם, פאַרוואָס די פיש לייכטן אַזוי.

מיינונגען וועגן דעם לייען-בוך „די יידישע נשמה"

אַ גיראָטינע אַרבעט

יעדער מומחה אין פּעדאַגאָגישע ענינים וועט מודה זיין, אַז ס-איז טויזנט מאָל שווערער צו שרייבן פאַר קינדער, גוט צו שרייבן, ווי פאַר דערוואַקסינע. ס-איז נישט גענוג צו שיטן מיט העזעלעך און נעזעלעך, מיט שטיבעלעך און גריבעלעך. ביי אונדז איז אַפילו שלעכטס אויך נישט געווען. אין פריערדיקע צייטן האָט דאָס נישט געשאַט. די קינדער האָבן אַזוי געשעפּט פון יידישן, פון מענטשלעכן קוואַל אויף אַ גלייכן וועג: בעל פּה. אָבער היינט, אַז קינדער-ליטעראַטור ווערט אָנגעוואָרפן פון אַלע זייטן און אין אַלע לשונות — און יעדע שורה אירע וויל אָוועקפירן פון יידישן דרך, איז ממש אַ חטא, נישט צו טון דערביי, און ס-איז אַ מצווה, צו העלפן דערביי.

סוף כל סוף האָבן מיר זיך דערוואַרט צו-אַ יידיש לייען-ביכל, יידיש אין לשון, יידיש אין דער נשמה: „די יידישע נשמה" פון אליעזר שינדלערן, און ס-קומט אים אַ יישר-כוח נישט נאָר פאַרן גוטן רצון, נאָר פאַרן פּועל יוצא טאַקי אויך. אַזוי ווי ס-גיסט זיך אַ קלאָרער קרישטאָלינער טייך, אַזוי לויפט דורך דער תוכן פונים ביכל פאַר אונדזערע אויגן. דאָס לשון איז האַרציק, אָבער נישט לאַקריץ-זיסלעך, הן אין די לידער, הן אין פּראָזע. ס-קען גאָר ניט נודנע ווערן אַ קינד ביים לייענען: דער ריטם פון דער יידישער צייט: די יום-טובים אין זייער נשמהדיקן און היסטאָרישן באַטייט; מעשהלעך; משלים: היסטאָרישע בילדער; נאַטור, איבערגילעבט מיט אַ יידיש געפיל; אַ ביסל מוסר נישט צו פאַרגעסן. און נאָך און נאָך.

צום גוטן דאַרף מען אויך דערמאָנען, אַז דאָס ביכל איז לפי ערך ריין פון דרוק-און אויסלייג-טעותים.

דעם פאַרלאַג „בית יעקב" פאַר דעם אַרויסגעבן דאָס בוך.

קומט אייך אַ יישר כוח

ד"ר שלמה בירנבוים

אַ בוך וואָס פאַרדינט דעם נאָמען...

דאָס ביכל פון דעם דיכטער ה' אליעזר שינדלער פאַרדינט ווירקלעך דעם נאָמען „די יידישע נשמה", ווייל עס איז דעם דיכטער באמת גילונגען צו ברענגען צום אויסדרוק אַ סך הערלעכע מאָמענטן פון דער יידישער נשמה אין אַ פּאָפּולער קינסטלערישער פאָרים, דאָס ביכל איז מער מוכשר צו פאַרפלאַנצן די יסודות פון יידישער עטיק און יונגטלעכע הערצער און עס דאַרף זיין דאָס לערן-בוך פון אַלע ב"י שולן.

שמואל דוד לאַסק, אבד"ק סאַמפּאַלנאַ

„אַ יידישע נשמה קאָן מען נישט שאַצן...

דאָס נייע לייען-בוך „די יידישע נשמה" פון דעם קענער פון דער קינדערישער נשמה ה' אליעזר שינדלער, וואָס איז יעצט געוואָרן אַרויסגעגעבן דורכן פאַרלאַג „בית-יעקב" אין לאָדזש — איז באמת אַ דערקוויקונג פאַר די נשמות פון אונדזערע קינ-דער. וואָס האָבן נאָך ביז יעצט נישט געהאַט קיין ביכל מיט אַזאַ גיקליבן היימיש-יידיש מאַטעריאַל און מיט אַזעלכע באַחנטע עכט-יידישע לידלעך, ווי ס-איז דאָס דאָזיקע ביכל.

אַ גוטע התחלה איז געמאַכט געוואָרן אין דעם ביכל דערמיט וואָס ס-ווערן באַשריבן אייניקע גרויסע רעליגיעזע פּערזענלעכקייטן פון היינטיקן דור (ווי: דער חפץ חיים, ד"ר נתן בירנבוים) וואָרום דאָס איז גאָר אַ וויכטיקער ענין אין דער דערציאונג. אַ שאָד נאָר וואָס אַזוי ווייניק.

אַ באַזונדערן יישר-כח וועלן דער מחבר ה' שינדלער און דער אַרויסגעבער ה' פרידנזאָן געוויס באַקומען פון די בית-יעקב לע-רערנס ווען דאָס דאָזיקע ביכל וועט פיל צוהעלפן און פאַר-לייכטערן זייער אַזוי שווערע אַרבעט.

בקיצור. טראָץ די קליינע חסרונות פון דעם ביכל (ווי: אַ ביסל ווייניק סיסטעם, און אייניקע דרוק-פעלער) איז עס גאָר אַ גרויסער אויפטו פאַר אונדזערע שולן און פאַר דעם יידישן לשון. און זיין ווערט פאַרן פאַריידישן די נשמות און די הערצער פון אונדזערע מיידלעך — איז גאָרנישט אָפּ צו שאַצן.

אַ „יידישע נשמה קאָן מען נישט שאַצן"...

אלכסנדר זושא פרידמאַן

ענדלעך האָבן מ'ר אַ אמת יידיש שול-בוך!

מיט גרויס שמחה האָב איך אויפגינומען דאָס נייע לייען-בוך פאַר אונדזער שול-יוגנט „די יידישע נשמה" איך ווייס נישט וואָס פריער צו באַוואונדערן, צי ס-חיצוניות צי ס-פנימיות. די האַרציקע שירים, די אינטערעסאַנטע באַלערנדע מעשהלעך רעדן צו מיין „נשמה" און רופן: ענדלעך האָבן מיר דאָס ערשטע מאָל אַ שול-בוך, וואָס וועט זיין בכוח אַריינצודרינגען טיף אין דער „יידישער נשמה" און הלוואי זאָלן מיר טאַקי זוכה זיין אַזוי צו פאַרפעסטיקן ס-יידישקייט אין די הערצער פון אונדזערע קינדער, אַז קיין שום צייט-שטראָם זאָל נישט בכוח זיין דאָס צו שטערן.

שרה שענירער

ליבשאַפט צו אַלץ וואָס איז יידיש!

וואָס איך האָב צו זאָגן וועגן דער „יידישער נשמה" פון פריינט אליעזר שינדלער — הלוואי זאָלן אַ סך יידישע קינדערלעך זיך קוויקן מיט די איידעלע גידאַנקן, שיינע לידעלעך און האַר-ציקע מעשהלעך וואָס ווערן גיבראַכט אין דעם בוך. וועט עס פיל מיטווירקן צו פאַרשטאַרקן דאָס יידישקייט ·און די ליבשאַפט צו אַלץ וואָס יידיש איז.

און אליעזר שינדלערן דיעם אמתן יישר-כח. מיר דערוואַרטן נאָך פון אים אַ סך, זייער אַ סך.

שמואל ראָטשטיין

ר דאָזיקע לייכטבאַרקייטן זענען פלאַנצן-אָרגאַניזמען און געהערן צו דעם שוואָמין-מין. ווייל מען זיי ביי אונדז באַאָבאַכטן, מוז מען אַ ים-פיש לאָזן ליגן עטלעכע טעג אויף אַ טעלער, דערנאָך אין אָוונט אַריינגיין מיט אים אין אַ פינצטער צימער. און דאָ דערזעט מען דאָס זעלטינע ליכט. פאַרשטייט זיך, אַז דאָ אין טיפן לאַנד קען ער נישט אַזוי שטאַרק לייכטן, ווי אין די פיש-קעלערן פון די פּאָרט-שטעט, ווייל די ליכט-שוואָמין עקזיסטירן נאָר אין געזאַלצינים ים-וואַסער.

מען קען זיך אויך אַליין, אָן ים-פיש, פאַרבאַרייטן אַזעלכע ליכט-שוואָמען. מען נעמט הונדערט גראַם וואַסער און מען מישט אין זיי אויס דריי גראַם זאַלץ און אין דעם זאַלץ-וואַסער טונקט מען איין עטלעכע פינגער גרויסע שטיקלעך רינד-פלייש אויף דעם אופן, אַז זיי זאָלן ליגן אַ האַלב אין וואַסער און אַ האַלב אין פייכטער לופט. פייכטע לופט איז פאַראַן כמעט אין יעדער שפּייז-קאַמער. אויב מען האָט נישט קיין שפּייז-קאַמער דעקט מען ס-פלייש צו מיט גלעזערן אָדער טעפלעך. נאָך עטלעכע טעג וועט מען דערנאָך אין אַ שטאַרק פינסטער צימער באַמערקן ס-בלאָלעכע ווייסע ליכט.

אַ פראַנצויז מיטן נאָמען דיבוא, איז געקומען אויפן געדאַנק צו פאַרווענדן די ליכט-באַקטעריען צו באַלייכטן ס-צימער. ס-איז אים געלונגען אין אַ גלאָז מיט פלייש-יויך און שפּלאָטין צו האָדעווען מיליאַרדן באַקטעריען, וועלכע האָבן אַרויס-געגעבן פון זיך אַ שטאַרק ליכט.

אויף דער וועלט-אויסשטעלונג אין פּאַריז אין יאָר 1900, האָט דער זאַל, וועלכער איז געווען באַלויכטן מיט זיינע באַקטעריען-לאָמפּן אַרויסגערופן גרויס באַ-וואונדערונג.

די געלערטע אַרבעטן היינט אויף דעם, מ-זאָל קענען האָדעווען אַזעלכע שטאַרקע לייכט-באַקטעריען, מיט וועלכע מ-זאָל קענען באַלייכטן דינאַמיט- און אַמוניציע-פאַבריקן, דאָס וואָלט געהאַט זייער אַ גרויסע באַדייטונג, ווייל צוליב דעם וואָס די באַקטעריען פאַרמאָגן נישט אין זיך קיין שום וואַרעמקייט, וועלן זיי אויס-שליסן די אַזוי אָפטע עקספּלאָזיע ביי די אויפרייס-שטאָפן.

ב. יעבץ.

בריוו צו אַפריינדין

מיין ליבע אסתרל!

שוין פון לאַנג האָב איך ביי מיר באַשלאָסן ווי-דער צו באַנייען מיין קאָרעספּאָנדענץ מיט דיר, נאָר דו ווייסט דאָך, אַז איך בין שרעקלעך פאַרנומען. עס סטאַיעט מיר קוים קוים אַביסל צייט צו דער כנות אַרביט אין מיין שטאָט. זיי-זשע נישט אויף מיר בייז, איך בין דיר באמת שולדיק אַ סך, גאָר אַ סך ענטפערס אויף דיינע פראַגן.

איך וועל שוין מהיום והלאה זיין אי״ה פּינקט-לעכער און אַנטשולדיק מיר זייער, איך האָף אַז איך וויל דיר מיין חוב אָפּצאָלן און אונדזער בריוו-אויסטויש וועט שוין נישט איבעררײַסן ווערן. אגב, ס-גייט דאָך עפּיס אַ ניי-יאָר, און ווי עס זאָל נישט זיין, נעמט מען דאָך אויף זיך פרישע התחייבותן, שטעל איך מיר טאַקע אַריין אין מיין צעטל פון נייע התחייבותן אויך דאָס, ווייל באמת קיין געטרייערע און אינטימערע פריינדן ווי דיך האָב איך נישט.

אַצינד צו דער זאַך. קודם האָבן מיך שטאַרק דערפרייט דיינע לעצטע יידישע בריוו. ענדלעך זיך דאָך אויסגעלערנט שרייבן יידיש און טאַקע יידיש ווי ס-באַדאַרף צו זיין. הײַנס ביסטו אוודאי שוין אַליין משיג ס-שיינקייט, חארימקייט און אַרציקייט, וואָס שלאָגט אַרויס פון יידישן מאַמע לשון. דו האָסט זיך פאַר מיר שטענדיק באַקלאָגט, אַז ס-קומט דיר אָן אַזוי שווער צו שרייבן יידיש, און לסוף זע איך, אַז אין אַזאַ קורצער צייט ביסטו געוואָרן אַזאַ געלייפיקע יידיש-שרייבערן הלוואי אויף אַלע יידישע טעכטער געזאָגט! איך שטויס מיך אָן, אַז דו האָסט שוין אויך אַנדערע מסתמא אויך משפיע געווען אין דעם פּרט. אוודאי אַז מען קאָן נישט קיין יידיש, איז אַ יידיש בלאָט נישט אינטערעסאַנט, איז אַ יידיש ביכל נישט ליטעראַריש, איז יידיש נישט קיין לשון. איך האָב צווישן אונדזער „בנות" איינע, אפילו זייער אַן-אינטערעסאַנט מיידל, אַ קלוגע, און דווקא גאָר אַ באַוואוסטזיניקע און אפילו אַ שטאַרק רעליגיעזע, פלעג איך ביי איר אַלץ פּועלן, נאָר איין זאַך האָט זי מיר קיינמאָל נישט געוואָלט נאָכגעבן: קיין יידיש בלאַט, קיין זשורנאַל האָט זי נישט געוואָלט נעמען אין דער האַנט אַריין. כלומפּרשט פלעגט זי טענהן, ס-איז נישט אינטערעסאַנט, וויי-ניק ליטעראַריש, א. אז. וו. די אמתע סבה דער-פון האָב איך אָבער גוט פאַרשטאַנען, זי האָט פּשוט נישט געקענט לייענען קיין יידיש. און דאָס איז געווען דער טשוואַק פון איר אַנטיפּאַטיע צו יידיש בכלל און צום יידישן לייענען בפרט.

איך האָב מיך אָבער צו-איר אַן-עצה געגעבן: דו קענסט דאָך שוין אַ ביסל מיין שטייגער אַרביט אין אַזאַ פאַל — איך צי קיינמאָל נישט אָן צו שטאַרק דאָס שטריקל. איך טו תמיד, ווי אונד-זערע חכמים לערנען „שמאל דוחה וימין מקרבת" (מיט דער לינקער האַנט אָפּשטויסן און מיט דער רעכטער מקרב זיין). אויך מיט איר פלעג איך צו ביסלעך האָבן שמועסן וועגן יידיש. איך גע-וויזן דעם כּח פון יידיש אין פאָלק-לעבן, מיט פאַקטן איר אויפגעקלערט ווי ווייט יידיש איז אַ כלי זיין פאַר יידישקייט און דער עיקר פון צייט

צו צייט איר פאַרגעלייענט געקליבענע זאַכן פון אונדזערע שריפטן און טאַקע אויך אַ סך לייען-שטיקער פון זשורנאַל. און ב״ה זי איז גאָר אַ אַנדערע געוואָרן. יידיש איז שוין ביי איר אַ לשון, אַ יידיש ביכל און אַ יידיש בלאַט איז שוין נישט ביי איר קיין „פּסול אין דער משפחה". זי פאַר-שטייט שוין, אַז די שטאַרקע פאַרפּויליִשקייט איז גאָר נישט אַזאַ מציאה און אַז מ-רעט נישט די גאַנצע 24 שעה אין מעת לעת קיין פּויליש, פאַר-געסט מען נאָך נישט די פּוילישע שפּראַך...

מילא. וואָס אַ גוטער ווילן און איבערגעגעבנקייט פאַר אַ זאַך קאָן אַלץ אויפטון! שוין אַן-אַלטער כּלל „אין לך דבר העומד בפני הרצון" (נישטאָ קיין זאַך וואָס ביי אַ גוטן ווילן ס-זאָל נישט קע-נען דורכגעפירט ווערן).

אַצינד געפין איך פאַר מיין חוב דיר אויפמערק-זאַם מאַכן אויף אַ גרויסן חסרון אין אונדזער גע-זעלשאַפטלעכער אַרביט. מיר אַרביטן אַלץ כּסדר אויפן גייסטיקן געביט און מיר טוען כמעט גאָר נישט פאַר פילאַנטראָפּישע און סאָציאַלע ענינים. מיר טון אַביסל פאַר „דעת" און גאָרנישט פאַר „רחמים", אויב איך קען מיר דערלויבן זיך אַזוי אויסצודריקן (וואָס איך מיין אונטער די ווערטער „דעת" און „רחמים" ווייסטו דאָך פון די צוויי ביכלעך פון עולים-פאַרבונד „ד״ר נתן בירנבוים און זיין מלחמה פאַר עלי״" און „וואָס מיר ווילן און וואָס מיר מיינען").

מיט אונדזער קאַלטקייט צו די מאַטעריעלע ליידן אין ביטערער נויט פון אונדזערע חברות באַגיין מיר אַ גרויס פאַרברעך. מיר ווייסן דאָך וואויל דעם „אם אין קמח אין תורה"... וואָסערע פּעולה קאָן האָבן אונדזער קולטורעל-רעליגיעזער אַרביט, ווען בנוגע סאָציאַלער הילף וכדומה זענען מיר אַזוי שטאַרק הינטערשטעליגק?

וואָס למשל טון מיר, בכדי צו פאַרזאָרגן אונד-זערע חברות-אַרביטאָרנס מיט אַרביט? צי האָט שוין אונדזער „בנות" אונטערגענומען אַ מאָל אַן-אַקציע צו רעקאָמענדירן אין אָרטאָדאָקסישע שטובן נייטאָרנס שטיקערנס וכדומה? פאַרוואָס זאָלן יידישע רעליגיעזע פרויען אָפּגעבן זייער אַרביט גראָד שניידערנס מחללי-שבת און פריי-דענקערישע אַרביטאָרנס? אויף דעם געביט קאָן מען אַ גאַנץ סך אויפטון, גאָר אַ סך. פאַרשטייט זיך, אַז דערצו מוזן אין יעדער „בנות" בפרט אין גרעסערע שטעט, זיין אַ ספּעציעלער קאָמיסיע פון טיכטיקע און איבערגעגעבענע חברות וואָס זאָלן זיך דערמיט פאַרנעמען. אָבער דאָס איז אַן-עיקר-זאַך.

ווי ערשט הייליק איז אונדזער חוב צו זאָרגן פאַר די אָרימע קינדער פון דער „בית יעקב" שול! דער ווינטער שטייט שוין אויף דער שוועל. ווי איינע פון אונדז האָט נאָר די מעגלעכקייט, האָט זיך זיך שוין מסתמא פאַרזאָרגט מיט אַ ווינטער-מלבוש און ווינטער-שיך און וואָס וועט טאַקע זיין מיט די אָרימע קינדערז פאַרוואָס טאַקע נישט שטורמען די טירן פון די רייכע און פאַר-מעגלעכע, אַז זיי זאָלן זיך באַשטייערן פאַר אַ באַקליידונגס-אַקציע פאַר אָרימע קינדערז לעולם דאַרפן מיר זאָרגן פאַר אַלע אָרימע קינדער, אָבער על כל פּנים פאַר די בית-יעקב-קינדער

וואָס זענען אונדזער בלוט און פלייש זענען מיר דאָך אוודאי מחויב מיט מסירת הנפש צו זאָרגן, אַז זיי זאָלן נישט אַרומגיין נאַקיט און באָרוויס! איך האָב נאָר דאָ דערמאָנט אייניקע פּונקטן פון אונדזער סאָציאַל-פילאַנטראָפּישער אַרביט, אין אמתן אַריין איז דאָס אַ גרויס אַרביטס-פעלד (זע אונדזער פּראָגראַם-בראָשור, „די אָרגאַניזירונג" קאַפּיטל ז׳).

יאָ דאָס בין איך דיר מודה, אַז ליידער האָבן מיר אין יעדן אָרט נאָר איינצלנע געטרייע איבערגעגעבענע טוערנס און דער עול פון יעדער אַרביט, פאַלט נאָר אויף די איינצלנע, דער רוב פון די חברות זענען פּאַסיוו.

דאָס איז טאַקע שלעכט, אָבער פאַרפאַלן! מיר האָבן אַן-אַלטן כּלל „במקום שאין אנשים השתדל להיות איש"! (אויף דעם אָרט וואו ס-זענען נישטאָ קיין סך טעטיקע מענטשן, מוסטו, דער איינער זיין אַלץ) אדרבא, זאָלן די חברות נאָר זעען פאַר זיך אין יעדן אָרט איינצלנע אַקטיווע אומדערמידלעכע און ענערגישע טוערנס, וועט שוין מיט דער צייט זיך אויסשיילן נאָך אַזעלכע. אגב, קענען מיר גאָרנישט פון אַלע פאַרלאַנגען אַזוי פיל אַקטיוויטעט. מוס-טער-טיפּן פון מיט לייב און לעבן געטרייע טוערנס, ווען מיר וועלן נאָר אין יעדן אָרט האָבן, וועט שוין במילא בעסער ווערן, אַ סך בעסער ווערן.

וואָס אַן-אמת ווילט זיך מיר נאָך גאָר אַ סך שרייבן, ווייסט נישט, אַז איך האַלט שוין די פעדער אין האַנט, און איך פיל אַז אונדזערע בריוו זענען ווי געירעט פון האַרץ צו האַרץ, ווילט זיך מיר פּשוט פונאַנדערוויקלען די גאַנצע קנויל פון מחשבות און געפילן וואָס באַהערשן מיך. איך מוז אָבער שוין מקצר זיין, ווי שוין אין אַן-הייב פון מיין בריוו געזאָגט, עס גייט דאָך אַ ניי יאָר, זיי-זשע געדולדיק מיין געטרייע פריינדן, מיר וועלן זיך נאָך וועגן אַלץ אויספירלעך דורכשמועסן. וועגן בתיה-פאַרבאַנד געניי ווי ער פירט זיך ביי מיר, וועל איך דיר שוין שרייבן אין אַ צווייטן בריוו. די גענעראַל-פאַרזאַמלונג לייג אָפּ אויפן מיטן חשון צו-ליב אַ סך טעמים האַלט איך דעמלט פאַר פּאַסיקער. דערווייל פיר בלויז דורך אַ איבער דעקלאַרירונג און דאָס ימים-טובים-פּראָגראַם.

האָב מיר אַ גיבענטשט און גליקלעך יאָר.

דיין געטרייע **רחל**

ביסט שוין דעקלאַרירט
אין אונדזער
פּיאָנערן־פאַרבאַנד

?

אַלע פרייע אָרגאַניזאַציעס האָבן פּיאָ-נערן פאַר זייערע שטרעבונגען — ווי נאָך וויכטיק איז צו זיין אַ פּיאָנער פון אונ-דזער גרויסער אידעע!

אויב דו האָסט שוין באַקומען אַ דעקלאַ-ראַציע, שרייב זי אונטער און שיק זי אָפּ אין אונדזער אַדמיניסטראַציע, ווען נישט שרייב אַ קאַרטל און פאַרלאַנג אַ דעקלאַראַציע וועגן די רעכט און פליכטן פון די פּיאָנערן. זע אין דער פּראָפּאַגאַנדע־בראָשור „והביאו ברכה".

ליטעראַרישע נאָטיצן

⊙ אין די לינקע יידישיסטישע קרייזן ווערט לעצ-טנס כסדר פאַלעמיזירט איבער די סבות פון דער ירידה פונים מאָדערנים יידישן בוך. דער עולם קויפט נישט קיין ביכער. די מחברים עלטערן זיך מיט זייערע מאַנוסקריפּטן און לאָזן זיי איבער שפּעטער, אַלס ירושה (אָן אַנדער פאַרמעגן) פאַר זייערע נאָכקומער. אפשר זאָל עס דינען פאַר אַ באַווייז, אַז דער יידישער לייענער-עולם פילט דאָך אַרויס אונטערבאַוואוסטזיניק, אַז דער אינהאַלט פונים מאָדערנים יידישן בוך איז ווייט נישט יידישלעך, דעריבער ציט ער זיך צוריק עס צו קויפן, אין דער צייט ווען ער פאַר-געסט דאָך נישט צו קויפן אַ יידיש ספר פון אַ אמת יידישן כאַראַקטער. אין אַ געזונטן רשות קו-מען נישט אַזוי לייכט אַריין פרעמדע קערפּער... דער נישט געלונגענער עקספּערימענט פון די פרייע יידישיסטן וואָלט געדאַרפט די ערנסטערע פון צווישן זיי ברענגען צו פאַרטראַכטונג און צו... תשובה.

⊙ די ווערק פון עמיל לודוויג זענען איבערזעצט אויף 25 פרעמדע לשונות: ענגליש, אַראַביש, פיניש, פראַנצויזיש, גריכיש, האָלענדיש, איטאַ-ליעניש, שפּאַניש, אונגאַריש, פּויליש, דעניש, העברעאיש, קאַטאַלאַניש, רומעניש, סלאַוואָניש, טשעכיש, סלאָוואַקיש, טערקיש, רוסיש, יאַפּאַניש, בולגאַריש, יידיש, לאַטוויש, נאָרוועגיש. די גאַנצע אויפלאַגע אין דייטש 80.000 עקזעמפּלאַרן, די גאַנצע אויפלאַגע אין פרעמדע לשונות 1.210.000 אין צוגרייטונג — נאָך די ערשיינונג „גע-שאַנקן פון לעבן" וואָס איז זיין אויטאָביאָ-גראַפיע „געשיכטע פון אַ גאָלדזוכער" „בעטלעכע לעבנס-חכמה". אויסדערוויילטע דראַמען און דיכ-טונג.

ס-איז כאַראַקטעריסטיש פאַר דעם עניוות פון דעמאָקראַטישן באַרימטן יידיש-גויאישן מאַנאַגראַפיסט (אגב זיין משפּחה-נאָמען איז טאַקע כהן), אַז אין דער צייט, ווען אויף דער לעבנס-באַשרייבונג פון נאַפּאָלעאָן געברויכט ער 680 זייטן האָט ער ערשט אויף דער העלפט פון זיין אייגן לעבן שוין פאַר-שריבן 860 זייטן. באַשיידן ביז גאָר...

⊙ דורך דער איניציאַטיוו פון וואַרשעווער „יידישן טאָגבלאַט" איז רייף געוואָרן אין די יידישע מאַסן די סכנה, וואָס לויערט פון דער פאַרשפּריי-טער שונד און מאָרד פרעסע פאַר אַלעם מענטשלעכן, הייליקן און יידישן. פון שטעט און שטעטלעך קומען אָן שבח-ווערטע ידיעות וועגן אונטערגענומענע שריט אויסצוראָטן די דאָ-זיקע נבול-פּה פרעסע פון דער יידישער מחנה. יעדער באַוואוסטזיניקער ייד אָדער מענטש דאַרף פרייוויליק צושטיין מיטצוהעלפן צו דער דאָזיקער וויכטיקער אויסראָטונגס-אַקציע.

⊙ צו דעם אינטערנאַציאָנאַלן אָריענטאַליסטן צו-זאַמענפאָר, וואָס קומט פאָר אין לײדן (האָלאַנד) איז אונדזער חשובער פריינט-מיטאַרביטער דר. שלמה בירנבוים, לעקטאָר פון יידיש אויפן האַמ-בורגער אוניווערזיטעט, מכובד געוואָרן מיט אַ רע-פעראַט „העברעאיש און יידיש".

⊙ מאַקסים גאָרקי האָט פאַרעפנטלעכט אַן אַרטיקל „וועגן אַנטיסעמיטיזם אין דער סאָוויעטישער ליטעראַטור", ווו ער טאַדעלט שאַרף די יידנ-פיינטלעכע שטעלן אין דער ראַטן-פאַרבאַנדישער ליטעראַטור, ספּעציעל אין פּילניאַקס דערציילונגען. ער פרעגט, פאַרוואָס, שילדערנדיק אַ טונקעלן העלד מוז מען אים דווקא נעמען פון צווישן יידן, אין דער צייט ווען די פאַרברעכער-וועלט איז דאָך אינטערנאַציאָנאַל, ווען אַ גוי גנב-ט זאָגט מען: „אַ גנב האָט געגנבעט", ווען אָבער אַ ייד לקחנט זאָגט מען שוין „אַ ייד האָט געגנבעט". גאָרקי רעט מיט פאַרביטערונג וועגן אַזאַ באַרבאַריזם און אַנ-שכלדיקער שנאה צום ייד.

אַ פּראַפּאָס: דאָס דאָזיקע אַרטיקל, וואָס אַנטהאַלט דעם אויסדרוק: „עס איז דאָ אַ אינטערנאַציאָ-נאַלע ראַסע אויסוואורפן, וואָס אין איר גייען, צווישן אַנדערע, אַריין סיי די מיטאַרביטער פון „רול", סיי די „מענשעוויקיס", האָט אַרויסגערופן אַ כעס. אין די רוסישע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע קרייזן און גאָרקי כאַפּט יעצט דערפאַר פאַר-וואורפן און זלזולים.

⊙ אין די ערנסטע יידישע קרייזן באַדויערט מען שטאַרק דעם טויט פון „אחד הרבנים המרגישים", מיט וועמען עס איז פאַרשוואונדן איינער פון די געציילטע אנשי אמת און טיפע יידן, הרב שמואל אהרן תמרת ז״ל, דערגרייכט אין זיינע שריפטן צו אַ גרויסער מדריגה פון עמיק. פיל פון זיינע מאמרים מאַכן דעם איינ-דרוק, ווי זיי וואָלטן געשריבן געוואָרן פון ריינים יידישן געוויסן אָן באַאיינפלוסט צו ווערן אויף אַ כל שהוא פון צייט און באַדינגונגען, ער האָט איבערגעלאָזט פאַלגנדיקע חיבורים: „כנסת ישראל ומלחמת הגוים", „שלשה זוגים שלא עלו יפה", „מוסר היהדות", „אמונה הטהורה" א. אַנד.

די פונאַנדערשפּרייטונג פון זיינע ווערק זענען געווינטשן פאַר דער פאַרשטאַרקונג פון יידישן באַוואוסטזיין.

⊙ דער אַרויסטריט פון ג׳ערנאַרד שאָו אין דער יידן-פראַגע, זאָגנדיק, אַז „די פעלקער ווילן שוין לאַנג שלום מאַכן מיט די יידן, נאָר די לעצטע באַשטייען נאָך נישט" האָט אַרויסגערופן אַ מבול פון מאמרים און פירושים אין דער יידישער פרעסע. דער יידישער נאַציאָנאַליסטישער עלי-מענט, וואָס דער „נהי׳ ככל הגוים" שטייט איס-געשריבן איבער אַלע זייערע רייד און מעשים, האָט זיך ספּעציעל געפונען געטראָפן פון די דאָ-זיקע ווערטער און זיי ווערן זיך איצט אין דער לענג און אין דער ברייט.

מיר אָבער דאַרפן זיך גאָרנישט נעמען צום האַרצן שאָוס ערקלערונג, ווייל נישט די גוים זענען שוין געקומען צו אונדז מיט אַ שלום-אָפּערטע. פאַר-קערט. ס-הערן דאָך נישט אויף אומיטום די יידן-פאַרפאָלגונגען. איבערהויפּט האָבן מיר מסורה-געטרייע יידן קיינמאָל נישט געזוכט די הסכמה פון די אומות-העולם אויף אונדזער לייטישקייט ווי עס טון דאָס אומאויפהערלעך די יידישע נאַציאָנאַ-ליסטן. חוץ דעם דאַרף קיינער נישט נעמען ערנסט די ווערטער פון דאָזיקן איבער-חכם שאָו, וועלכער רעט דאָך תמיד רק פּאַראַדאָקסאַל און אויף אַלע זיינע אַרויסטריטן ליגט דער חותם פון קאָמענדיאַנטישקייט.

⊙ אין די נאָענטסטע טעג ווערט אויסגעפּערטיקט דער באַנייטער אויספירלעכער קאַטאַלאָג פון ברי-טיש-מוזעאום, וועלכער פאַרמאָגט דעם גרעסטן ביכער און כתב-יידן אוצר פון גאָר דער וועלט. דאָס איז די צווייטע פאַרגרעסערטע אויפלאַגע. דער פּרייז פון אַבאָנאַמענט איז 3000 דאָלאַר פאַר 1 עקזעמפּלאַר. די ערשטע אויפלאַגע איז כמעט שוין אויספאַרקויפט און איז ביים היינטיקן טאָג אין דער ווערט פון 5000 דאָלאַר. ווער פון אייך בית-יעקב-לעזער איז אַ בעלן אויף אַזאַ עקזעמ-פּלאַר, דאַרף נישט צעגערן ווייל דער פּרייז האַלט אין שטייגן...

⊙ אין דער ליטעראַרישער וועלט גרייט מען זיך מיט פרייד צו פייערן דעם 70-געבוירן טאָג פונים גרעסטן אינדישן דיכטער און דענקער ראַבינדראַנאַט טאַגאָר. ס׳ווערט צוגעגרייט אַ זאַמל-בוך פון די באַקאַנטסטע שריפטשטעלער, גע-לערנטע און וועלט-פירער. אין די קומענדיקע נומערן וועלן מיר ברענגען אַן-אָפּהאַנדלונג וועגן טאַגאָר.

(איל״ה)

די בית־יעקב־ליטעראַטור
במשך דעם יאָר תרצ״א

כּדאַי צו פאַרצייכנען ווי עס האָט אויסגעזען די אַרביט פון דער ב״י־ליטעראַטור במשך דעם פאַרגאַנגענעם יאָר.

דאָס ב״י־זשורנאַל איז אַרויסגעגאַנגען אין 17 נומערן — 340 זייטן. „קינדער-גאָרטן" 8 נומערן — 192 זייטן. „פרישינקע בלימעלעך" 3 נומערן — 60 ז. פּראָפּאַגאַנדע-ביבליאָטעק: „וואָס איז און וואָס וויל „בנות-אגודת-ישראל" — 20 זייטן, „ד״ר נתן בירנבוים און זיין מלחמה פאַר עלי״" — 16 זייטן. „וואָס מיר ווילן און וואָס מיר מיינען" — 12 זייטן. קינדער-ביבליאָטעק: „קינדער-מלכות", „רייכסגרעפין פאָן קאָזעל", „אַ רעגנ־בויגן", „ווען שטערנדלעך שיינען" ס״ה 80 זייטן. „די יידישע נשמה" — 120 זייטן.

ווער עס וויל באַקומען אַ פולן קאָמפּלעט פון אַלע אויסגאַבן אין יאָר תרצ״א, דאַרף איינשיקן 13 גילדן.

אייל דיך צו

שוין צו קויפן דאָס איינציקע אמת־יידישע

בוך פאַר שול און היים

„די יידישע נשמה"

פּרייז 3 גילדן

פאַר אונדזערע אַבאָ-נענטן במשך אַ חודש צייט

נאָר 2 גילדן.

די, וואָס באַשטעלן מיין ווי 10 עקז. באַקומען ראַבאַט!

אָן געלט ווערט אָן אויסנאָם נישט געשיקט!

געלט שיקן P. K. O. 67.795

פון צענטראַלן סעקרעטאַריאַט

באַלד נאָך סוכות הייבט אָן דער צ. ס. ענערגיש זיך צו נעמען אויסצופירן די באַשלוסן פון וואַרשעווער צוזאַמענפאָר. אויך ווערט באַלד דורכגיפירט ווערן אויף אַ שריפטלעכן אופן די וואַלן פון דער עקזעקוטיווע. די גענעראַל-פאַרזאַמלונגען וועלן אומיטום דורכגיפירט ווערן ערשט זונטיק י"ד חשון. קיין שום אָרגאַניזאַציע דאַרף פריער די גענעראַל-פאַרזאַמלונג. נישט מאַכן. אַפילו די וואָס האָבן שוין באַשטימט זייערע גענעראַל-פערזאַמלונגען אויף אַ פריערדיקן טערמין דאַרפן אָפּלייגן די פערזאַמלונגען. העכסטנס דאַרף עס נאָר זיין אַ אָרגאַניזיר-פאַרזאַמלונגען ספּעציעלע אונסטרוקציעס ווערן צוגיגרייט און ס'ליגט אינים אינטערעס פון יעדער אָפּטיילונג צו האָבן זייער גענעראַל פאַרזאַמלונג אין איין צייט צוגלייך מיט אַלע אָרגאַניזאַציעס.

דער איינהייטלעכער סטעמפּל פאַר אַלע גרופּן איז שוין צו באַקומען. דער פּרייז איז 5 זל. מיט 25 גר. בריוו. וואָס וועלן נאָך די ימים-טובים קומען אָן אָן דעם איינהייטלעכן סטעמפּל וועלן נישט אָפּגיענטפערט ווערן.

דער נייער אַרבּיטס-פּלאַן אויף ווינטער פאַר „בנות" און בתי' נעמט אַרום 4 בויגן מאַשין שריפט און וועט צושיקט ווערן צו אַלע, וואָס האָבן צוגישיקט זייער באַריכט פאַרן יאָר צ"א. די וואָס האָבן דעם באַריכט נישט גישיקט וועלן דעם נייען אַרביטס-פּלאַן נישט באַקומען.

אַלע וואָס האָבן גיזאַמלט ת"ח אין יאָר צ"א האָבן שוין באַקומען צוגישיקט די ת"ח נכבדה קאַרטן. די וואָס האָבן צוליב וועלכער ס'איז סבה די קאַרטן נאָכנישט באַקומען, דאַרפן תיכף שרייבן אין צ. ס. וועלן זיי דאָס באַקומען צוגישיקט. די פּרעמיע אויפן פירערן-קורס, איז צוליבן נישט צושטאַנדקומען פונים קורס היינטיקס יאָר גיוואָרן אָפּגילייגט אויף איבער אַ יאָר. אין די נייע פּרעמיעס וועט פאַרדאָס אריינגיין א טאפּלט גיווינס. דער גורל אויף די ביכער פּרעמיעס וועט זיין אין נאָענטן חודש חשון. אויפן ווינטער ווערן גיפּלאַנט עטלעכע קרייז-קאָנפערענצן און פּגישת-חברות, די וואָס ווילן אַז אין זייערע שטעט זאָלן אַזעלכע פאָרקומען, דאַרפן זיך שוין פאַרבינדן מיטן צ. ס.

אונדזער שול-וועלט

פון קומידיקן נומער 77 אָן ווערט איינגיפירט אין „בית יעקב" אַ נייע רובריק „אונדזער שול-וועלט". אין דער רובריק וועלן אויך קענין עסקנים און לערערנס אַרויסזאָגן זייערע מיינונגען וועגן אונדזערע שולן, ווי אויך געבן פּלענער און פאַרשלאַגן לטובתן פאַרבעסערן דעם פינאַנציעלן, מאראַלישן און פּעדאַגאָגישן מצב פון אונדזער שול.

מזל-טוב

צו דער פאַרלאָבונג פון מיין גיטרייע פריינדין **הענדל מאשע אונגער** (חיעלון) מיט ה' **ארי' לייב צעדערבוים** (פאַביניץ) ווינטש איך אייך אַ גליקלעכע און בליענדע צוקונפט.

מיעכאָוו **ברײַנדל שיף**

א הערצלעכן מז"ט ווינטש איך מיין ליבער חברה פרל. **בריינדל פראמאַן** (לוטאָטאוו) צו איר חתונה מיט ה' **לייבל גאָטהיינער**, זיי זוכה צו בויען דיין גליקלעכן עתיד אויף די בערג יהודה וירושלים.

לאָדזש **הענדל פּאַרזענצעווסקאַ**

א האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער גיטרייער בנות-חברה **חי' אָכטעל** (סטאַרא-סאָל) צו איר פאַרלאָבונג מיט ה' **זלמן פריינדעל** (פעלשטין) זאָל אייער צוקונפט גיבויט ווערן אויף יסודות פון אונדזער הייליקן אידעאַל.

סטאַרא-סאָל **בנות-אַגודת-ישראל**

א האַרציקן מזל-טוב ווינטש איך צו דער חתונה פון מיין ליבע פריינדין פרל. **ב. פי אמאַן** מיט ה' **ל. גאָטהיינער** (לוטאָטאוו). אייער לעבן זאָל אייך פול צופרידנהייט געבן.

דאָבּראַ (ביי טורעק) **שרה בעם**

די אַקטיווע בנות חברה **שרה זאַטאַרסקאַ** ווינטשט א כתיבה וחתימה טובה.

וואַרשע **ראָזנבּלאַטס-גרופּע**

ענטפערס אויף די פראַגן !

(פון זייט 2)

א) דער מחבר פון „שלחן ערוך" האָט גיהייסן רבי יוסף קאַרו.

ב) דער באַגרינדער פון דער מוסר-באַוועגונג איז גיוועזן ר' ישראל סאַלאַנטער ז"ל.

ג) דעם תלמוד האָט אָפּגישלאָסן רב אשי.

ד) דער גירוש-שפּאַניע איז גיוועזן אין תשעה באב רנ"ב (1492).

ה) די צוויי יידישע מיניסטאָרן אין ענגלאַנד זענען לאָרד רידינג (דניאל רופוס אייזיקס), גיוו. וויצע קיניג אין אינדיע — אויסערן מיניסטער 2) הערבערט סאַמועל, דער גיוו. ענגלישער הויך-קאָמיסאַר (נציב - העליון) אין ארץ ישראל — אינערן-מיניסטער.

ו) דער טיטל „קייזער" שטאַמט פון נאָמען פון באַרימטן הערשער יוליוס צעזאַר (אויף פּויליש טאַקי צעסאַרזש).

ז) אַמעריקא רופט מען די מדינה, נאָך דעם גענעראַל אַמעריקא וועספּוטשי, וועלכער האָט דערגרייכט די אַמעריקאַנער ברעגים אין יאָר 1499 (קאָלומבוס איז נישט צוגיקומען צום אַמעריקאַנער קאָנטינענט גופא, נאָר בלויז אַנטדעקט די אינדזלען אַרום אים. די אינדזל קאָלומביע רופט מען טאַקע נאָך אים.

ח) אַן-אַלבינאָ, איז אַ מענטש מיט אַ אומנאַטירלעכער ווייסער הויט און ווייסע האָר.

ט) „מאַפּיש מאַסאַרי" מיינט מען אויף אַראַביש „נישטאָ קיין געלט".

י) א „פּאַריאַ" איז אין אינדיע אַ מיטגליד פון דער נידריקסטער קאַסטע. די אינדישע באַפעלקערונג טיילט זיך גיזעלשאַפטלעך אין קאַסטעס. איין קאַסטע מיט דער אַנדערער האָט נישט קיין שום מגע-ומשא.

דעם האַרציקסטן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ג. סאַרוצערן פרוי **פליישער** צום גיבורט פון איר ל. טעכטערל. איר זאָלט זוכה זיין איר גרינג צו דערציען און פיל נחת צו דערלעבן.

שערפּץ **לערערן ה. שידלאָווסקאַ**
בנות אגודת ישראל

מיר ווינטשן אונדזער גרופּע פירערן **יוטקע גאָלדקנאָפּף** צום נייען יאָר א כתיבה וחתימה טובה און גרויס ערפאָלג אין דיין ווייטערדיקער אַרבּיט.

וואַרשע **דיין גיטרייע גרופּע**

פון טיפן האַרצן ווינטשן מיר אונדזער איבערגיגעבענע פירערן **שרהלע ראָזנבּלאַט** כתיבה וחתימה טובה, ערפאָלג אין דיין אַרביט.

וואַרשע **דיין גיטרייע גרופּע**

לשנה טובה תכתבו! צום נייען יאָר שיקן מיר די האַרציקסטע ברכות אונדזער טרייע איבערגיגעבענע גרופּע-פירערן **מרים בידערמאַן**. זאָל דיי אַרביט פאַר אונדזער אידעאַל זיין גיבענטשט מיט ערפאָלג.

וואַרשע **דיין גרופּע**

א כתיבה וחתימה טובה ווינטשן מיר אונדזער אונטערמידלעכע גרופּע פירערין **רויזא בוכמאַן** — דערפאָלג אין דיין אַרביט!

וואַרשע **איר יוגנט-גרופּע ביי „בנות אגודת ישראל"**

אונדזערע ליבע א דעען שוועסטערן און גייסטיקע פירערנס ווינטשן מיר צום נייען יאָר א כתיבה וחתימה טובה.

וואַרשע **שרה גרזעבמאַכער, רבקה עלבוים**

א ברכה-פולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזערע חשובע איבערגיגעבענע בית-יעקב לערערן, בנות-פירערן פרל. **שרה בעם** צו די תנאים פון איר ליבער שוועסטער, ווי אויך א כתיבה וחתימה טובה צום נייען יאָר.

דאָבּרע (ביי טורעק) **בנות אגודת ישראל**
פאַרזיצ. דינה טרויבע
חי' גאָסטינסקאַ

צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזער בנות-מיטגלידערן **ליבע רבקה גאָלדבערג** (דאָבּראַ) מיט ה' **אברהם ברוך לעווקאָוויטש** (קאַליש) ווינטשן מיר א גליקלעכע צוקונפט.

דאָבּרע (ביי טורעק) **לערערן שרה בעם**
בנות אגודת ישראל

דאַנקזאָגונג

אונדזער הערצלעכסטן יישר-כח גיבן מיר אונדזערע ליבע בנות-חברות פון וולאָצלאַוועק פאַר זייער גאַסטפריינדלעכער אויפנאַמע בעת אונדזער אויספלוג, וואָס מיר האָבן איינגיאָרדנט חמשה עשר באב.

א באַזונדערן דאַנק פאַר זייערע גרויסע באַמיאונגען פאַרדינען די לערערנס פרל. **ב. ראַוויטש**, שוועסטערן פוקס און פרל. סאַלניק.

ווישעגראַד **לערערן ש. זשימנאָוואַ**
בנות אגודת ישראל. בתיה.

מזל-טוב

ווינטשן מיר אונדזערע חשובע הבר'ת די פינאַנצפירערנס פון דער בנות - אָרגאַניזאַציע אין אונדזער שטאָט פרל. **שרה שרעמער** צו איר חתונה מיט ה' **זילבערבערג** (מאַקאָוו) און פרל. **פּאַלאַ באַראַב** צו איר פאַרלאָבונג מיט ה' **משה מזולאַק** (אויס בענדין). דער אַלמעכטיקער זאָל אייער צוקונפט מיט אייביקער צופרידנהייט בענטשן.

מאַקאָוו **בתי', בנות אגודת ישראל**
לערערן שרעמער

די גילִיבטע און גישעצטע פרוי **שענירער**, אַלע בית יעקב-לערערנס, בנות-חברות, קרובים, באַקאַנטע ווינטש איך אַ כתיבה וחתימה טובה.

ראַבזשין **שרה פעסא גוטמאַרגן**

וו. לייכטער

ווינטשט אַ כוח"ט
אַלע זיינע פריינט.

תל-אביב, תשרי תרצ"ב

פון טיפן האַרצן ווינטשן מיר אונדזער הייסגיליבטע לערערן **ק. שטערן** די בעסטע גליקווינטשן צום נייען יאָר, און אַ כתיבה וחתימה טובה.

אַלעקסאַנדער **5-טער קורס בית-יעקב**

אַ כתיבה וחתימה טובה

ווינטשן מיר אונדזער חשובע פירערן פרוי **שענירער** ווי אויך אַלע ב"י לערערנס און בנות-חברות. זאָל דאָס נייע יאָר שוין זיין אַ שנת גאולה וישועה.

זד.-וואָלע **בנות אגודת ישראל, בתיה-פאַרבאַנד**

אַ כתיבה וחתימה טובה און אַ סך הצלחה אין דער הייליקער אַרביט אויפן נייען יאָר ווינטשן מיר אונדזער לערערן פרל. **געלבלום**.

זד.-וואָלע **בנות אגודת ישראל, בתי'**
און פרויען-קאָמיטעט

אַ כתיבה וחתימה טובה ווינטשן מיר צום נייען יאָר אונדזער זייער ל. לערערן פרל. **געלבלום**

זד.-וואָלע **שוועסטערן קופּערוואַסער**
פייגע נוסבוים

א כתיבה וחתימה טובה ווינטשן מיר די ח. פרוי **שענירער**. השי"ת זאָל גיבן אין איר ווייטערער אַרביט צום נייען יאָר פיל הצלחה.

טשענסטאָכאָוו **בנות אגודת ישראל**
לערערין פלידערבוים

לשנה טובה תכתבו! פון טיפן האַרצן ווינטשן מיר דער ח. פרוי **שענירער** און אַלע בנות-חברות א כוח"ט, איר זאָלט זוכה זיין אונדזערע אידעאַלן צו פאַרווירקלעכן אין אונדזער הייליקן לאַנד.

מאַקאָוו **בנות אגודת ישראל. ז. הירשבערג**

אונדזער ל. גישעצטע פר. **שענירער** ווינטשן מיר א גליקלעך צופרידן יאָר.

לאָנטש **בית-יעקב שילערנס.**

א כתיבה וחתימה טובה ווינטשן מיר אונדזער גייסטיקע פירער פון דעם ב"י גיראַנק די ח. פרוי **שענירער** און די שטאַלצע קעמפערן פאַר אונדזער אידעאַל פרל. **קלוגער** און אויך די לערערנס **מיטקאַ** און **יערוזאַלעם**.

לאָדזש **בית יעקב און בנות אגודת ישראל**
גייערס-ראַיאָן

א כתיבה והתימה טובה ווינטשן מיר די ח. פרוי **שענירער**, אונדזער ל. לערערן **מלכה קוכנער**, ווי אויך אונדזער גיוו. לערערן **פרומיט שרעמער**.

סאָכאַטשאָוו **בנות אגודת ישראל**

א כתיבה וחתימה טובה ווינטשן מיר אונדזער איבערגייסטיקער מוטער פרוי **שרה שענירער**.

קאַלאָמיי **לערערן קעלנער בנות אגודת ישראל**
און ב"י שילערנס.

א כתיבה וחתימה טובה ווינטשן מיר די ליבע לערערנס: פרל. **קעלנער**, פרל. **קליין**, און פרל. **גאָדעלשטעכער**.

קאַלאָמיי **בנות אגודת ישראל און ב"י שילערנס**

אַלס דאַנקבאַרקייט פאַר די טרייהאַפּט און איבערגיגעבנקייט פון אונדזער ח. לערערן פרל. **שטערן**, ווינטשן מיר א כתיבה וחתימה טובה און א גליקלעך גיבענטשט יאָר.

אַלעקסאַנדער **פירטער קורס בית יעקב**

א כתיבה וחתימה טובה צום נייען יאָר דער ח. פרוי **שענירער** ווי אויך אונדזער ל. לערערן **מרים טויבע** ווינטשט.

חישקאָוו **בנות אגודת ישראל.**

א הארציקן מזל-טוב ווינטש איך צו דער חתונה פון מיין חשובן פריינט **אברהם עזרא סאַך** און צוגלייך א כתיבה וחתימה טובה צום נייען יאָר. זאָל גליק און צופרידנהייט דיינע שטענדיקע לעבנס-באַגלייטער זיין.

שערפּץ **מרדכי האָפּעל**

דאַנקזאָגונג

דעם האַרציקסטן דאַנק און אַנערקענונג גיבן מיר דער ח. לערערן **סימע קלוגער** (לאָדזש) פאַר איר אידעאַלאָגיש-באַגרינדיטן רעפעראַט אין אונדזער שטאָט לטובת „בנות".

פּילץ **„בנות אגודת ישראל"**

אונדזער ח' גייסטיקער מוטער פרוי **שענירער** ווינטשן מיר צום נייען יאָר אַ כתיבה וחתימה טובה און א סך הארציקע ברכות

אַלעקסאַנדער **2-טער, 4-טער און 5-טער קורס בית-יעקב**

א האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ל. חברטע **רבקה סאַלניק** (יענדזשעוו) מיט ה' **יצחק סאַלניק** (וולאָצלאַוועק) צו איר פאַרלאָבונג. אייער צוקונפט זאָל גיבויט ווערן אויף יסודות פון אונדזער הייליקן אידעאַל.

יענדזשעוו **אסתר פאַס, פּזסל גאָטליב**
און איידל האַראַחיטש

א כתיבה וחתימה טובה ווינטש איך פרל. **אסתר שמעדראַ** (וואַרשע), **נחמה קראַנענבלאַט**, **אסתר מייזעלס** (לובלין), **מ"ים בערגמאַן** (קאַליש).

ראַוונע **הינדא גורפינקעל**

אַלע בנות-פירערנס, בנות אָרגאַניזאַציעס און גאַנץ באַזונדער די ח. פרוי **שענירער** ווינטשט א כתיבה וחתימה טובה

דוואַרעץ **בנות אגודת ישראל**

פון טיפן האַרצן ווינטשן מיר די ח. פרוי **שענירער**, פרל. **דר. ראָזנבוים**, און אַלע לערערנס א כתיבה וחתימה טובה און אַן ערפאָלגרייכע אַרביט.

וואַרשע **דינה קלאָשער, נחמה אייזנשטאַרק**

א כתיבה וחתימה טובה ווינטשן מיר די ח. פרוי **שענירער** און ערפאָלג אין איר הייליקער אַרביט.

אַזשאַראָוו **בנות אַגודת ישראל בתי'**

אונדזער ל. לערערן פרל. **יערוזאַלעם**, ווי אויך אונדזער גיוו. לערערן פריינדן פרל. **פאַמעראַנץ** ווינטשן מיר א כתיבה וחתימה טובה.

בויזשין **רחל ווינדראַוויטש, פייגע ליבערמאַן**

א הערצלעכן מזל טוב ווינטשן מיר אונדזער הברה פערל **זילבערבערג** צו איר פאַרלאָבונג מיט ה' **שטראַסבורג** זאָל אייער עתיד זיין א גליקלעך-צופרידענער.

אויאַד **בנות אגודת ישראל**

ניחום-אבלים

אונדזער טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס אונדזערע פאַרוו. מיטגלידערנס חי' און מלכה **שאָפּעל** צום פּריצייטיקן טויט פון זייער הייס-גיליבטן פאָטער אין דער אַרביט פאַר אונדזער הייליקן אידעאַל זאָלט איר א טרייסט גיפונען.

אַלקוש **לערערן ר. בערלינער**
בנות אגודת ישראל

מיר דריקן אויס אונדזער טיפן מיטגיפיל אונדזער חברה **הדסה באַך** צום פריצייטיקן טויט פון איר ל. מוטער ע"ה — אין דער אַרביט פאַר אונדזער אידעאַל זאָלסטו א טרייסט גיפונען.

אָפּאַטאָוו **בנות אגודת ישראל**

נוצט אויס די חול-המועד טעג!

מיר רופן אַלע בנות-פירערנס אויסצונוצן די נאָענטע טעג פון חול-המועד-סוכות, אויך צו באַנייען די אַרביט און צו דערפרישן דאָס אָרגאַניזאַציע-לעבן מיט פאַרשטאַרקטע ענערגישע כוחות.

במשך דעם זומער ווי באַקאַנט, ווערט אומיטום אָפּגישוואַכט און אויף אַ סך ערטער אינגאַנצן אָפּגילאָזט די בנות-טעטיקייט, און עס איז דער חוב אין די חול-המועד טעג, אריינצוברענגען באַנייאונג און אויפלעב. רופט אומיטום אָרגאַניזיר-פאַרזאַמלונגען, פירט דורך אַן איבערדעקלערירונג פון די חברות און קלויבט אַ קאָמיסיע דורכצופירן די גענעראַל-פאַרזאַמלונג. די דאָזיקע קאָמיסיע זאָל זיך תיכף פאַרבינדן מיטן צ. ס. בכדי צו באַקומען די גיהעריקע אינסטרוקציעס. גידענקט אויך אין יעדן אָרט צו פאַרענדיקן די אַקציע פאַרן פאַרשטאַרקונגס-פאָנד.

באַזונדער אָפּעלירן מיר אין יעדן אָרט, דורכצופירן אַ זאַמל-אַקציע פון אַבאָנענטן פאַרן בית - יעקב-זשורנאַל. יעדער וואָס האָט נאָר אַמאָל גינומען דאָס זשורנאַל, מוז ווייטער אים האַלטן. יעדער אַבאָנענט שאַפט אַ צווייטן און גאָר באַזונדער מוז אין יעדן אָרט זיין איין אָדער 2 פירזאָן, אַלס מיטגליד אין פינאַנץ - פאַרבאַנד פון דער בית-יעקב-ליטעראַטור!

דער קומידיקער נומער ב"י זשורנאַל, וועט אַרויסגיין אי"ה אויף שבת פ' בראשית און אַזוי ווייטער כסדר אויף יעדן צווייטן שבת. עס איז דעריבער דער הייליקסטער חוב פון די, וואָס ווילן זעען דאָס זשורנאַל ווייטער אויף דער שוין דורך ניין יאָר שווער אויסגיקעמפטער פּאָזיציע, צו גיין צו הילף מיט אַזאַ קלייניקייט, ווי ווערבירן פאַרן זשורנאַל נייע אַבאָנענטן.

גידענקט אין די חול המועד טעג, נישט צו פאַרנאַכלעסיקן אייער אַרביט, דערוועקט די גיטרייעשאַפט ביי אַלע חברות צום בנות-אידעאַל, רופט אַלע צו שטעלן זיך אין דער פאָדערשטער שורה פון קאַמף פאַר אַלץ וואָס איז אונדז הייליק און טייער!

אַכטונג אַבאָנענטן!

אַלע אַבאָנענטן פון פריערדיקן יאָר, האָבן מיר צוגישיקט דעם היינטיקן נומער — צאָלט תיכף איין דעם אַבאָנאַמענט אויפן יאָר

תרצ"ב

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem
ŁÓDŹ, Wrzesień 1931
BAJS JAKOW

Cena 1 zł.
P.K.O 67.795

Rok VIII zeszyt (75
Adres Red. „Bajs Ja
Łódź. Kilińskiego
Telefon 109-77.

כתיבה וחתימה טובה
יען יאָר
אַלע אונדזערע פריינט, מיטאַרביטער,
ר לייענער און לייענערנס און דעם
ל ישראל.

רעדאַקציע
בית-יעקב-זשורנאַל
לאדזש

גליקלעך גיבענטשט יאָר און כתוח"ט
נטשן מיר אַלע אונדזערע חברות אין יעדן אָרט.
צענטראַלע בנות אַגודת ישראל
אין פוילן
לאדזש

א האַרציקן מזל-טוב

ווינטשן מיר אונדזער אמת-גיטרייער און טיף-איבער-גיגעבינער חברה און שטענדיקע מיטהעלפערן, די פאָרזיצערן פון דער בעלכאַטאווער „בנות"
פרל. מלכה קאדזיאל
צו אירע תנאים-שרייבן מיט
ה' חיים אַלטבעקער
דיין עתיד זאָל זיין מיט אַזוי פיל הצלחה, ווי פול ברכה עס איז דיין גיטריישאַפט צו אונדזער הייליקן אידעאַל!

צענטראַלע	רעדאַקציע
בנות אגודת ישראל	בית-יעקב-זשורנאַל
אין פוילן	לאדזש

אין פאַרלאַג „בית-יעקב"
זענען דערשינען פון
וו. לייכטער
פאָלגענדע צוויי ביכלעך:
1) ים-מיניאַטורן
2) אר״ע-ישראל
צוויי פאַרביקער דרוק, האַלץ-פרייעס פאַפיר. גי-דרוקט אין ארץ-ישראל אונטער דער השגחה פון מחבר.
די ערשטע לוקסוס-אויסגאַבע אויפן ארטאדאָקס. ביכער מאַרק! — פרייז 1 זל. (10 סענט)
וועט זיין באַלד צו באַקומען
אין אונדזער אַדמיניסטראַציע

אַ האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער חשובע פריינדן און גיטרייע אידען-שוועסטער פרל. דינה קנאַבלעוויטש צו איר תנאים מיט ה' ראַבי-נאַוויטש.

לאדזש — פרוי קליגער, גרינבערג
טאַשמע, סענדיק.

מיין בעסטן פריינט **אברהם עזרא נ"י כאַץ** צו זיין חתונה ווינטש איך א האַרציקן מזל-טוב. אויפן שוועל פון נייעם יאָר און נייעם לעבן זאָלן די מלאכים פון גליק און פרידן דיך בענטשן מיט די האַרציקסטע מז"ט- און כוח"ט-ווינטשן.
חאָס ס שי;ט דיר דיין גיטרייעסטער פריי.ט
שערפץ — **נטע פלונסקער**

א הערצלעכן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער אידען-שוועסטער פרל. **אסתר מייזעלס** (לובלין) צו איר פאַרלאבונג מיט ה' י. **זילבערבערג** (זאַוויכואָסט). איר זאָלט זוכה זיין צו גוזען אייער גליקלעכער צוקונפט אויף די בערג פון ציון און ירושלים.
קראַשניק — דיין פריינדן שרה אייכנבוים „בנות אגודת ישראל".

א הערצלעכן מזל-טוב ווינטשן מיר צו ד"ר פאַר-לאבונג פון אונדזער ח' פרעזעסן און שטאַלצע קעמפערן פאַר אונדזער אי-עאַל פרל. חי' קראוס (קוטנע) מיט ה' שלמה טיבער (לובין). זייער עתיד זאָל זיין באַשראַלט מיט די ליכטיקסטע שטערן פון אונדזער אידעאַל.
קוטנע — בנות אגודת ישראל-פאַרחאַלכונג
בתיה-פאַרבאַנד

מזל-טוב ווינטש איך מיין הייסגיליבטע און טיף-איבערגעגעבינע פריינדן פרל. חיטשע קראוס צו איר פאַרלאבונג מיט ה' שלמה טיבער (לובין). איך ווינטש דיר, אַז א קראַנץ פון גליקס-בלומין און צופרידנהייט-רויזן זאָלן דיין עתיד באַפוצי.
קוטנע — שרה ביילא פינקלער

מזל-טוב

בברכת מזל-טוב חמה אנו מברכות את חמורה מרת פרומה שרעמער (מקוב) לרגלי נשואי אחותה ברכה והצלחה בכל אשר יפנו.
סוכטשוב — שרה זילבערשטיין

צו דער פאַרלאבונג פון אונדזער חברה ק. קאַניארסקא מיט ה' מ. שטאַל ווינטשן מיר זיי א האַרציקן מזל-טוב. אנשטאט בלומען שענקן מיר 20 זל. פאַר „מלבוש יולדות" ביי בנות-אגודת-ישראל.
פאַביניץ — בנות אגודת ישראל

א כתיבה וחתימה טובה ווינטשן מיר אונדזער גייסטיקע פירערן פרוי שרה שענירער און אַלע פירערנס פון אונדזער באַוועגונג. זאָל אייך דאָס נייע יאָר ברענגען די בעסטע פרוכטן פון אייער אַרבעט.
קראַשניק — לערערן שרה אייכנבוים בנות אגודת ישראל, בתי', בית-יעקב-שילערנס.

א ברכה-פולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער איבערגעגעבינער פאָרזיצנדערן די שטאָלצע און מוטיקע קעמפערן פאַר אונדזער הייליקן תורה-אידעאַל פרל. מלכה קאדזיאל תחי' צו איר פאַר-לאבונג מיט ה' חיים ארי' אלטבעקער נ"י.
זאָל אייער נייער לעבנס-וועג געבענטשט זיין מיט הימלישע ברכות.
בעלכאַטאָוו — בנות אגודת ישראל
לערערן צבי' מאַרטנפעלד

צו דער חתונה פון פרל. ב. פראַזאַן (לוטאָמיר) מיט ה'. ל. גאָטהיינער (לוטאַמיר) א האַרציקן מזל-טוב, אייביק גליק און צופרידנהייט. ווינטשט דיר דיין יוגנט-פריינדן.
פערל זיידמאַן (ב"י לערערן אין דעמבלין)

א האַרציקן מזל-טוב דער חשובער אירעאַלער פאָר-זיצנדערן פון בנות אגודת ישראל פרל. קאדזיאל צו איר תנאים. אייער צוקונפט אין גייסט פון אונדזער הייליקן אידעאַל זאָלט איר זוכה זיין צו בויען אויף די בערג פון יהודה און ירושלים.
בעלכאַטאָוו — יוגנט-קרייז ביי בנות אגודת ישראל

ב"ה. את כבוד הורינו שליט"א, ידידינו ומכירינו אנו מברכים בכוח"ט ובשנה מאושרה.
לודז בעיל שתא תרצ"ב
יהודה ז"רי' ליב הלוי איש-הורוויץ ורעיתו

פון טיפן האַרצן ווינטשן מיר אונדזער גייסטיקער מוטער פרוי שענירער און אונדזער ח' לערערן און פירערן פרל. חי' שרה גרינבערג, א כתיבה וחתימה טובה.
סורעק — בנות אגודת ישראל

א כתיבה וחתימה טובה ווינטשן מיר די שעפערן פון דעם ב"י גידאַנק די ח. פרוי שענירער און די שטאָלצע קעמפערן פאַר אונדזער אידעאַל פרוי האַציאָש.
קשאַנאָוו — בנות אגודת ישראל

צום נייען יאָר ווינטשן מיר אונדזער ליבער איבערגעגעבענער לערערן און פירערן פרל. קליין א כתיבה וחתימה טובה. דער אַלמעכטיקער זאָל געבן אין איר ווייטערער אַרבעט הצלחה.
קשאַנאָוו — בנות אגודת ישראל

א גליקלעך געבענטשט יאָר און א כתיבה וחתימה טובה ווינטשן מיר אונדזער ג. פאָרזיצערן פרל. ר' זל ראָזאַ און ערפאָלג אין איר ווייטערער אַרבעט.
וואַרשע — בנות אגודת ישראל

אונדזערע גרופע פירערנס, בית-יעקב לערערנס די פרייליינס: פרידמאַן, וואַדיסלאַווסקא, גאָלדשטאָף, אָרלעאַ, ווינטשן מיר צום נייען יאָר א כתיבה וחתימה טובה.
וואַרשע — בנות אגודת ישראל

אַלע מיינע בית-יעקב לערערנס בנות „שוושטשין", גרופע פירערנס, ווינטש איך צום נייען יאָר א כתיבה וחתימה טובה און א ערפאָלגרייכער אַרבעט.
וואַרשע — רבקה ואַידעלאַם

א האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער גיטרייער מיטאַרביטערן לערערן פרל. דינה קנאַבלעוויטש צו איר תנאים-שרייבן מיט ה' ראַבינאָוויטש.
לאדזש — בנות אגודת ישראל

אונדזער זייער חשובע פריינדן פרל. דבורהלע ראַבינאָוויטש (שעדליץ) בת אדמו"ר מזאַרציוויע זצללה"ה ווינטשן מיר צום נייען יאָר „לשנה טובה תכתבו".
וואַרשע א תשרי שנת תרצ"ב
שרה גזשעבמאַכער, רבקה עלבוים

די רעדאַקציע איז אָפן יעדן טאָג פון 11—4 נאָכמיטיק — נישט באַשטעלטע מאַנוסקריפטן ווערן נישט צוריק געשיקט — ביים פאַרלאַנגען ענטפער מוז זיין ביגעלייגט א פאָסט-מאַרקע — אַנאָנסן, וואָס ווערן נישט באַצאָלט פריערדיק ווערן נישט גידרוקט און ס-ווערט נישט אָפגיענטפערט אויף אַזעלכע פרעטענציעס. באַריכטן פון די שטעט וואו ס-איז נישטאָ שטענדיקע 10 אַבאָנענטן ווערט נישט גידרוקט

גיזעצט ביי מ. ליבעסקינד, לאדז קילינסקעגאָ 50
Red. i Wyd. Luzer Gerszon Frydenzon
Druk J. Diament, Łódź Kilińskiego 50. Tel. 188-79